

Varietas delectat
A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége
a 11-14. században

Varietas delectat
A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége
a 11–14. században

Szerkesztette: Kiss Gergely

Pécsi Tudományegyetem BTK TTI
Középkori és Koraiújkori Történelmi Tanszék

Pécs, 2019

DeLegatOnline Könyvek 1.

A kutatást és a kötet megjelenését támogatták az

NKFIH NN 124763 „Pápai megbízottak a 14. századi
Magyarországon (1294–1378) – Online adattár”

NKFIH NN 109690 „Pápai megbízottak a 11–13. századi
Magyarországon – Online adattár”

DE-FIK "Magyarország a középkori Európában" (NKFIH-1150-6/2019)

kutatási projektek

Borítókép: Fülöp fermói püspök ábrázolása a Képes Krónikában

Forrás: Képes Krónika (Chronicon Pictum) I. Magyar Helikon, Budapest, 1964, 129. old. (f. 65a).
Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

ISBN: 978-963-429-394-1

ISSN: 2676-9050

© Kiss Gergely
© Barabás Gábor
© Kovács Viktória
© Maléth Ágnes

A mutatót készítette:
Bandi Kristóf Bálint

Tördelés, nyomdai munkálatok:
Molnár Nyomda Kft.
Pécs, Légszeszgyár u. 28.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
I. ÁLTALÁNOS RÉSZ (Kiss G.)	
A pápai képviselet	11
<i>A kora középkor</i>	11
<i>A reformpápaság időszaka: a pápai képviselet megújulása</i>	19
<i>A 12. század eleje –13. század közepe: pápai képviselet differenciálódása</i>	23
<i>A 13. század közepe – 14. század vége</i>	35
A pápaság és Magyarország kapcsolatrendszere a 11–14. században – áttekintés	59
<i>A képviselet formái</i>	61
<i>A pápai megbízottak tevékenységének jellemzői</i>	64
II. ESETTANULMÁNYOK A 11–14. SZÁZADBÓL	
Kiss Gergely: <i>Gregorius de Sancto Apostolo. Egy 12. század végi magyarországi pápai legátus pályafutása</i>	81
Barabás Gábor: <i>Gregorius de Crescentio bíboros élete és magyarországi legációi</i>	93
Kovács Viktória: <i>Alter ego domini papae Nicolai III. Fülöp fermói püspök, szentszéki legátus magyarországi tevékenysége (1279–1281)</i>	117
Kiss Gergely: <i>Altegradus de Cataneis de Lendenaria. Egy legátusi ügyhallgató a 14. század eleji Magyarországon</i>	167
Maléth Ágnes: <i>Gui de Boulogne magyarországi legációja</i>	175
Rövidítések	201
Források	203
Szakirodalom	208
Személy- és helynévmutató	229

ELŐSZÓ

Az utóbbi évek kutatásai során fogalmazódott meg ez a sajátos cím több okból is. Egyrészt abból adódóan, hogy a pápai-magyar kapcsolatok egy-egy újabb szeletének feltárása, vagy a korábban is ismert események részleteinek tisztázása zavarba ejtő problémákat hozott felszínre. Ezek először akkor jelentkeztek komolyabban, amikor 2014-ben megindult a már meglévő és folyamatosan gyűjtött információk adatbázisba szerkesztése. Az ekkor elindult DeLegatOnline kutatási program első szakasza az Árpádkort fedte le.¹ 2017-től a vizsgálatokat kiterjesztettük az 1294 és 1378 közötti időszakra.² A szereplők és az események rögzítésének egyenes következménye volt, hogy egy bizonyos rendszer szerint különböző kategóriákba és típusokba soroljuk be őket. Egy ilyen rendszert ellenben nem könnyű megfelelően rugalmassá tenni ahhoz, hogy az események egészen eltérő variációi mind megtalálják az őket megillető helyüket. Nehéz volt kialakítani azt az egyensúlyt, ami még megfelel a kereshetőség kívánalmainak, ugyanakkor nem túlságosan sematikus vagy „szürke”, azaz kellően visszaadja a kapcsolatok változatosságát. A sokszínűség tehát alapvetően tartalmi jellegű, amelynek jelentőségét különösen fontos hangsúlyozni. A hagyományosnak tekinthető, a pápai-magyar kapcsolatokat leginkább politikai-diplomáciai síkon kezelő felfogás mellett ugyanis léteznek olyan, egy-egy különleges részterület (eszme- és jogtörténet, egyházpolitika, gazdaságtörténet) felölelő munkák, amelyek e változatosság meglétét igazolják.

Másrészt a sokrétűség a kapcsolattartás jellegében is megmutatkozik. Talán itt nagyobb a lemaradás: a pápai képviselő változatos formáinak a kutatás a legutóbbi időkhöz nem szentelt olyan nagy figyelmet, mint a tartalmi kérdéseknek. Eddig leginkább a pápai legátusok álltak a reflektorfényben, de ha csak őket vennénk számításba az itt most kijelölt időbeli keretek (11–14. század) között, akkor bizony csupán elég vékony szeletét látnánk a pápai-magyar kapcsolatoknak. Eltekintve olyan – egyébiránt nagyon is fontos – részterületektől, mint a legátusok fajtáinak elkülönítése, a többi lehetséges pápai megbízott eddig inkább háttérbe szorult. Pedig ők – a pápai kiküldött bírók, pápai adószedők, adminisztrátorok, stb. – épp olyan fontosak, mint maguk az oldal-, kiküldött, ill. született pápai követek.

Harmadrészt maguk a szereplők is változatosak, abban az értelemben, hogy azonosításuk sokszor vet fel problémákat: egy-egy gyakori keresztnév

1 <http://delegatonline.pte.hu/index/project1> – NKFIH NN 109690 „Pápai megbízottak a 11–13. századi Magyarországon – Online adattár”.

2 <http://delegatonline.pte.hu/index/project2> – NKFIH NN 124763 „Pápai megbízottak a 14. századi Magyarországon (1294–1378) – Online adattár”

mögött olykor több személy is meghúzódhat, és elkülönítésük nem mindig volt sikeres.

A tevékenységüket vizsgálva hasonló, a legkevésbé sem egysíkú kép bonthatódik ki. Jóllehet egy-egy pápai megbízott szerepét a „nagypolitikában” jól ismeri a kutatás, de a magyarországi tartózkodás egyéb, olykor „hétköznapi” eseményei eddig nem kerültek igazán előtérbe. Ugyanakkor ezek épp annyira hozzátartoznak az adott személy itteni tevékenységéhez, legyen szó zsinatról, egyházi bíraskodásról vagy éppen javadalmak betöltéséről. A kiküldő, azaz az egyházfő, igyekezett is minél inkább kihasználni a megbízott jelenlétéből fakadó lehetőségeket, vagy célzottan, egy-egy ügyre vonatkozóan, vagy egy korábbi felhatalmazás kiegészítésével, módosításával. De az is megfigyelhető, hogy a pápa helyett tevékenykedő teljhatalmú megbízottak olyan ügyekben is eljártak, amelyek nem szerepeltek az általános megbízólevelekben. Fontos tanulság, hogy az egy személyhez kapcsolódó *események egésze* alapján lehet összefoglaló véleményt formálni az illető magyarországi tevékenységéről.

Ám még mindezek alapján is úgy érezhetjük, mintha egy kulcslyukon keresztül próbálnánk képet alkotni egy egész szoba belső elrendezéséről. Éppen ezért a kutatás során igyekeztünk a pápai megbízottak teljes élettörténetét rekonstruálni. Így nagyobb eséllyel helyezhető el az adott személy a pápai képviselet rendszerében, és ezáltal elkerülhetővé váltak a szövegkörnyezet hiányából fakadó értelmezési nehézségek, problémák is.

Végül, de nem utolsósorban a rendelkezésre álló forrásanyag maga is nagyon változatos. Az oklevelek mellett olykor sokat elárulnak az elbeszélő források – különösen a megbízottak nem magyarországi tevékenységét illetően – vagy a gazdasági dokumentumok, kérvények, esetenként a képi ábrázolások.

A jelen kötet célja, hogy ízelítőt adjon ebből a sokszínűségből általánosságban és kézzelfogható eseti példák segítségével is, ezért tagolódik két nagyobb egységre, egy *Általános részre*, és *Esettanulmányokra*. Arra a jelen keretek között nem vállalkozhatunk, hogy minden részletét feltárjuk annak a bonyolult kapcsolatrendszernek, ami a pápaság és Magyarország között fennállt, inkább annak legjellemzőbb vonulatait igyekszünk bemutatni, ezáltal is érzékeltetve azok sokszínűségét.

A PÁPASÁG ÉS MAGYARORSZÁG KAPCSOLATRENDSZERE
A 11-14. SZÁZADBAN
ÁTTEKINTÉS

A pápaság képviselőinek Árpád-kori magyarországi tevékenységével kapcsolatban alapvetően két problémakör rajzolódik ki. Az egyikről, nevezetesen azt, hogy voltaképpen ki is tekinthető pápai megbízottnak, az előző fejezetek adtak áttekintést. Itt csupán arra szükséges kitérni, hogy a képviselet formáiban tapasztalt sokszínűség milyen képet mutat a 11–14. századi Magyarország esetében.

A másik a pápai megbízottak tevékenységének jellegével, mibenlétével van összefüggésben. A pápaság és a Magyar Királyság kapcsolatai meglehetősen széles skálát ölelnek fel, sokkalta összetettebbek voltak annál, hogy csupán diplomáciai érintkezéseknek tekintsük azokat.

A képviselet formái

A Magyarországot érintő pápai képviseletet illetően megállapítható, hogy a *latere* legátusok viszonylag kis számban működtek a királyságban a 11–14. században.¹ Feltűnő aránytalanság tapasztalható, ha a pápai oldalkövetek magyarországi tevékenységének időbeli megoszlását nézzük. A 11. század legvégétől az 1120-as évek végéig egyenletes a megoszlás, bár az ilyen legációk száma igen alacsony (1 fő évtizedenként, leszámítva a 12. század első tíz évét). 1130 és 1159 között egyetlen *legatus a latere* sem mutatható ki, ellenben III. Sándor idején jelentős „ugrás” figyelhető meg, összesen 9 legáció esik erre az időszakra, úgy, hogy egyesek – Julius és Mizói Péter – több alkalommal is megfordultak magyar követségben. Az ezt követő bő fél évszázad során (1190–1260) ismét alacsony számban (1–1 fő), de rendszeresen kimutathatók az oldalkövetek, ezen belül az 1190–1210 közötti két évtized mutat magasabb értékeket (4 fő). Az Árpád-kor utolsó négy évtizedében meglehetősen nagy a szóródás, ugyanis valójában egy nagyobb megbízatás ismert, Fülöp fermói püspöké az 1270–1280-as évek fordulóján, ill. még egy, Orvietói Benvenuto követsége. Az Anjouk magyarországi trónra léptétől a nagy nyugati egyházszakadás kezdetéig ívelő bő hét évtized még sajátosabb képet fest. I. Károly elismerése és a nápolyi ügyek okán mindösszesen három pápai oldalkövet tevékenykedett Magyarországon, Niccolò Boccasini (1301–1303), Gentile de Montefiori (1308–1311) és Gui de Boulogne (1348–1350).

Az oldalkövetek között túlnyomó többségben voltak a bíborosok, az összesen kimutatható 26 fő közül csak ketten nem voltak kardinálisok, Fülöp, fermói püspök és Orvietói Benvenuto. A megbízások átlagos időtartama néhány hónap, legfeljebb egy év volt, de természetesen akadnak kivételek. A 12. században pl.

1 Az alábbi elemzés alapja a 11–13. századra vonatkozóan a DeLegatOnline adatbázis, amelyből lekérdezhetők az egyes pápai megbízottakra vonatkozó statisztikai adatok: <http://delegatonline.pte.hu/statistics/index> (jelen esetben a megbízások fajtájánál a „pápai oldalkövet”, „pápai kiküldött követ” és „nuntius” kifejezéseket alkalmaztuk szűrőként. A letöltés ideje: 2018. november 17. A 14. századra ld. FEJÉRPATAKY 1887; FRAKNÓI 1901. passim, RÁ CZ 1996; KISS 2008; KOVÁCS 2013a; KOVÁCS 2013b; FEDELES 2017; KISS 2018a; MALÉTH 2019. passim, Maléth Ágnes tanulmánya a jelen kötetben.

Julius, Albertus de Morra, Lavagnai Manfréd, az 1230-as évek elején Pecorari Jakab, a század végén a már említett Fülöp, ill. mind a három 14. századi pápai oldalkövet jellemzően 2–3 évig tartózkodott az országban.

A *nuntius*ok száma elmarad ugyan a *legatus a latere* csoportjától (7 fő és 12 megbízás az Árpád-korban), ellenben feltűnő, hogy a 11–12. században összesen három eset ismert, az összes többi az ezt követő évszázadban valósult meg. Különösen feltűnő, hogy 7 megbízás esik a tatárjárást követő hat évtizedre. Az 1301–1378 közötti években szembeszökő aránytalanságot tapasztalhatunk. A korszak első felében, az 1330-as évek végéig elvétve találunk *nuntius*okat – egyedül az első évtized jelent kivételt –, ezzel szemben az 1340–1370-es periódusban mindig legalább 5, az utolsó évtizedben pedig 7 *nuntius* is kimutatható. Ennek oka minden bizonnyal az lehet, hogy a nápolyi ügyek, ill. I. Lajos diplomáciai és katonai akciói szükségessé tették az intenzív kapcsolattartást.

Az egyszerű pápai megbízotti kategória (*missus*) sem hiányzik a palettáról a korszakban. Az Árpád-korban a számuk megközelíti a *legatus a latere* alkotta csoportét: 21 ilyen kiküldetés ismert. Ami a megoszlást illeti, az 1150-es évek előtt az előfordulásuk alacsony – egy-egy az 1090-es és az 1120-as évtizedben, majd emelkedés következik az 1150-es évektől. A 12. század végéig ugyanis 12 eset ismert, és amíg az 1160-es évek visszaesést mutatnak – egy eset sem ismert –, addig a tucatnyi megbízás fele az 1190-es években valósult meg. A 13. század ettől kissé eltérő. A második és harmadik és ötödik évtized mutat eltérést: az előbbiből nincs ismert eset, ellenben a másik kettőből éppenséggel két-két megbízás adatolható. Az 13. század első tíz évéből, valamint az 1230–1240-es esztendőkből 1-1 *missus*ra van adat. 1254 után azonban a sor megszakad, az Árpád-kor hátralevő idejéből egyetlen ilyen jellegű pápai megbízás sem ismert. Az Anjou-korban lényegében ez a tendencia folytatódott: az 1340-es évekig vannak szórványos előfordulások, általában egy-egy fő évtizedenként, de pl. az 1320-as évekből egyetlen adat sem ismert, ellenben az ezt megelőző évtizedből kettő, az 1340-es évekből három.

A született pápai követ (*legatus natus*) az 1378 előtti időszakban egyáltalán nem jelenik meg, de ennek egyszerű oka van: e tisztet elsőként Kanizsai János esztergomi érsek nyerte el 1394-ben, akkor még csak személyére, majd egy évvel később valamennyi utódára nézve.²

Nehezebb képet rajzolni a kiküldött pápai bírókról, mivel a teljes korszakot lefedő összesítés nem készült, így inkább csak tendenciák vázolhatók fel. A III. Sándor pontifikátusától Magyarországon is kimutatható delegált bíráskodás ténylegesen III. Ince időszakától ugrott meg számszerűen, ekkortól váltak valóban tömegessé az olyan peres ügyek, amelyekben a pápai kúria rendelt ki bírót. A 13. század első fele különösen intenzív időszaknak tekinthető, az Árpád-kor utolsó fél évszázadában valamelyest csökkent a delegált bírói tevékenység

2 MEZEY 1976; VAJK 2003.

intenzitása. A 14. században tulajdonképpen hasonló jelenség szemtanúi lehetünk: az első két évtized, ill. az 1330-as évek mutatnak nagyobb intenzitást, de elmondható, hogy a korszak egészében jelentős volt a delegált bírák tevékenysége Magyarországon. Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a peres ügyek intézése fontos feladata volt a pápai oldalköveteknek is. Jellemző, hogy itt tartózkodásuk idején számos esetben maguk, vagy megbízottjaik (ügyhallgatók, más *subdelegatio* útján kirendelt egyháziak) útján ítéleztek.

A képviselet további formáit tekintve jobbra a 14. századra vannak adataink. Ezek között három olyan személy is akad, akiknek a tevékenysége igen közel áll a kiküldött bírókéhoz. A jogvédők – inkább a korszak első felében – I. Károly idején – mutathatók ki nagyobb számban, címzésük (*conservator et iudex*) és az ide vonatkozó pápai rendelkezések szerint is kezdeményezhettek, ill. folytathattak peres eljárást egy-egy egyházi tisztséggel, intézménnyel kapcsolatban, azzal a megkötéssel, hogy csak a pápai megbízásban meghatározott ügyben járhattak el.³ Hasonló a helyzet az *executor*okkal, akiknek a tevékenysége jóval meghaladta az előzőekét, tekintettel arra a kiterjedt javadalmi politikára, amely az avignoni pápaság egyik legfontosabb jellemzője. Egyébiránt ezirányú megbízásokra a 13. századból is van több adat. A harmadik, számban igen szerény csoportot az adminisztrátorok alkotják. Ez az intézmény csak elenyésző számban jelenik meg mind az Árpád-, mind az Anjou-korban, számuk még a tízet sem éri el összesen.

A pápai adószedők tevékenységének kibontakozása az Anjou-korra jellemző. Míg ugyanis az Árpádok idején két pápai adószedő kiküldésére van adatunk, addig az 1301–1378 közötti időszakra már majdnem két tucat *collector*i megbízatás ismert. Természetesen ezek megoszlása esetleges: a század első három évtizede meglepően alulreprezentált, ellenben az 1330-as évektől jelentős növekedés figyelhető meg, elsősorban 1332–1337 között, valamint az 1340-es és 1370-es években.

Ha összegezni akarjuk a fentieket, akkor elmondható, hogy a pápai képviseleti formák majd' mindegyike kimutatható a 11–14. századi Magyarországon. Habár született pápai követre nincs adat, és adminisztrátorokkal is csupán igen csekély számban találkozhatunk, a képviselet egyéb fajtái jelen voltak, igaz, változó intenzitással. A *legatus a latere* megbízottak relatíve magas Árpád-kori számához képes drasztikus csökkenés figyelhető meg az 1301–1378 közötti időszakban. A *nuntius*ok esetében éppen fordított a helyzet: ők a 13. század derekától jelennek meg nagyobb számban, majd feltűnően sokan érkeztek a királyságba az 1350–1370-es években. Ez a tendencia egybevágni látszik azzal, amit Nyugat-Európa vonatkozásában Kyer állapított meg, azzal a pontosítással, hogy a pá-

3 „Statuimus ut conservatores, quos plerumque concedimus, a manifestis iniuriis et violentiis defendere possint quos eis committimus defendendos. Nec ad alia, quae iudicalem indaginem exigunt, suam possint extendere potestatem.” *DColl* 978 (VI.14,1).

papai oldalkövetek számának látványos csökkenése Magyarországra is jellemző volt.⁴ Az egyszerű pápai követek (*missus*) aránya magas volt az Árpád-korban, ez valamelyest csökkent a 14. században. A pápai adószedők esetében a helyzet épp fordított, ami azzal indokolható, hogy a 14. században forrt ki ez az intézmény, szoros összefüggésben az avignoni pápaság bevételi igényeinek növekedésével. Hasonló kép bontakozik ki a jogvédők, adminisztrátorok és *executorok* esetében: ők elsősorban az avignoni korszakban mutathatók ki. Végezetül a leginkább állandó eleme a pápai képviseletnek a delegált bírói intézmény volt. Összességében tehát elmondható, hogy az Árpád-korra jellemző „hagyományos” képviseleti formák – bár belső arányaikat tekintve a *legatus a latere/nuntius* vonatkozásban jelentősen megváltoztak – a 14. században is tovább éltek, azokhoz újak csatlakoztak, elsősorban az avignoni pápaság igényeinek megfelelően, gondoljunk csak a bevételek növelésére és a kiterjedt javadalompolitikára.

A pápai megbízottak tevékenységének jellemzői

A Magyarországra küldött pápai megbízottak tevékenysége, mint elöljáróban volt róla szó, rendkívül összetett volt, ebből következően többféleképpen közelelíthető meg. Az alábbiakban a korszak egészét figyelembe véve tematikus csoportosításban mutatjuk be ezeket.

Az egyik legjelentősebb terület magától értetődően a diplomácia volt. A 11–13. század egyik fő kérdése a magyar királyoknak a reformpápák és a velük szembenálló német-római császárok közötti sorozatos konfliktusokban való állásfoglalása volt. A reformpápák – különösen II. Orbán és III. Sándor – törekvése arra irányult, hogy magukat a magyar királyokkal elismertessék, jóindulatukat biztosítsák, ezen kívül megbízottjaik igyekeztek elérni az egyházi reformok – különösen a laikus investitúra megszüntetésének – tényleges magyarországi keresztülvitelét. Teuzo bíboros (1091), Odilo, saint-gilles-i apát, *apocrisiarius* (!) (1096), Kuno, prenestei püspök-bíboros (1112), Julius, Petrus de Mizo kardinálisok (1159/1160–1161) tevékenységének alapvető célja a pápa magyarországi elismertetése volt ellenfeleikkel szemben, igaz, az utóbbi kettő, ill. Manfredus de Lavagna esetében tevékenységük egyértelműen kiterjedt a reformok megvalósítására.⁵

4 Kyer ugyanis éppen Magyarországot tekintette az egyik olyan *peremterületnek*, ahol a pápai képviselet meghatározó formája a *legatus a latere* kiküldése maradt. KYER 1979. 28–29.

5 Teuzóra: KISS 2000, CRISTOFORI 1888. 110; OBERMAYER-MARNACH 1948. 53–54; MAKK 1990. I. 207, II. 94. 137. jegyzet; KLEWITZ 1936. 167–168; JORDAN 1954. 156; BECKER 1964. 167; HÜLS 1977. 166–167; SCHIEFFER 1935. 146. Odilóra: WINZER 1988. 231–232; KISS 2006. 6: jz; FRAKNÓI 1901. 29; CROZET 1937a. 278, 304, 307; CROZET 1937b. 44–45, 55. Kunóra: CRISTOFORI 1888. 19; OBERMAYER-MARNACH 1948. 60–62; SCHUMANN 1912. 94. 1: jz; SCHÖNE 1857; FRAKNÓI 1901. 31; WALDMÜLLER 1987. 138; SZOVÁK 1996. 30; WEISS 1995. 61–62: 129–134. jz; SCHIEFFER 1935. 198–203; KISS 2018b. Juliusra: CHARDAVOINE 1928. 133:3. jz;

A pápai küldöttek diplomáciai jellegű megbízatásainak egy másik, jól körülhatárolható csoportja a dinasztikus és családi konfliktusok rendezése volt. A III. Béla trónra kerülését övező harcokban ugyan csak áttételesen játszott szerepet a már említett Manfredus de Lavagna.⁶ Negyed századdal később azonban a pápa, III. Ince már kifejezetten az Imre és András közötti testvérháború befejezése végett küldött legátust az országba Gregorius de Crescentio Caballi Marmorei, a S. Maria in Aquiro diakónus-kardinálisa személyében (1200–?).⁷ Ugyancsak itt idézhető IV. Orbán két legátusának, Velascónak (1254, 1263) és Bernardus Rubeus Caracciolinak (1254) a kiküldetése, akiknek a feladata a IV. Béla és István ifjabb király közötti konfliktus, és a Babenberg-örökségért folytatott harc lezárása volt. A 13. század végén IV. Miklós (1288–1292) az Anjouk magyarországi trónöröklési jogának elismertetése érdekében tett kezdeti – ekkor még lényegében sikertelen lépéseket. Erre irányult elvileg már Benvenuto d’Orvieto gubbiói püspök kiküldése 1290-ben kétszer is – de egyszer sem valósult meg –, ill. Johannes Ugoccone 1291–1292-es megbízatása.⁸ Az már pedig közhely, milyen határozott erőfeszítéseket tett VIII. Bonifác, majd V. Kelemen I. Károly trónra segítése érdekében. A kérdés jelentőségét mutatja, hogy ebben az esetben – szemben a korábbiakkal, amikor „csak” pápai káplánok érkeztek – pápai oldalkövetek, bíborosok jártak el az Anjouk jogainak elismertetése végett.⁹ Jóllehet pápai megbízott kiküldésére nem került sor, de az 1314–1325 közötti évtizedben fontos diplomáciai kérdés volt a német uralkodóválasztás, amelynek közvetetten részese volt Nápoly, Francia- és Csehország mellett a Magyar Ki-

CRISTOFORI 1888. 19; ZENKER 1964. 22. sz.; BRIXIUS 1912. 52–55; FRAKNÓI 1901. 32; SZOVÁK 1996. 33–34; MAKK 1978. 15–18; WALDMÜLLER 1987. 169; OHNSORGE 1928. 114–115; HOLTZMANN 1959. 408; HOLTZMANN 1927. 409–410; GYŐRY 1948. 16; HUNYADI 2016. Petrus de Mizóra: CHARDAVOINE 1928. 142: 11. jz; CRISTOFORI 1888. 140, 253; BRIXIUS 1912. 59. 9. sz., 116: 143. jz., 137, 141; TILLMANN 1975. 365–366; OHNSORGE 1928. 110–116, 121–122; OHNSORGE 1929. 17; DUNKEN 1931. 52: 209. jz., 68; WEISS 1995. 240–241; SZOVÁK 1996. 35; HUNYADI 2016. Manfredus de Lavagnára: CRISTOFORI 1888. 67, 241; FRAKNÓI 1901. 32–33; BRIXIUS 1912. 64. 17. sz.: 122–123: 163. jz., 135, 136, 142; CHARDAVOINE 1928. 143: 2. jz; TILLMANN 1975. 367–368; OHNSORGE 1928. 122–124; OHNSORGE 1929. 67–82; HOLTZMANN 1927. 418–421; WALDMÜLLER 1987. 169–170; GYŐRY 1948. 17–20; DUNKEN 1931. 87–88, 97–100, 110–114. 139; WEISS 1995. 243–244; SZOVÁK 1996. 36; HUNYADI 2016. Továbbá: <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/161>, 162, 164, 174, 175, 178. (A letöltés ideje: 2018. november 17.) Julius, Petrus és Manfredus esetében ez az uralkodóval kötött konkordátum formájában valósult meg.

6 OHNSORGE 1928. 123–124. és 75. jegyzet. Feltételezése szerint 1174–1175-ben járt ismét Magyarországon. Ekkor azonban a források tanúsága szerint az I. Frigyes elleni konfliktusban járt el diplomataként Lombardiában. <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/178> (a letöltés ideje: 2018. november 17.), további irodalommal.

7 Ld. a jelen kötetben Barabás Gábor tanulmányát további irodalommal.

8 <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/127>, 126, 124, 125 (a letöltés ideje: 2018. november 17.), további irodalommal.

9 Niccolò Boccasini és Gentilere ld. FRAKNÓI 1901. 97–116; RÁ CZ 1996; KISS 2008; KISS 2018a; KOVÁCS 2013a; KOVÁCS 2013b.

ráltság is.¹⁰ A dinasztikus konfliktusok sorában a 14. században természetesen a „nápolyi ügyek” állnak a legelőkelőbb helyen, nem csupán a pápai-magyar érintkezések mennyisége, hanem a képviselőlet minősége terén is. Az András majdani koronázását előkészítő követség mellett – amelyben fontos szerep hárult mind a pápa, mind a magyar király részéről Gergely császári prépostra, majd csanádi püspökre (1345–1346) –, az András aversai megöletését követő súlyos konfliktusban a pápai követek valóságos hada tevékenykedett, Franciscus de Amelia és Bertrandus de Sancto Genesio (1346–1348), Johannes de Pistoia, Gui de Boulogne (1348–1349), ill. ez utóbbi, valamint Petrus de Begonis (1350–1352) személyében. A képviselőlet magas szintű volt, a megbízottak döntő többsége *nuntius* volt – Gui de Boulogne ellenben *legatus a latere* rangban járt el –, ami ugyanakkor beleillett a korábban már említett tendenciába, miszerint a pápai oldalköveteket egyre inkább a *nuntiusok* váltották fel.¹¹ I. Lajos uralkodásának végén a lengyel trón öröklése körül kialakult vita rendezése szintén a dinasztikus konfliktusok sorába illeszkedik, amelyekben a pápaság igyekezett a felek között közvetíteni, János daxi püspök és a már említett Petrus de Begonis révén (1369–1370). Természetesen a helyzetet igyekezett a pápaság is kihasználni: János küldetése során nem csupán ebben a kérdésben, hanem a pápának Itáliában nyújtandó segítség ügyében is eljárta I. Lajos udvarában.¹²

A 14. században a pápai megbízottak diplomáciai fellépésének volt ugyanis egy fontos, a korábbiaktól eltérő mozzanata, nevezetesen a Rómába való visszatérés előkészítése, ami jól kitapintható törekvés volt az 1350-es éve közepétől. Ebben VI. Ince, V. Orbán és XI. Gergely joggal számíthattak I. Lajos segítségére. Érdeemes felfigyelni arra, hogy a pápák megbízottjaik segítségével milyen intenzíven szorgalmazták a magyar uralkodó csapatainak Itáliába küldését, hogy az ottani viszonyokat megnyugtatóan rendezzék a kúria mielőbbi visszatérése érdekében. Az 1356 és 1377 közötti időszakban e célból sűrűn fordultak meg pápai megbízottak – jellemzően *nuntiusok* – Lajos király környezetében.

10 MALÉTH 2019. V. 1. 2. fejezet.

11 FRAKNÓI 1901. 171–237; MOLLAT 1934; MOLLAT 1938; RÁCZ 1996. 67–71; LONGO 2000; JUGIE 1986; JUGIE 1987; JUGIE 1989; JUGIE 1991; JUGIE 1994; MALÉTH 2015 és Maléth Ágnes tanulmánya a jelen kötetben (Gui de Boulogne).

12 FRAKNÓI 1901. 253., THEINER II. 90–95. (1369. december 9., 11., 1370. január 9., 11., 13.), 98, 99 (1370. június 18., július 18.).

Megbízott	Idő
Bonjohannes de Campello, boszniai, majd fermói püspök / Petrus Thomasius patti érsek	1356–1357 ¹³
Egidius (Gilles) de Boni	1360 ¹⁴
Albornoz püspök-bíboros (Sabina)	1360/1361 ¹⁵
Pierre de Calesio prépost (OESA)	1367 ¹⁶
János Dax püspöke	1370 ¹⁷
Alexius de Vodronio xanteni kanonok, az apostoli kamara klerikusa, pápai adószedő	1372–1373 ¹⁸
Tamás frater (OFM)	1372 ¹⁹
Guillaume de Gascogne	1373(?)–1374 ²⁰
Bernardus de Bonavella	1377 (?) ²¹

A pápai képviselő tematikus megközelítésének következő jól körülhatárolható egységét a keresztes hadjáratok, eretnekek és szakadárok elleni fellépés teszi ki. Ez a kérdéskör természetesen rendkívül összetett, itt ugyanis kereszteződtek a diplomáciai, egyházkormányzati és hitbéli, missziókkal és eretnekséggel kapcsolatos elemek, célkitűzések.

A Szentföldre irányuló keresztes hadjáratban való aktív magyar részvétel, bár végighúzódtott a 12. század utolsó évtizedein és a 13. század elején, mégsem „igényelte” pápai legátus kiküldetését, egyetlen esetet leszámítva: 1217-ben III. Honorius a tervezett keresztes hadjárat ügyében Ugolinus de Segnit, a későbbi IX. Gergely pápát tervezte elküldeni II. Andráshoz. Noha az útra minden valószínűség szerint nem került sor, mutatja az ügy jelentőségét.²²

Dalmácia mint a Magyar Királyság, Velence és Bizánc ütközőzónája – politikai és vallási értelemben egyaránt – folyamatosan a pápai-magyar kapcsolatok homlokterében állt a 12. században. Ez leginkább a spalatói érseki szék betöltése körül kialakult vitákon keresztül érzékelhető. Spalato volt ugyanis a térségben a pápaság egyik legfontosabb „előretolt hadállása”, legfontosabb bázisa. Ubaldu

13 FRAKNÓI 1901. 240, 242; THEINER II. 20–23; THEINER: Mon. Slav. V. 282–301; PRETE 1967. 1087.

14 FRAKNÓI 1901. 243.

15 FRAKNÓI 1901. 244; MOLLAT 1912a. 1720–1721.

16 FRAKNÓI 1901. 250; THEINER II. 83, 84. (1367. december 17.)

17 FRAKNÓI 1901. 253; THEINER II. 98, 99. (1370. június 18., július 18.)

18 GUILLEMAIN 1966. 285.

19 FRAKNÓI 1901. 270.

20 FRAKNÓI 1901. 270; THEINER I. 143, 145.

21 FRAKNÓI 1901. 271.

22 Ugolinus de Segni: FRAKNÓI 1901. 51; CRISTOFORI 1888. 4; KARTUSCH 1948. 177–182, 205–215, 293–300; AUBERT 1986b; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/103> – letöltés ideje: 2018. 11. 05.

(1139), Petrus de Mizo (1159–1161) és Albertus de Morra (1161, 1162–1165, 1167?) követéségei inkább egyházkormányzati jellegűek voltak: a magyar királyok kegyúri jogait, a magyar egyházszervezet feletti térnyerését igyekeztek korlátozni.²³

Ennél még bonyolultabb volt a helyzet az észak-balkáni térségben. Talán itt látszik meg leginkább a diplomáciai és egyházkormányzati feladatok kereszteződése. Itt nem csupán a magyar királyok expanzív törekvéseiről, Bizánc, Bosznia, Szerbia és Bulgária helyzetéről volt szó, hanem a latin-ortodox viszonyról és az eretnekség kérdéséről. Jól látszik ez Johannes de Casamaris, pápai káplán követi (1202) és Leo Brancaleonis presbiter-kardinális (1204) legátusi megbízatásából, amely a bolgár fejedelem elismerésére irányult, és keresztelte Imre király terveit. Hasonló, rendkívüli összetettség jellemezte Accountius pápai káplánnak a Szentföld védelmét szolgáló huszad beszédére (1219) és Ugrin kalocsai érsekkel a boszniai eretnekekről való tárgyalásokra (1221) adott követi mandátumát. Az 1220-as évektől ez az irányvonal csak tovább erősödött. A boszniai egyház, egyáltalán az észak-balkáni latin egyházszervezet helyzetének rendezéséhez, az eretnekek és a skizmatikusok elleni harchoz az út Magyarországon át vezetett. Előkészítő jellegűnek tarthatjuk Egyed pápai káplánnak a szerémi püspökség felállítására vonatkozó tárgyalásait – jelenléte 1228 és 1232 között mutatható ki Magyarországon. A munka java azonban nem rá, hanem Pecorari Jakab prenestei püspök-bíborosra hárult (1232–1234). Jakab igyekezett megerősíteni a boszniai egyházat megfelelő személyek kinevezésével, pl. ő állította Johannes Waldeshausen domonkos szerzetest a boszniai püspökség élére. Vele párhuzamosan szintén Boszniában tevékenykedett Pósa (1232/1233), aki később a püspöki címet is elnyerte, sőt ekkor három évre teljes jogú legátusi megbízást (*plenae legationis officium*) kapott a boszniai eretnekség kiirtására. Ugyanezt mondhatjuk az 1240-es évek közepéig hátralevő évekről is: így értékelhető Salvi perugiai püspök 1237-es követi megbízása azzal a céllal, hogy IV. Béla bevonja egy tervezett bulgáriai kereszties hadjáratba, akárcsak az akkor még váci püspök, Bánca nb. István felhatalmazását a boszniai eretnekség felszámolására.²⁴

23 Ubaldus Allucingoli, a későbbi III. Lucius pápa: CHARDAVOINE 1928. 129:38; SCHMIDT 1991; VONES 2002; ZENKER 1964. 6. sz.; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/96> – letöltés ideje: 2018. 11. 05. Albertus de Morra: CHARDAVOINE 1928. 141: 6. sz.; CRISTOFORI 1888. 235; BRIXIUS 1912. 57–58, 1. sz., 132: 137. jz., 137, 140; KEHR 1924; ZENKER 1964. 125–129, 97. sz.; KARTUSCH 1948. 75–79; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/98> – letöltés ideje: 2018. 11. 05. Petrus de Mizóra ld. fentebb.

24 Johannes de Casamaris: FRAKNÓI 1901. 39; PARAVICINI BAGLIANI 1980. 3, 1. sz., 107–109, I. sz.; MALECZEK 1984. 138, 340, 343, 362; MAJNARIĆ 2008; KYER 1979. 84–85; JOHRENDT 2014. 64, 90; SWEENEY 1993. 321–322; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/44> – letöltés ideje: 2019. 03. 26. Leo Brancaleonis: CRISTOFORI 1888. 81, 230; MORONI 1840–1861. LXXXIII. 174; SELGE 1967; KARTUSCH 1948. 271–274; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/41> – letöltés ideje: 2019. 03. 26. Accountius: MAJNARIĆ 2009; WALDMÜLLER 1987. 173–174; BARABÁS 2015a. 130–133; <http://delegatonline.pte.hu/search/>

Bosznia mellett az 1220-as évek közepétől a kunok térítése is legátusi felhatalmazást igényelt. Addig példátlan módon a magyar főpapok egyike, Róbert esztergomi érsek kapott saját kérésére legátusi felhatalmazást IX. Gergelytől a kun misszió felügyeletére, amely felhatalmazást Róbert helyenként talán túlon- túl is lelkesen igyekezett teljesíteni.²⁵

Érdeemes ugyanakkor felhívni a figyelmet arra, hogy a balkáni és a dalmáci- ai térségben a források által többször is eretneknek nevezett csoportok sokszor valójában nem is dogmatikai értelemben kezelendők, gyakorta egyszerűen ka- lózokat jelölt, pl. Omiš (Almissa) térségében.²⁶

A 14. században a szentföldi keresztes hadjáratok ügye érdemben kevés- sé jelent meg a magyarországi pápai képviselőlet tematikájában. Annak ellenére igaz ez, hogy 1291 után a Szentföld visszaszerzésének gondolatától fűtve számos értekezés készült a lehetséges megoldásokról. A lelkesedés és az ügy fontos- ságának dacára a tervezett hadjáratok anyagi fedezetét szolgáló adók kiveté- sét leszámítva, érdemi lépés alig történt, különösen magyar vonatkozásban. Az 1317–1319 közötti évek (I. Károly Milutin elleni fellépése), valamint az 1333-as esztendő (nápolyi tárgyalások egy esetleges összehangolt fellépés érdekében) jelentenek kivételt, ám az ország aktív részvétele kérdéses maradt.²⁷

Az eretnekek elleni fellépést ellenben a pápaság a 14. században is legalább annyira fontos feladatnak tekintette, mint a megelőző időszakban, ami azzal is összefüggésben állt, hogy a klasszikus szentföldi hadakozások ellehetetlenülé- sével csak felértékelődött a Magyar Királyság szerepe az eretnekek, szakadárok és hitetlenek elleni harcban. Hazai vonatkozásban ez a téma az 1320-as évektől folyamatosan jelen volt a pápai kapcsolatokban. Ehhez az alapot II. Kotromanić István boszniai bán (1314–1353) hatalmának megerősítése teremtette meg 1322- ben. I. Károly katonai fellépése tette lehetővé, hogy XXII. János kiküldje Fábián ferences inkvizítort. Ugyanakkor a kisebb testvérek rendjének intenzív bevoná- sa akadálya lett a sikernek, az ennek nyomán elmérgesedő ferences-domonkos viszály nyomán. Mindezt csak tetézték a Zágrábi Mátyás 1327–1328-as kiküldését övező visszásságok, amelyek végül a két rend pereskedésébe torkollottak. Az eretnekség elleni fellépés ennek ellenére később is napirenden maradt, így pl.

[persondatasheet/id/42](#) – letöltés ideje: 2019.03.26. Egyed: ZIMMERMANN 1913. 116; BARABÁS 2015a. 39–41; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/40> – letöltés ideje: 2019.03.26. Pecorari Jakob: ALMÁSI 1989; ALMÁSI 1993; AUBERT 1997; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/148> – letöltés ideje: 2019.03.26. Pósa: ZSOLDOS 2011. 85; TERNOVÁ CZ 2016; KISS 2009. 50; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/45> – letöltés ideje: 2019.03.26. Salvi: FRAKNÓI 1901. 62; ZIMMERMANN 1913. 128; MORONI 1840–1861. LXXXIII. 181; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/146> – letöltés ideje: 2019.03.26. Bánca Istvánra: KISS 2015.

25 Róbert: FRAKNÓI 1901. 52–53; BEKE 2003; KISS 2012; HEGEDÜS 2014. 38–40, 50–59; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/43> – letöltés ideje: 2019.03.26.

26 BARABÁS 2017. 11–17.

27 MALÉTH 2019. V. 2. 3. 1. fejezet.

Gerardus Odonis ferences rendfőnök 1339-es visegrádi tárgyalásain is központi téma volt.²⁸ A helyzet I. Lajos uralkodása során sem változott, sőt az I. Tvrtko elleni, a boszniai eretnekekkel szembeni fellépést az 1350-es évek derekán a pápa egyenesen keresztes hadjáratnak titulálta.²⁹ Ez a felfogás rendre visszaköszön: 1347-ben II. Humbert vienne-i dauphint arra kérte VI. Kelemen, hogy a keresztes hadjárat gondolatával bírja rá I. Lajost arra, hogy fegyvereit ne Nápoly ellen fordítsa.³⁰ Az 1360-as évektől pedig megjelent egy újabb elem, a török elleni fellépés, amely szintén összefonódott a keresztes eszmével.³¹

A legátusok diplomáciai és egyházkormányzati, egyházjogi tevékenységének egyfajta határterületként fogható fel végül két jól ismert eset. Az egyik a már említett Pecorari Jakab 1232–1234 közötti magyarországi legációja, a másik Fülöp fermói püspöké (1279–1281). A két legátus kiküldésének motivációjában közös elemnek tekinthető az ország tarthatatlan helyzete: az uralkodó és világi-egyházi elit konfliktusa, az egyháziak jogainak sérelme, IV. László esetében a kunokhoz fűződő túl szoros viszony. Mindkét legátus a helyzet megszüntetésére igyekezett rávenni az uralkodót, ezek eredményét – úgy vélem – mindannyian jól ismerjük: sem a beregi egyezmény (1233), sem a kun törvények (1279) nem jelentettek, legalábbis rövid távon, megoldást. Itt térnék vissza egy pillanatra Róbert legátusi megbízására. Jóllehet az 1231-es aranybulla lehetővé tette a király elleni fellépést, *interdictum*, *excommunicatio* alkalmazását, Róbert érsek azonban pápai felhatalmazásra hivatkozott, amikor az egyházi tilalom kimondását a pápa előtt igazolni próbálta (1232. február 25.).³² IX. Gergely azonban ezt az érvelést nem fogadta el, az esztergomi érsekhez intézett válaszában kiemelte, hogy Róbert *Cumaniára* (és a szomszédos Brodnikok földjére) nyert legátusi felhatalmazást, a magyarországi helyzet rendezését a pápa Pecorari Jakabra bízta, vagyis határozottan emlékeztette az érseket megbízatása pontos kereteire.³³

A pápai megbízottak magyarországi tevékenységének tartalmi elemzését érdemes további szempontokból is megvizsgálni. Ezek sorában a következő az egyházkormányzat és -jog, amely igen kiterjedt terület, hiszen éppúgy ide tartoztak az egyházszervezet kérdései, mint az egyes intézmények betöltése, az ezekkel kapcsolatos peres ügyek.

28 MALÉTH 2019. V. 2. 3. 2. fejezet, Adattár 42. sz.

29 FRAKNÓI 1901. 241; RÁ CZ 1996. 72.

30 BÁRÁNY 2006.142.

31 KUMOROVITZ 1983; RÁ CZ 1996. 73; BÁRÁNY 2006. 142–143.

32 FRAKNÓI 1901. 52–53, THEINER I. 108.

33 Róbertre: <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/43> – letöltés ideje: 2019. 03. 26 (további irodalommal). Fülöpre Kovács Viktória tanulmánya mellett a jelen kötetben ld. FRAKNÓI 1901. 81–90; KLE 119, 121–125, 128–139., 141–185; SZÚCS 1993. 302–303, 305, 307–312; WALDMÜLLER, 1987. 188–200; GOŁĄB 1985. 139–153.

Ide sorolható a pécsi püspökség határleíró-alapítóleveléből ismert Azo *bibliothecarius*, ostiai püspök-bíboros magyarországi szereplése (1004?–1009), akinek komoly szerepe volt a korai egyházi szervezésben.³⁴ A diplomáciai vonalon már említett Manfredus de Lavagna valószínűleg foglalkozott Lukács esztergomi érsek és András akkori győri püspök, utóbb kalocsai érsek konfliktusával (1169).³⁵ Az első olyan oklevelek, amelyeket Magyarországon működő pápai legátus önállóan adott ki Teobald ostiai és velletri püspök-bíboros nevéhez fűződnek. Egy 1184 és 1186 közé datálható oklevelében a legátus Similis szentmártoni apát és Mikulin győri püspök ügyében hozott döntést. Ugyanekkor egy másik oklevelében megerősítette a veszprémi püspöknek a székeskáptalan javára tett adományát.³⁶ Teobald esete annyiban természetesen problémás, hogy legátusi felhatalmazásának célját nem ismerjük. Ezzel szemben az 1189-ben, majd 1192-ben itt járt Gregorius de Sancto Apostolo küldetése pontosabban meghatározható: első alkalommal a szebeni prépostság ügyében járt el, a második esetben I. László szentté avatása miatt érkezett Magyarországra. Ennek során még intézkedett a traui püspök és káptalan ügyében is.³⁷

A 13. század első felében Magyarországon járt pápai küldöttek esetei még összetettebbek. Tisztán egyházkormányzati vagy -jogi ügyben küldött követet, legátust gyakorlatilag nem találunk. Egyedül Konrad von Urach említhető meg, aki 1225-ben arra kapott megbízást, hogy a Német Lovagrend és az erdélyi püspök ellentétét II. András közbenjárásával rendezze el.³⁸ A korábban már említett Gregorius de Crescentio Caballi Marmorei diplomáciai feladatai mellett más szerepben is feltűnt: közreműködött Bertold kalocsai érseki elismerésében (1207 vége/1208 eleje).³⁹ Egyed pápai káplán szerepéről a szerémi püspökség felállításában már volt szó. E mellett több alkalommal is ítélkezett a szentmártoni apátság ügyeiben mint delegált, ill. választott bíró.⁴⁰ Pecorari Jakob magyarországi tartózkodása során nem „csak” általában a király és az egy-

34 Azo: <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/48> (letöltés ideje: 2018. 11. 10.); DHA 58; BONNARD 1931; FRAKNÓI 1901. 16; GERICS – LADÁNYI 1996. 12

35 HOLTZMANN 1927. 401; OHNSORGE 1928. 123; OHNSORGE 1929. 61–62; SZOVÁK 1996. 36. és 58. jz.

36 PRT I. 611; SZOVÁK 1996. 39; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/194> – letöltés ideje: 2019. 03. 26.

37 Ld. részletesen a jelen kötetben.

38 FRAKNÓI 1901. 50; THEINER I. 58, 59; ZIMMERMANN 1913. 83; CIACONIUS II. 60–63; CANIVEZ 1953. 504–505; CRISTOFORI 1888. 12; BBK IV. 440–441; SCHRECKENSTEIN 1867; CLÉMENT 1905–1906; RIEZLER 1882; RIEZLER 1883. 69–95; MOREAU 1909. 51–54; WILLI 1911–1912. 21–22; SIMON 1918. 15–16; SCHWARZMAIER 1991; RIECKENBERG 1980; BAAKEN 1997; GRIESSER 1961. 474; KARTUSCH 1948. 119–126; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/203> – letöltés ideje: 2019. 03. 26.

39 FRAKNÓI 1901. 44; FEJÉR III/1. 53.

40 PRT I. 687–689, 696–700, 702, 704–705, 708, 709; ÁÚO I. 172. 288–289; BARABÁS 2015a. 39–41; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/40> – letöltés ideje: 2019. 03. 26.

háziak konfliktusait igyekezett elrendezni, hanem egyes intézmények, személyek – pl. hájszentlőrinci prépostság, székesfehérvári társaskáptalan, Bertalan pécsi püspök – ügyeiben is eljárta.⁴¹

Érdekes módon a pápai küldöttek egyházkormányzati és -jogi tevékenységére a 13. század második feléből igen kevés adat maradt fenn. Johannes de Civitella (1241) neve alatt – aki az egyetemes zsinat előkészítése végett érkezett Magyarországra – két ilyen intézkedés ismert, mégpedig a csanádi püspök egészségi állapotának és a székesfehérvári prépostválasztás vizsgálata.⁴² 1264-ben IV. Orbán pápa Valter ferences szerzetest, pápai káplánt a zágrábi püspök-választás ügyében küldte ki,⁴³ míg két évvel később IV. Kelemen adott megbízást Eneco ferences szerzetes, pápai káplánnak, hogy a Jób pécsi püspök elleni vádak ügyében tájékoztassék.⁴⁴

E szórványos adatok azonban eltörpülnek a századvég legjelentősebb legációja mellett. Fülöp fermói püspök 1279–1281 közötti magyarországi tartózkodása különösen érdekes. Nevéhez fűződik ugyanis a magyarországi egyházfegyelmi, egyházjogi fejlődés szempontjából mérföldkőnek is nevezhető budai zsinat összehívása, amely az egyháziak majd' minden belső ügyével (fegyelem, ruházat, erkölcsök, nőtlenség, tanultság) foglalkozott. Sőt, egy jelenlegi kutatás tanúsága szerint Fülöp legátus kiterjedt bíraskodási tevékenységet folytatott: eljárta egyházi birtokügyekben, Lodomér esztergomi érsek megerősítésében, a szepesi prépostválasztás ügyében, több egyházi javadalmat is maga töltött be. Jelentőségére már Bónis György is felhívta a figyelmet, nevezetesen arra, hogy nagy szerepe volt a korabeli kánonjogi gyakorlat magyarországi elterjesztésében. Ha csak az esztergomi, váradi és szepesi eseteket emeljük ki, világosan látható, hogy a legátus milyen következetesen igyekezett érvényesíteni a kánoni választás (*electio canonica*) betartását.⁴⁵

A 14. században is folytatódott, ám ugyanakkor némileg át is alakult a megelőző időszakra jellemző tendencia. Az 1301–1378 közötti időszakban elsősorban a pápai oldalkövetek magyarországi ténykedése idején tapasztalható kiterjedt jogszolgáltatói tevékenység. Az alapvetően I. Károly elismertetésén munkálkodó Boccassini és Gentile részben általános érvénnyel – zsinati határozatokkal –, részben konkrét ügyekben hozott ítéletekkel nagy mértékben hozzájárult a tartományuraság idején szétzilálódott jogi helyzet normalizálásához.⁴⁶ Pozsonyban és Budán tartott zsinataik az egyházi fenytékek erejével igyekezett gátat vetni a laikus hatalom térnyerésének, az egyházi vagyont érintő erőszaknak és puszt-

41 RG IX 1925–1926, 1969, 2322. sz. ; POTTHAST 9461. sz.

42 RG IX 5364, 5380. sz.

43 FRAKNÓI 1901. 77; THEINER I. 262; POTTHAST 18787. sz; FEJÉR IV/3. 224; <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/128> – letöltés ideje: 2019. 03. 26.

44 FRAKNÓI 1901. 78; THEINER I. 288, 294; DAMIAN 2016.

45 Ld. Kovács Viktória tanulmányát a jelen kötetben.

46 Kiss 2018; Kovács 2013a.

tításnak. Rendelkezéseik nem hagyták érintetlenül a klerikus társadalmat megillető különjogokat, ill. részvételüket az ország helyes kormányzatában. S bár ez utóbbi vonatkozásban Gentile távozását követően a hazai főpapság 1318-ban és 1338-ban is hosszú panaszlevelet fogalmazott meg I. Károlyal szemben, az elsősorban az országgyűlések hiányát és a király egyházi javadalompolitikáját bírálta.⁴⁷ Gentile esetében érdemes külön kiemelni, hogy a 12. század közepétől formálódó magyarországi remete közösségek renddé szerveződési folyamata ekkor érte el csúcspontját: éppen az ő legációja idején történt meg e közösségek pápai elismerése, és született meg a pálosok rendje.⁴⁸

A pápai küldötteknek fontos szerepük volt az egyházi perjogi intézmények megerősítésében, annak ellenére, hogy azok a 13. század végi, kimagasló jogi műveltségű magyar főpapjainak jóvoltából már megjelentek a hazai gyakorlatban.⁴⁹ Bocassini és Gentile magyarországi ténykedése során számos alkalommal intézkedtek egyes egyházak betöltése kapcsán kialakult jogvitákban, tizedperekben. Ezek olykor rendkívül hosszas és bonyolult jogügyletekhez vezettek, amelyek esetenként az erőszakot sem nélkülözték, gondoljunk csak a pécsi és az erdélyi püspökválasztásra, vagy a budai plébános és a polgárság vitájára.⁵⁰ Gui de Boulogne jogszolgáltatási tevékenységére kevesebb konkrét adat ismert, a pápai oldalkövet esetében leginkább az incorporációk jellemzőek, igaz ezek többségében Ausztria területét érintették.⁵¹ Az országba kiküldött *nuntiusok*, pápai adószedők, *conservatorok*, *executorok* és adminisztrátorok ezirányú ténykedésére korlátozottabb ismereteink vannak, részben a részleges feltártság, részben a szerény forrásanyag miatt. A pápai adószedők esetében felhatalmazásaikban szerepelnek olyan kitételek, amelyek alapján logikusan feltételezhető, hogy igazságszolgáltatási feladataik is voltak. A pápai tized meg nem fizetése esetén alkalmazható kiközösítés, az ez alóli feloldozás jellemzően ilyen elemek. Ennek ellenére pl. Bonaiutus de Casentino magyarországi tartózkodásának időszakából nincs adatunk arra, hogy ez a pápai felhatalmazás ténylegesen megvalósult volna. Az 1332–1337 között Magyarországon járt pápai adószedők közül Galhardus de Carceribus és Petrus Gervasii tevékenysége olyan akadályba – a legendás magyar fizetési „hajlandóság”-ba – ütközött, amely alapján legalábbis feltételezhetjük, hogy a két *collector et nuntius* jogi eszközöket volt kénytelen igénybe venni.⁵² Jacobus Berengarii és Raimundus de Bonofato esetében azonban már biztosan tudható, hogy az adószedéstől eltérő ügyekben is intézkedtek: Tatamér székesfehérvári prépost választásának vizsgálata és megerősítése, az

47 Kiss 2008; Kovács 2013a; Kiss 2017.

48 1308. december 13-án. MV I/2. 180–182; HERVAY 1984; KUBINYI 2007; HERVAY 2007.

49 BÓNIS 1997b.

50 KOSZTA 2007; TIMÁR 1981; Kiss 2008; Kovács 2013a.

51 Ld. Maléth Ágnes tanulmányát a jelen kötetben.

52 MALÉTH 2019. Adattár 11, 57. sz.

esztergomi érseki székhely betöltése és a szebeni prépost ügyében jártak el, igaz, külön pápai felhatalmazással.⁵³

A pápai jogvédők tevékenysége, bár nagy számban tevékenykedtek az országban, ma még kevésbé ismert. Esetükben jellemzően a megbízás ténye ismert, intézkedéseik részletei azonban a legtöbbször rejtve maradnak, mivel ezekről csekély számú forrás maradt fenn. Ettől függetlenül azonban bizonyosnak látszik, hogy elsősorban az egyházi vagyoni sérelme (erőszakos foglalás, üresedés, stb.) adott feladatokat számukra, amelyek jellemzően a helyi egyház képviselőit fogták hadra, a főpapokat és a középérteget egyaránt. Olyan eset is előfordult, amikor az ügy tartományi jellege miatt az ország mindkét érseke azonos tartalmú jogvédői megbízást kapott.⁵⁴

Általánosságban elmondható, hogy e pápai megbízottak – ide értve az *executorokat* és *adminisztrátorokat* is – viszonylag kevés ügyben intézkedtek, ezek jelentős része is lényegében arra irányult, hogy egy-egy pápai döntésnek érvényt szerezzenek, az ellenszegülőket pedig a pápai kúria elé idézzék. Az egyházi javadalmakkal kapcsolatos eljárások relatíve magas száma a 14. században egy sajátos tényezőre hívja fel ugyanakkor a figyelmet: a kiterjedt és a pápaság érdeklődésének homlokterében álló beneficiális politika óhatatlanul magában hordozta az ezzel kapcsolatos perek számbeli növekedését.⁵⁵

A delegált bíraskodás a 12. század második felétől kiépülő intézményének tematikáját illetően elmondható, hogy elsősorban a javadalmakkal, egyházi vagyonnal kapcsolatos (tizedperek javadalmi viták, hatalmaskodás), ill. egyházfegyelmi ügyek domináltak. E vonatkozásban az Árpád-kor és a 14. század vizsgált időszaka nem mutat érdemi különbségeket: legyen szó pl. a pannonhalmi apátság elleni erőszakos fellépésekről, vagy a „sasadi tizedper” néven elhíresült évszázados perfolymáról, amelyben jó néhány rangos egyházi intézmény érintett volt. Ezek tanúsága szerint azonban sok esetben még a pápai hatalmat reprezentáló delegált bírók sem voltak elegendőek ahhoz, hogy a perek nyugvópontra jussanak, a rendszeres fellebbezések miatt számos ügy végül a pápai kúrián dőlt el és nem helyben.⁵⁶

A pápai megbízottak magyarországi tevékenységének sorában érdemes végezetül kiemelni két, eddig kevésbé vizsgált területet: a szentté avatások és az egyházi intézmények reformjának kérdéskörét. A kanonizációs eljárás feletti ellenőrzést az Apostoli Szék fokozatosan alakította ki a 11. század vége és a 13.

53 ASV Reg. Vat. 99. ep. 1359 (ASV Reg. Av. 38. fol. 70^v); DF 291551; THEINER I. 543.; AOKlt. XV. 233. sz.; DF 200840; AOKlt. XIV. 448. sz.; MES III. 170–171; DF 277271, EO II. 725. sz.; MALÉTH 2019. IV. 2. 2. fejezet.

54 1319-ben a johanniták ügyében a kalocsai és a zárai érsekek, 1322-ben pedig a pálosok esetében az esztergomi és kalocsai tartomány vezetői kaptak megbízást. ASV Reg. Av. 12. fol. 66^r–68^r; AOKlt. V. 602–603. sz.; THEINER I. 481–482; AOKlt. VI. 779. sz.

55 MALÉTH 2019. V. 2. 1. fejezet.

56 BÓNIS 1997b; BARABÁS 2015b; MALÉTH 2019. IV. 2. 3. és V. 2. 1. fejezet.

század közötti időszakban. Egyfelől a kánonjogi fejlődés eredményeként normaként rögzült a pápa kizárólagos joga a szentté avatásra, másfelől megszületett maga a jogi eljárás, a szentté avatási per.⁵⁷ Magyarországot illetően a vizsgált korszakban három esetben került sor kanonizációs eljárásra. Az 1083. évi szentté avatások esetében nem mutatható ki, hogy pápai küldött jelenlétében került volna sor István, Imre és Gellért kanonizációjára, jóllehet a hagiográfiai irodalomban megjelenik a pápa állítólagos parancsa.⁵⁸ Egy évszázaddal később azonban I. László esetében már pápai legátus, Gregorius de Sancto Apostolo vezényelte le a kanonizációs eljárást.⁵⁹ Az 1270-es években IV. Béla lánya, Margit szentté avatása érdekében elindított eljárás az ekkorra már formalizálódott szentté avatási per formájában indult meg, igaz, eredménytelenül zárult. Elsőként V. István kezdeményezett vizsgálatot testvére ügyében, amelynek eredményeként hazai főpapok – Fülöp esztergomi érsek, Fülöp váci püspök, a zirci apát, ill. ennek halála után Lodomér váradi püspök – kaptak megbízást. Mivel azonban V. István rövidesen elhunyt, az eljárást újra meg kellett indítani. Erre 1276-ban került sor, az új megbízott Umberto Bianchi pápai káplán piacenzai és De la Corre veronai kanonokok lettek.⁶⁰

A Magyar Királyság területére küldött pápai megbízottak viszonylag ritkán foglalkoztak egyes egyházi intézmények reformjával. Ezirányú tevékenységük természetesen nem választható el élesen az egyházkormányzattól, amelynek keretében – mint korábban láthattuk – foglalkoztak olyan kérdésekkel, mint pl. egy-egy kanonoki testület létszámának meghatározása, a kanonoki vagy szerzetesi közösség előjárójának megválasztása.⁶¹ Kifejezetten átfogó reformra

57 VAUCHEZ 1981.

58 A kanonizációk László uralmának törvényes jellegét kívánták alátámasztani (szakrális legitimitáció). KLANICZAY 1986; SRH I. 126. Gellért nagylegendája és Hartvik szövege említi a pápai utasítást, amely azonban meglehetősen homályos, csupán a kereszténység terjesztésén fáradozók testének felemelését írta elő. SRH II. 433, 506. Egy pápai legátus esetleges közreműködését csak a két Gellért legenda említi meg, a legenda maior szövege azonban a 14. század végén keletkezett, a kisebbik legenda pedig valószínűleg ezt kivonatolta, így állításuk erre az időszakra nézve lehet csak releváns. SRH II. 479, 516. Ellenben István király kisebbik legendája, Imre herceg és I. László életírása mind egybehangzóan azt állítják, hogy a kanonizációs eljárást egyedül László király kezdeményezte. SRH II. 400, 521. Ugyanerre utal László I. törvénykönyvének (szabolcsi zsinat) 37–38. cikkelye is. ZÁVODSZKY 1904. 163–164. 1074–1077 között VII. Gergely több levelet is írt Salamonnak, Géza hercegnek, László királynak és Nehemiás esztergomi érseknek. Ezekben azonban egyáltalán nem említette a szentté avatás kérdését. MAKKAI – MEZEY 1960. 87–93. Vö. GERICS – LADÁNYI 1996.

59 A pápai legátus tevékenységét ld. a jelen kötetben. Vö. THOROCZKAY 2016; SOLYMOSSI 2017.

60 MREV I. 160–383; KLANICZAY – BELLUS – SZABÓ 1999. 59–306; FRAKNÓI 1901. 94; KLANICZAY 2000. 186–187; PÉTERFI 2017. 309–315; KLANICZAY 2018. 20, 25, 726, 732.

61 Pl. Pecorari Jakab határozta meg 1234-ben a székesfehérvári társasgyház kanonokjainak létszámát. RG IX 1969. sz. Fülöp fermói püspök esetében több, a szepesi prépostság ügyben kelt hasonló jellegű intézkedése ismert. Ld. Kovács Viktória tanulmányát a jelen kötetben. Érdekes pl., hogy az 1160-as évek derekán Dalmáciában tevékenykedő Albertus de Morra

1169 táján Manfredus de Lavagna és 1279-ben Fülöp fermói püspök esetében van adatunk. A III. Istvánnal kötött konkordátum⁶² mellett a III. esztergomi zsinat keretében foglalkozott a papi nőtlenség és a kánoni választás betartásával.⁶³ Fülöp pedig 1279-ben a budai zsinatot hívta össze, amely számos egyházfegyelmi és életviteli kérdéssel foglalkozott. Ma már az is tudható, hogy a legátus tulajdonképpen egy előre megfogalmazott reformot fogadtatott el a zsinaton.⁶⁴

A szerteágazó kapcsolatok jellegét összegezve megállapítható, hogy bennük egyidejűleg érvényesült a sokszínűség és összetettség. A különböző tematika mentén értelmezhető kapcsolati elemek gyakorta keveredtek, fonódtak össze egymással, a különféle aspektusok sokszor egyazon pápai megbízás keretében egyszerre voltak jelen. Mindezek alapján nehéz lenne mérleget vonni. Csábító lenne kimondani, hogy egyik vagy másik terület volt uralkodó, de ezt bajos lenne ténszerűen kimutatni. Éppen ezért nem mondhatjuk azt, hogy a pápai-magyar kapcsolatokban a diplomáciai kérdések domináltak, mert a kereszties hadjáratok, hitetlenek, szakadárok és eretnekek elleni fellépés nem csupán diplomáciai kérdés volt, hanem egyházkormányzati és -jogi kérdéseket is felvetett. De azt sem állíthatjuk, hogy a jogszolgáltatás volt a meghatározó, mert ez a tevékenység számos esetben a diplomáciai feladatok ellátásával egyidőben kimutatható. A sort még tovább folytathatnánk a pápai megbízottak tevékenységének valamennyi aspektusát felvillantva, a kép ennek ellenére sem módosulna érdemben. Sokkal inkább figyelemre méltó a tény, hogy a tevékenységek egész skálája megjelenik Magyarországon is, mégpedig épphogy jellegzetesen egymással összefonódva. A jelenség háttérében minden esetben konkrét okok állhattak, legyen szó a pápák elismertetéséről a császárral szemben, vagy a magyar trón betöltéséről, esetleg a magyarországi egyháziak és az uralkodó közötti ellentétek rendezéséről. Ugyanakkor a kapcsolatokra jellemző bizonyos mértékű állandóság is, ha nem is a korszak egészét, hanem annak egy-egy hosszabb periódusát illetően. Ezek sorában a leginkább kézenfekvő megemlíteni a jogszolgáltatást. A pápai képviselő és bíraskodás a 12. század második felétől folyamatosan kimutatható Magyarországon, ami elválaszthatatlan kapcsolatban állt azzal a fejlődési tendenciával, ahogy a pápai kúria a gyakorlatban is a legmagasabb szintű bíraskodási fórummá (*prima sedes*) vált. Az, hogy a jogszolgáltatás

az Ágoston-rendi kanonoki testületek reformjának híve volt. ZENKER 1964. 97, 128. sz.; KEHR 1924. 256–275; KARTUSCH 1948. 76–77; <http://delegatonline.pt.e.hu/search/persondatasheet/id/98> (letöltés ideje: 2018. 11. 10.)

62 Ebben és az azt megelőző reformtevékenységben – a laikus investitúra visszaszorításában – Manfrédon kívül fontos szerepe volt Petrus de Mizónak és Juliusnak, erre azonban korábban már kitértem.

63 HUNYADI 2016. 141–142; SZOVÁK 1996. 37; SZUROMI 2002; WALDMÜLLER 1987. 169–170.

64 Ld. Kovács Viktória tanulmányát a jelen kötetben. Felmerült még Kuno pápai követ és a II. esztergomi zsinat összekapcsolása, azonban ezt a rendelkezésre álló források alapján nem lehet egyértelműen bizonyítani. Ld. erre: KISS 2018b. Vö. HIESTAND 1972; SCHÖNE 1857.

éppen milyen formában valósult meg – a pápa képében egy-egy pápai oldalkövet, esetleg külön felhatalmazással egy követ vagy más delegált bíró járt el –, ebben az értelemben másodlagos tényező. Hasonlóképpen időszakos, mégis egyfajta állandóságot képviselt a pápai adószedők magyarországi tevékenysége, akik a 13. század végétől szórványosan, majd a következő évszázadban egyre sűrűbben fordultak meg a királyság területén. A keresztes hadjáratok, eretnekek, szakadárok és más hitűek elleni fellépés hasonló képet mutatnak. A pápai képviselet rendre visszatérő elemei voltak a 12. századtól kezdve, igaz, változó intenzitással, és belső hangsúlyeltolódással a későbbi időszakban, különösen a 14. században.

A kapcsolatok értékelésénél emellett természetesen figyelembe kell venni, hogy a képviselet milyen szintű volt. A Magyar Királyság megítélése szempontjából nyilvánvalóan a legelőnyösebb az lehetett volna, ha az országban sűrűn előfordulnak a teljhatalommal felruházott pápai oldalkövetek. Ők, mint láthatuk, zömmel inkább a korszak első felében, a 13. század derekáig mutathatók ki, ezt követően nagy mértékű volt a visszaesés. Vajon ebből arra kell következtessünk, hogy ezután Magyarország jelentőségét veszítette, lanyhult a pápaság érdeklődése? A *nuntiusok* számának növekedése alapján aligha állíthatjuk ezt bizonyosan. A pápai képviselet – Magyarországtól független – átalakulásába illeszkedő tendenciáról van ugyanis szó, amelynek éppen az volt a lényege, hogy a pápaság hatékonyabb eszközt keresett a képviseletre. Ha magukat a *legatus a latere* jellegű megbízásokat tüzetesebben megvizsgáljuk, látható, hogy elsősorban krízishelyzetekben küldték ki őket: a pápaság és a császárság küzdelme, a tarthatatlan belpolitikai helyzet, trónviszályok, nagy jelentőségű dinasztikus konfliktusok adtak erre okot. Ezek olyan kiemelkedően fontos alkalmak voltak, amikor a pápa személyét teljhatalommal helyettesítő megbízott tekintélyére volt szükség, mint II. András, IV. László vagy éppen I. Károly trónra kerülésekor, esetleg András aversai meggyilkolását követően, hogy csupán néhány példát említsünk. Máskor a csupán konkrét ügyekre teljeskörű felhatalmazással rendelkező képviselő is „elegendő” volt, ami természetesen vajmi keveset von le a kapcsolatok intenzitásának értékéből. Ellenkezőleg, a pápai képviselet összetettségről beszélhetünk, ami annak hajlékonyságából adódott, ill. abból, hogy az egyes képviselők különböző tevékenységeket láttak el egyazon alkalommal. Az alábbi esettanulmányok ilyen jellegzetes esetekbe engednek betekintést.

RÖVIDÍTÉSEK

AHC	<i>Annuario Historiae Conciliorum. Internationale Zeitschrift für Konziliengeschichtsforschung.</i> Rom, 1969–
AHP	<i>Archivum Historiae Pontificae.</i> Roma, 1963–
ALKG MA	<i>Archiv für Litteratur_und Kirchengeschichte im Mittelalter.</i> I–III. Berlin, 1885–1887.
ASV AA Arm. C.	Archivio Segreto Vaticano, Archivum Arcis, Armadio C
ASV AA Arm. I–XVIII.	Archivio Segreto Vaticano, Archivum Arcis, Armadio I–XVIII
ASV Cam Ap. Collect.	Archivio Segreto Vaticano Camera Apostolica Collectoriae
ASV Cam. Ap. Int. et ex.	Archivio Segreto Vaticano Camera Apostolica Introitus et Exitus
ASV Instr. Misc.	Archivio Segreto Vaticano Instrumenta Miscellanae
ASV Reg. Av.	Archivio Segreto Vaticano Registra Avenionensia
ASV Reg. Lat.	Archivio Segreto Vaticano Registra Lateranensia
ASV Reg. Vat.	Archivio Segreto Vaticano Registra Vaticana
BAV	Bibliotheca Vaticana Apostolica
BIHB	<i>Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome</i>
BNF m.s. lat.	Bibliothèque Nationale de France, Département des Manuscrits, manuscrits latin
BNF m.s. nal.	Bibliothèque Nationale de France, Département des Manuscrits, nouvelles acquisitions latines
BS	<i>Bibliotheca sanctorum.</i> Roma, 1961–
DA	<i>Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters,</i> Köln – Weimar – Wien, 1820–
DF	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény
DL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár
HLFr	<i>Histoire littéraire de la France.</i> Paris, 1865–
MEFR MA	<i>Mélanges de l'École Française de Rome, Moyen Age.</i> Rome. 1881–
MGH Const	<i>Monumenta Germaniae historica, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum</i> I–XI. Hannover – Weimar, 1893–1992. (MGH Legum sectio IV.)
MGH Ldl	<i>Monumenta Germaniae historica, Libelli de lite imperatorum et pontificum saeculis XI et XII conscripti.</i> Hannover, 1891–1897.
MGH SS	<i>Monumenta Germaniae historica, Scriptores.</i> Hannover, 1826–
MGH SS rer. Germ.	<i>Monumenta Germaniae historica, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi.</i> Hannover, 1871–
MIÖG	<i>Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung.</i> Wien

QFIAB	<i>Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken</i> , Rom, 1920–
RQ	Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte, Freiburg im Breisgau, 1887–
RSCI	<i>Rivista di storia della Chiesa in Italia</i> , Roma, 1947–
UPLA	<i>Ut per litteras apostolicas. Les lettres des papes</i> (adatbázis): http://www.brepolis.net
ZSRg KA	<i>Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte Kanonistische Abteilung</i> . Weimar. 1911–

FORRÁSOK

- AASS *Acta sanctorum*. I–LXVIII. Antwerpen – Bruxelles, 1643–1940.
- ACH *Annales cisterciensium in Heinrichow*. Hrsg. PERTZ, Georg H. Hannoverae, 1866. (MGH SS XIX.) 543–546.
- ACSG *Antiquissimae constitutiones synodales provinciae Gnezniensis*. Ed.: HUBE, Romualdus. Petropoli, 1856.
- AGM *Annales Grissowienses maiores*. Hrsg. PERTZ, Georg H. Hannoverae, 1866. (MGH SS XIX.) 541–542.
- ÁHL Árpád-kori oklevelek a Heves megyei levéltárban. *Diplomata Aetatis Arpadiana in archivo comitatus Hevesiensis conservata*. Ed. KONDORNÉ LÁTÓCZKI Erzsébet. Eger, 1997.
- AO *Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis*. I–VII. Ed. NAGY Imre – TASNÁDI NAGY Gyula. Budapest, 1878–1920.
- AOKLT *Anjou-kor okleváltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia*. Ed. KRISTÓ, Gyula et alii. Budapest – Szeged, 1990–
- AP *Annales Polonorum*. Hrsg. PERTZ, Georg H. Hannoverae, 1866. (MGH SS XIX.) 609–663.
- AS *Annales Sandivogii a. 65–1360*. Hrsg. PERTZ, Georg H. Hannoverae, 1866. (MGH SS XXIX.) 424–430.
- ASC ANNALISTA SAXO: *Chronica*. Ed. WAITZ, Georg. Hannover, 1844. (MGH SS VI.) 542–777.
- ÁÚO *Codex diplomaticus Arpadianus continatus – Árpád-kori új okmánytár*. I–XII. Ed. WENZEL Gusztáv. Pest – Budapest, 1860–1873.
- BÓNIS 1997a BÓNIS György: *Szentszéki regeszták. Iratok egyházi bíraskodás történetéhez a középkori Magyarországon*. Szerk. BALOGH Elemér. Szeged, 1997.
- BOSSÁNYI *Regesta supplicationum. A pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású okmányai: avignoni korszak*. I–II. Szerk. BOSSÁNYI Árpád. Budapest, 1916–1918.
- BP II *Bullarium Poloniae. II: 1342–1378*. Ed. SULKOWSKA-KURÁŠ, Irena – KURÁŠ, Stanisław. Romae, 1985.
- BURGER *Urkunden der Benedictiner-abtei zum heiligen Lambert in Altenburg, Nieder-Österreich K. O. M. B. vom Jahre 1144 bis 1522*. Ed. BURGER, Honorius. Wien, 1865.
- CAMERALIA *Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536)*. Szerk. †LUKCSICS, József – TUSOR, Péter – FEDELES, Tamás. Budapest – Róma, 2014. (Collectanea Vaticana Hungariae vol. 9–10.)
- CDMP I. *Codex diplomaticus majoris Poloniae documenta, et jam typis descripta, et adhuc inedita complectens, annum 1400 attentientia. 984–1287*. Poznań, 1877.

- CDP *Codex diplomaticus Poloniae quo continentur privilegia regum Poloniae magnorum ducum Litvaniae bullae pontificum nec non jura a privatis data illustrandis domesticis rebus gestis inservitura adhuc nusquam typis exarata, ab antiquissimis inde temporibus usque ad annum 1506.* Varsaviae, 1847–1887.
- CDPM *Codex diplomaticus Poloniae Minoris.* I–IV. Ed. PIEKOSIŃSKI, F. Kraków, 1876–1905.
- CDS *Codex Diplomaticus Silesiae.* I–XXXVI. Breslau, 1857–1933.
- DCOLL *Decretalium collectiones. Decretales Gregorii P. IX., Liber Sextus Decretalium, Bonifacii P. VIII., Clementis P. V. Constitutiones, Extravagantes Tum Viginti Joannis P. XXII. Tum Communes.* Ed. TAUCHNITZ, Bernhard. Leipzig, 1881. Red. Ed. FRIEDBERG, Emil. Reprint, Graz 1959. (Corpus Iuris Canonici, 2.)
- DHA *Diplomata Hungariae antiquissima. Accedunt epistolae et acta ad historiam Hungariae pertinentia.* Volumen I. Ab anno 1000 usque ad annum 1131. Ed. GYÖRFFY, Georgius – BORSA, Johannes Bapt. – HERVAY, Franciscus L. – KUMOROVITZ, Bernardus L. – MORAVCSIK, Julius. Budapestini, 1992.
- DHGE *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique.* I–XXXI., fasc. 184. Éd. BAUDRILLART, Alfred [et alii]. Paris, 1912–2013.
- ENDLICHER *Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana.* Ed. ENDLICHER, Stephanus Ladislaus. Sangallen, 1849.
- EO *Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez. I–III. (1023–1359).* Szerk. JAKÓ Zsigmond – HEGYI Géza – W. KOVÁCS András. Budapest, 1997–2008. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 26., 40., 47.)
- FEJÉR *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.* I–XI. Ed. FEJÉR, Georgius. Budaë, 1828–1844.
- GOMBOS *Catalogus fontium historiae Hungariae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendendum ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCXI.* I–IV. Ed. GOMBOS, Franciscus Albinus. Budapest, 1937–1943.
- HQ *Hazai Okmánytár. Codex Diplomaticus Patrius.* I–VIII. Ed. IPOLYI Arnold – NAGY Imre – PAÚR Iván – RÁTH Károly – Véghely Dezső. Győr – Budapest, 1865–1891.
- HOKlt *Hazai oklevéltár. 1234–1536: néhai gr. Dessewffy Lajos hazafias áldozatával.* Ed. NAGY Imre – DEÁK Farkas – NAGY Gyula. Pápa, 2006.
- IP *Italia Pontificia congegit KEHR, Paul Friedrich.* 1. Roma. Berlin, 1906. 2. Latium. Berlin, 1907. 3. Etruria. Berlin 1908. 4. Umbria, Picenum, Marsia. Berlin, 1909. 5. Aemilia sive Provincia Ravennas. Berlin, 1911. 6. Liguria sive Provincia Mediolanensis. 1, Lombardia. Berlin, 1913. 2, Pademontium, Liguria maritima. Berlin, 1914. 7. Venetiae et Histriae. 1, Provincia Aquileiensis. Berlin, 1923, 2, Respublica Venetiarum, Provincia Gradiensis, Histria. Berlin, 1925. 8. Regnum Normannorum, Campania. Berlin, 1935. 9. Samnium, Apulia, Lucania. Ed. HOLTZMANN, Walter, Berlin, 1962. 10. Calabria, Insulae. Ed. GIRGENSOHN, Dietrich, Zürich, 1975.

- JL *Regesta pontificum Romanorum ab condita ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII.* Ed. JAFFÉ, Philippus – WATTENBACH, Georgius – LOEWENFELD, Samuelis – KALTENBRUNNER, Franciscus – EWALD, Paulus. I–II. Lipsiae, 1885–1888.
- JAKOBSON 1836 JAKOBSON: Beitrag zur Geschichte der preussischen Klöster *Neues allgemeines Archiv für die Geschichtskunde des preussischen Staate II/3.* Hrsg. LEDEBUR, Leopold von. Berlin – Posen – Bromberg, 1836. 191–259.
- KLANICZAY – BELLUS – SZABÓ 1999 Árpádházi Szent Margit legrégebb legendája és szentté avatási pere. Szerk. KLANICZAY Gábor. Ford. BELLUS Ibolya – SZABÓ Zsuzsanna. Budapest, 1999.
- KLE *Kun László emlékezete.* A bevezetőt írta, a forrásszövegeket válogatta, és a jegyzeteket összeállította KRISTÓ Gyula. Szeged, 1994.
- LC *Liber Censuum de l'Église Romaine.* I–III. Ed. FABRE, Paul – DUCHESNE, Louis – FABRE, Paul, jr. – MOLLAT, Guillaume. Paris, 1889–1952.
- LCPC CL VI *Clément VI (1342–1352). Lettres closes, patentes et curiales intéressant les pays autres que la France.* I–II. Ed. DÉPREZ, Eugène – MOLLAT, Guillaume. Paris, 1960–1961.
- LCPC CL VI FR *Clément VI (1342–1352). Lettres closes, patentes et curiales se rapportant à la France publiées ou analysées d'après les registres du Vatican.* I–III. Ed. DÉPREZ, Eugène – GLÉNISSON, Janine – MOLLAT, Guillaume. Paris, 1901–1959.
- LMA *Lexikon des Mittelalters.* I–IX. München – Zürich, 1980–1998.
- LP *Liber pontificalis.* I–II. Ed. DUCHESNE, Louis. Paris, 1886–1892.
- LThK *Lexikon für Theologie und Kirche.* Ed. HÖFER, Josef – RAHNER, Karl. Freiburg in Breisgau, 1957–1967.
- LThK (NE) *Lexikon für Theologie und Kirche.* I – XI. Ed. KASPER, Walter – BAUMGARTNER, Konrad – BÜRKLE, Horst – GANZER, Klaus – KERTELGE, Karl – KORFF, Wilhelm – WALTER, Peter. Freiburg – Basel – Rom – Wien, 1993–2001.
- MÁLYUSZ – BORSA *A Szent-Iványi család levéltára 1230–1525.* Szerk. MÁLYUSZ Elemér – BORSA Iván. Budapest, 1988. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 14.)
- MDA *Magyar diplomaciai emlékek az Anjou-korból.* I–III. Szerk. WENZEL Gusztáv. Budapest, 1874–1876.
- MES *Monumenta ecclesiae Strigoniensis.* I–III. Ed. KNAUZ, Ferdinandus. Strigonii, 1874–1924. IV. Eds. DRESKA, Gabriel – Érszegi, Geysa – HEGEDŰS, Andreas – NEUMANN, Tiburcius – SZOVÁK, Cornelius – TRINGLI, Stephanus. Strigonii – Budapestini, 1999.
- MON PL *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia, maximam partem nondum edita, ex tabulariis vaticanis deprompta, collecta, ac serie chronologica dioposita.* I–IV. Ed. THEINER, Augustinus. Romae, 1860–1864.

- MON VAT I/1. *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia: Rationes collectorum pontificorum in Hungaria* (Vatikáni magyar okirattár, I. sorozat, 1. kötet: a pápai tizedszedők számadásai, 1281–1375). Budapest, 2000.
- MON VAT I/2. *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia: Acta legationis cardinalis Gentilis*. (Vatikáni magyar okirattár, I. sorozat 2. kötet: Gentilis bíbornok magyarországi követségének okiratai, 1307–1311). Budapest, 2000.
- MREV *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis – A veszprémi püspökség római oklevéltára*. I–IV. Ed. FRAKNÓI, Vilmos – LUKSICS, József. Budapest, 1896–1907.
- OÖR *Ottokars Österreichische Reimchronik*. Ed. SEEMÜLLER, Joseph. Hannoverae, 1890. (Monumenta Germaniae historica. Scriptorum qui vernacula lingua usi sunt V/1.) 322–329.
- PL *Patrologia cursus completus. Series Latina*. I–CCXXI. Ed. MIGNE, Jean-Paul. Parisii, 1841–1864.
- POTTHAST *Regesta pontificum romanorum inde ab anno post Christum natum MCXCVIII ad annum MCCCIV*. I–II. Ed. POTTHAST, August. Graz, 1957.
- RA *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica – Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. I–II/4. Ed. SZENTPÉTERY Imre – BORSA Iván. Budapest, 1923–1987.
- RB VIII *Les registres de Boniface VIII*. I–IV. Ed. DIGARD, Georges et alii. Paris, 1884–1935.
- RB XI *Le registre de Benoît XI*. Ed. GRANDJEAN, Charles. Paris, 1905.
- RC V *Regestum Clementis papae V ex Vaticanis archetypis Sanctissimi domini nostris Leonis XIII pontificis maximi iussu et munificentia nunc primum editum cura et studio Monachorum Ordinis S. Benedicti*. I–X. Romae, 1884–1892.
- RD *Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és a királynék okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta ducum, ducissarum stirpis Arpadianae necnon reginarum Hungariae critico-diplomatica*. SZENTPÉTERY Imre kéziratának felhasználásával szerkesztette ZSOLDOS, Attila. Budapest, 2008.
- RG IX *Les registres de Grégoire IX*. I–IV. Ed. AUVRAY, Lucien. Paris, 1890–1955.
- RG VII *Das Register Gregors VII. Gregorii VII Registrum*. I–II. Hrsg. CASPAR, Erich. Hannoverae, 1920–1923. (MGH Epistolae selectae 1–2.)
- RGJ *Les Registres de Grégoire X, 1272–1276, et de Jean XXI, 1276–1277*. Ed. GUIRAUD, Jean – CADIER, Léon. Paris, 1892–1960.
- RI III *Die Register Innocenz' III*. I–XII. Ed. HAGENEDER, Othmar et alii. Graz–Köln, 1964–2012.
- RI IV *Les registres d'Innocent IV*. I–IV. Ed. BERGER, Élie. Paris, 1881–1919.
- RI III *Les Registres de Nicolas III (1277–1280). Recueil des bulles de ce pape*. I–II. Ed. GAY, Jules. Paris, 1898–1932.

- SMIČIKLAS *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.* I–XVIII. Ed. SMIČIKLAS, Tadija et alii. Zagreb, 1904–1990.
- SRH *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* I–II. Ed. SZENTPÉTERY, Emericus. Budapestini, 1937–1938.
- THEINER *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia.* I–II. Ed. THEINER, Augustinus. Romae, 1859–1860.
- THOMAE SPALATENSIS *THOMAE SPALATENSIS Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum.* Ed. PERIĆ, Olga – KARBIĆ, Damir – MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana – SWEENEY, James Ross. Budapest – New York, 2006. (Central European Medieval Texts 4.)
- TKALČIĆ TKALČIĆ, Ivan Kristelj: *Monumenta Historica Episcopatus Zagrabiensis.* I–II. Zagreb, 1872–1874.
- UGDS *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenburgen.* I–VII. Ed. ZIMMERMANN, Franz – WERNER, Carl – GÜNDISCH, Gustav. Hermannstadt – Bukarest, 1892–1981.
- ULE *Urkundenbuch des Landes ob der Enns, VII: 1347–1360.* Ed.: TRINKS, Erich. Hannover–Wien, 1876.
- WEIS *Urkunden des Cistercienserstiftes Heiligenkreuz im Wiener Wald.* II. Ed.: WEIS, Johann Nepomuk. Wien, 1859.

SZAKIRODALOM

- ALBERZONI – MONTAUBIN 2014 *Legati, delegati e l'impresa d'Oltremare (secoli XII–XIII) / Papal Legates, Delegates and the Crusades (12th–13th Century)*. Atti del Convegno internazionale di studi Milano, Università Cattolica del Sacro Cuore, 9–11 marzo 2011. Ed. ALBERZONI, Maria Pia – MONTAUBIN, Pascal. Turnhout, 2014. (Ecclesia militans 3.)
- ALBERZONI – ZEY 2012 *Legati e delegati papali. Profili, ambiti d'azione e tipologie di intervento nei secoli XII–XIII*. Ed. ALBERZONI, Maria Pia – ZEY Claudia. Milano, 2012.
- ALMÁSI 1989 ALMÁSI Tibor: Pecorari Jakab diplomáciai pályája. In: *Tanulmányok Karácsonyi Béla hetvenedik születésnapjára*. Szerk. KULCSÁR Péter – MADER Béla – MONOK István. Szeged, 1989. 59–69.
- ALMÁSI 1993 ALMÁSI Tibor: Egy ciszterci bíboros a pápai világhatalom szolgálatában. Pecorari Jakab magyarországi legációja. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 15. (1993/1–2.), 129–141.
- ALMÁSI 1994 ALMÁSI Tibor: Budai zsinat. In: *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ Gyula, szerk. ENGEL Pál – MAKK Ferenc. Budapest, 1994. 131–132.
- ALMÁSI 2000 Almási Tibor: *A tizenharmadik század története*. Budapest, 2000.
- ANDRIEU 1946 ANDRIEU, Michel: L'origine du titre de Cardinal. In: *Miscellanea Giovanni Mercati. V. Storia ecclesiastica – diritto*. Ed. MOHLBERT, Leo Cunibert. Città del Vaticano, 1946. 113–144.
- AUBERT 1986a AUBERT, Roger: '62. Grégoire de Crescentio'. In: *DHGE* 21. (1986), col. 1496.
- AUBERT 1986b AUBERT, Roger: '17. Grégoire'. In: *DHGE* 21. (1986), col. 1457–1458.
- AUBERT 1986d AUBERT, Roger: '18. Grégoire'. In: *DHGE* 21. (1986), col. 1458–1459.
- AVIGNON 1990 *Aux origines de l'Etat moderne. Le fonctionnement administratif de la papauté d'Avignon. Actes de la table ronde d'Avignon (23–24 janvier 1988)*. Rome, 1990. (Publications de l'École française de Rome 138.)
- BAAKEN 1997 BAAKEN, Gerhard: 'Konrad von Urach'. In: *LThK (NE)*, VI. 286.
- BALICS 1888–1890 BALICS Lajos: *A római katolikus egyház története Magyarországon*. I–II/1–2. Budapest, 1888–1890.
- BARABÁS 2013a BARABÁS, Gábor: A pápai kiküldött bíraskodás Magyarországon a kezdetektől a 13. század közepéig. *Történelmi Szemle* 55. (2013), 175–199.
- BARABÁS 2014 BARABÁS Gábor: *Das Papsttum und Ungarn in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts (ca. 1198 – ca. 1241) Päpstliche Einflussnahme – Zusammenwirken – Interessengegensätze*, Wien, 2014. (Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien VI.)

- BARABÁS 2015a BARABÁS Gábor: *A pápaság és Magyarország a 13. század első felében – Pápai hatás – együttműködés – érdekellentét*. Pécs, 2015. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 5.)
- BARABÁS 2015b BARABÁS Gábor: A pápai kiküldött bíróság és a szerzetesrendek a veszprémi egyházmegyében. A kezdetektől a 13. század közepéig. In: *Szerzetesrendek a veszprémi egyházmegyében*. Szerk. KARLINSZKY Balázs. Veszprém, 2015. 9–26. (A veszprémi egyházmegye múltjából 26.)
- BARABÁS 2017 BARABÁS Gábor: Eretnekek, kalózok és legátusok. A boszniai eretnokség, a Magyar Királyság és a pápák a 13. század elején. *Világtörténet* 7(39). (2017), 5–32.
- BARABÁS 2018 BARABÁS Gábor: Pápai káplánok a 13. századi Magyarországon. Szentszéki megbízások és helyi karrierok. *Történelmi Szemle* 60. (2018), 97–118.
- BÁRÁNY 2006 BÁRÁNY Attila: Magyarország és a kései kereszties hadjáratok. In: *Magyarország és a kereszties háborúk. Lovagrendek és emlékeik*. Szerk.: LASZLOVSZKY József – MAJOROSSY Judit – ZSENGELLÉR József. Gödöllő, 2006. 139–165.
- BARRACLOUGH 1935 BARRACLOUGH, Geoffrey: *Papal provisions: Aspects of Church History Constitutional, Legal, and Administrative in the Later Middle Ages*. Oxford, 1935.
- BAUMGARTEN 1898 BAUMGARTEN, Paul Maria: *Untersuchungen über die Camera Collegii Cardinalium für die Zeit von 1295 bis 1437*. Leipzig, 1898.
- BEKE 2003 *Esztergomi érsekek 1001–2003*. Szerk. BEKE Margit. Budapest, 2003.
- BENKER 1997 BENKER, Gertrud: *Ludwig der Bayer. Ein Wittelsbacher auf dem Kaiserthron (1282–1347)*. München, 1997.
- BISCARO 1933 BISCARO, G.: Per la biografia di papa Benedetto XI. *Archivio Veneto* 14. (1933), 117–152.
- BEATTIE 2007 BEATTIE, Blake R.: *Angelus pacis. The legation of Cardinal Giovanni Gaetano Orsini, 1326–1334*. Leiden – Boston, 2007.
- BLET 1982 BLET, Pierre: *Histoire de la Représentation Diplomatique du Saint Siège des origines à l’aube du XIXe siècle*. Città del Vaticano, 1982.
- BLUMENTHAL 1982 BLUMENTHAL, Uta-Renata: Cardinal Albinus of Albano and the „Digesta pauperis scholaris Albini”. Ms. Ottob. lat. 3057. *Annuario Historiae Conciliorum. Internationale Zeitschrift für Konziliengeschichtsforschung* 20. (1982), 7–49.
- BONINCONTRO 2006 *Bonifacio VIII. Ideologia e azione politica. Atti del convegno organizzato nell’ambito delle celebrazioni per il VII centenario della morte: Città del Vaticano, Roma, 26–28 aprile 2004*. Ed. BONINCONTRO, Ilaria. Roma, 2006.
- BÓNIS 1971 BÓNIS György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest, 1971.

- BÓNIS 1972 BÓNIS György: *Középkori jogunk elemei. Római jog, kánonjog, szokásjog*. Budapest, 1972.
- BÓNIS 1997b BÓNIS György: Az egyházi bírászkodás fejlődése a Mohács előtti Magyarországon. In: *BÓNIS 1997a*. 621–658.
- BONNARD 1931 BONNARD, Fourier: '13. Azzon'. In: *DHGE* 5. (1931), col. 1390.
- BORKOWSKA 2003 BORKOWSKA, Urszula: Innocent III and the Countries of the „New Christianity” – Poland and Hungary. In: *Innocenzo III. – Urbs et Orbis. I–II*. A cura di Andrea SOMMERLECHNER Roma, 2003. 1169–1191. (Istituto storico Italiano per il medio evo. Nuovi studi storici 55 Miscellanea della Società Romana di storia patria 44.)
- BRÄUER 2014 BRÄUER, Martin: *Handbuch der Kardinale 1846–2012*. Berlin – Boston, 2014.
- BRUNDAGE 1995 BRUNDAGE, James: *The Medieval Canon Law*. London 1995.
- BRUNDAGE 2008 BRUNDAGE, James: *The Medieval Origins of the Legal Profession: Canonists, Civilians, and Courts*. Chicago – London, 2008.
- BURNS 1979 BURNS, Charles: Vatican Sources and the Honorary Papal Chaplains of the Fourteenth Century. In: *Römische Kurie. Kirchliche Finanzen. Vatikanisches Archiv. Studien zu Ehren von Hermann Hoberg*. I–II. Ed. GATZ, Erwin. Roma, 1979 I. 65–95. (Pontificia Universitas Gregoriana Miscellanea Historiae Pontificae 46.)
- CANIVEZ 1953 CANIVEZ, J.-M.: '38. Conrad d'Urach'. In: *DHGE* 13. (1953), col. 504–507.
- CANTOR 1958 CANTOR, Norman F.: *Church, Kingship, and Lay Investiture in England, 1089–1135*. Princeton, 1958.
- CEILLIER 1863 CEILLIER, Remy: *Histoire générale des auteurs ecclésiastiques*. XIV. Paris, 1863.
- CERCHIARI 1919–1921 CERCHIARI, Emmanuele: *Capellani papae et apostolicae sedis auditores causarum sacri palatii apostolici seu sacra Romana Rota ab origine ad diem usque 20 septembris 1870. Relatio historica-iuridica*. I–IV. Romae, 1919–1921.
- CHARDAVOINE 1928 CHARDAVOINE, Eutrope: *Essais de liste générale des Cardinaux. Les cardinaux du XIIe siècle. Annuaire pontifical catholique* 31. (1928), 111–159.
- CIACONIUS 1677 CIACONIUS, Alphonsus: *Vitae et res gestae S Pontificum et S.R.E. cardinalium*. I–II. Ed. OLDOINO, Augustinus. Roma, 1677.
- CIAPPARONI 1979 CIAPPARONI, Fabrizio: Cattaneo, Altigrado. In: *Dizionario bibliografico degli italiani* 22. Ed. GHISALBERTI, Alberto Maria. Roma, 1979. 412–413. (online változat)
- CLÉMENT 1905–1906 CLÉMENT, Ambroise: Conrad d'Urach, légat en France et en Allemagne. *Revue bénédictine* 22. (1905), 232–243, 23. (1906), 62–81, 373–391.
- CONETTI 2003 CONETTI, Mario: Les pouvoirs du collège des cardinaux dans les pamphlets de Jacopo et Pietro Colonna contre Boniface VIII. *Revue de droit canonique* 53. (2003), 337–360.

- CRISTOFORI 1888 CRISTOFORI, Francesco: *Cronotassi dei cardinali di santa romana Chiesa nelle loro sedi suburbicarie titoli presbiteriali e diaconie dal secolo V all' anno del Signore MDCCCLXXXVIII, compilata sui manoscritti originali et avtentici essistenti nella biblioteca e negli archivi vaticani e su molteplici altre fonti storiche edite et inedite antiche e moderne*. Roma, 1888.
- CROZET 1937a CROZET, René: Le voyage d'Urbain II et ses négociations avec le clergé de France 1095–1096. *Revue Historique Mémoires et Études* 179. (1937:2), 271–311.
- CROZET 1937b CROZET, René: Le voyage d'Urbain II en France (1095–1096) et son importance de point de vue archéologique. *Annales du Midi* 49. (1937), 42–70.
- CSUKOVITS 2008 CSUKOVITS, Enikő: Közjegyzők a középkori Magyarországon. In: *700 éves közjegyzőség Magyarországon. A 2008. november 27-i jubileumi konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata*. Szerk. ROKOLYA Gábor. Budapest, 2008. 54–73.
- DAMIAN 2016 DAMIAN, Iulian Mihai: Eneco ferences szerzetes inquisitioja Pécs püspökével szemben (1267). *Egyháztörténeti Szemle* 17. (2016:2), 19–38.
- DEÉR 1964 DEÉR, Josef: Der Anspruch des Herrscher des 12. Jahrhunderts auf die apostolische Legation. *AHP* 2. (1964), 117–186.
- DENDORFER – LÜTZELSCHWAB 2013 *Die Kardinäle des Mittelalters und der frühen Renaissance*. Ed. DENDORFER, Jürgen – LÜTZELSCHWAB, Ralf. Firenze, 2013.
- DUGGAN 1998 DUGGAN, Charles: Papal Judges Delegate and the Making of the “New Law” in the Twelfth Century. In: *Decretals and the Creation of “New Law” in the Twelfth Century: Judges, Judgements, Equity, and Law*. Ed. DUGGAN, Charles. Aldershot – Brookfield – Singapore – Sydney, 1998. 172–199.
- DUNKEN 1931 DUNKEN, Gerhard: *Die politische Wirksamkeit der päpstlichen Legaten in der Zeit des Kampfes zwischen Kaisertum und Papsttum im Oberitalien unter Friedrich I*. Berlin, 1931.
- ELZE 1950 ELZE, Reinhard: Die päpstliche Kapelle im 12. und 13. Jahrhundert. *ZSRG KA* 36. (1950), 145–204.
- ELZE 1982 ELZE, Reinhard: *Päpste – Kaiser – Könige und die mittelalterliche Herrschaftssymbolik. Ausgewählte Aufsätze*. Ed. SCHIMMELPFENNIG, Bernhard – SCHMUGGE, Ludwig. London, 1982.
- ENGEL 1996 ENGEL Pál: *Magyarország világi archontológiája. 1301–1457*. I–II. Budapest, 1996.
- ENGEL 2000 ENGEL Pál: Az „1300 körüli” királyi tanácsi határozat keltezéséhez. In: *Magyarország a (Nagy)hatalmak erőterében. Tanulmányok Ormos Mária 70. születésnapjára*. Szerk. FISCHER Ferenc – MAJOROS István – VONYÓ József. Pécs, 2000. 125–132.
- ENGEL 2003 ENGEL Pál: Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323). In: ENGEL Pál: *Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Szerk. CSUKOVITS Enikő. Budapest, 2003

- ERDŐ 1991 ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Budapest, 1991.
- FEDELES 2017 FEDELES Tamás: Petrus Stephani collector Apostolicus. In: *Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században*. Szerk. TUSOR Péter – SZOVÁK Kornél – FEDELES Tamás. Budapest – Róma, 2017. 31–88.
- FÉDOU 1995 FÉDOU, R.: '34. Hugues de Die'. In: *DHGE* 25. (1995), col. 215–219.
- FIGUEIRA 1980 FIGUEIRA, Robert C.: *The Canon Law of Medieval Papal Legation*. Penn Arbor, 1980.
- FIGUEIRA 1983 FIGUEIRA, Robert C.: The Classification of Medieval Papal Legates in the Liber Extra. *AHP* 21. (1983), 211–228.
- FIGUEIRA 1986a FIGUEIRA, Robert C.: *Legatus apostolicae sedis*. The Pope's *alter ego* according to Thirteenth Century Canon Law. *Studi medievali* III/27. (1986), 527–574.
- FIGUEIRA 1986b FIGUEIRA, Robert C.: Decretalists, Medieval Papal Legation and the Roman Law of Offices and Jurisdiction. *Res publica litterarum. Studies in the classical tradition* 9. (1986), 119–135.
- FIGUEIRA 1991a FIGUEIRA, Robert C.: Papal Reserved Powers and the Limitations of Legatine Authority. In: *Popes, Teachers and Canon Law in the Middle Ages*. Ed. SWEENEY, James Ross – CHODOROW, Stanley. Ithaca, 1991. 191–211.
- FIGUEIRA 1991b FIGUEIRA, Robert: Subdelegation by Papal Legates in the Thirteenth-Century Canon: Powers and Limitations. In: *Iure veritas. Studies in Canon Law in Memory of Schafer Williams*. Ed. BOWMAN, Steven B. – CODY, Blanche E. Michigan, 1991. 56–79.
- FIGUEIRA 2006 FIGUEIRA, Robert: The Medieval Papal Legate and his Province: Geographical Limits of Jurisdiction, Plenitude of Power. In: *Plenitude of Power: The Doctrines and Exercise of Authority in the Middle Ages: Essays in Memory of Robert Louis Benson. Church, Faith and Culture in the Medieval West*. Ed. FIGUEIRA, ROBERT C. Hampshire – Burlington, 2006. 73–106.
- FISCHER 2011 FISCHER, Andreas: Die Kardinäle von 1216 bis 1304: zwischen eigenständigem Handeln und päpstlicher Autorität. In: *Geschichte des Kardinalats im Mittelalter*. Ed. DENDORFER, Jörgen – LÜTZELSCHWAB, Ralf. Stuttgart, 2011. 155–224. (Päpste und Papsttum 39.)
- FISCHER 2013 FISCHER, Andreas: Personelle Verflechtung und politisches Handeln: Zur Wahrnehmung und Funktion kardinalizischer Beziehungen im 13. Jahrhundert. In: *DENDORFER – LÜTZELSCHWAB 2013*. 15–36.
- FONT 2005 FONT Márta: Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek. Szeged, 2005. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 21.)
- FONT – BARABÁS 2017 FONT Márta – BARABÁS Gábor: Kálmán (1208–1241). *Halics királya – Szlavónia hercege*. Budapest – Pécs, 2017.
- FOREVILLE 1992 FOREVILLE, Raymonde: *Le pape Innocent III et la France*. Stuttgart, 1992. (Päpste und Papsttum 26.)

- FRAKNÓI 1901 FRAKNÓI Vilmos: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szent-székkal*. I. 1000–1417. Budapest, 1901.
- FRENZ 2000 *Papst Innozenz III., Weichensteller der Geschichte Europas*. Ed. FRENZ, Thomas. Stuttgart 2000.
- FRIEDLAENDER 1928 FRIEDLAENDER, Ina (geb. Feinberg): *Die päpstlichen Legaten in Deutschland und Italien am Ende des 12. Jahrhundert (1181–1198)*. Berlin, 1928.
- FÜRST 1967 FÜRST, Carl Gerold: *Cardinalis. Prolegomena zu einer Rechtsgeschichte des römischen Kardinalkollegiums*. München, 1967.
- GAMS GAMS, Pius Bonifacius: *Series episcoporum Ecclesiae catholicae*. Leipzig, 1931. (ND: Graz, 1957).
- GANZER 1963 GANZER, Klaus: *Die Entwicklung des auswärtigen Kardinalats im hohen Mittelalter. Ein Beitrag zur Geschichte des Kardinalkollegiums vom 11. bis 13. Jahrhundert*. Tübingen, 1963.
- GANZER 1968 GANZER, Klaus: *Papsttum und Bistumbesetzungen in der Zeit von Gregor IX. bis Bonifaz VIII. Ein Beitrag zur Geschichte der päpstlichen Reservationen*. Köln – Graz, 1968.
- GANZER 1974 GANZER, Klaus: Das Römische Kardinalkollegium. In: *ISTITUZION ECCLESIASTICHE 1974*. 153–184.
- GERGELY 1982 Gergely Jenő: *A pápaság története*. Budapest, 1982.
- GERICS – LADÁNYI 1996 GERICS József – LADÁNYI Erzsébet: A Szentszék és a magyar állam a 11. században. In: *ZOMBORI 1996*. 9–20.
- GOŁĄB 1960 GOŁĄB, Kazimierz: Biskup Filip z Fermo i jego statuty legackye z 1279 R. *Roczniki historyczne* 26. (1960), 255–264.
- GOŁĄB 1985 GOŁĄB, Kazimierz: *Provincial Synodical Legislation in Poland*. In: *Poland in Christian civilization*. Ed. BRAUN, Jerzy. London, 1985. 139–153.
- GOODICH 2008 GOODICH, Michael: The Canonization Policy of Celestine III. In: *Pope Celestine III (1191–1198), Diplomat and Pastor*. Ed. DORAN, John – SMITH, Damian J. Farnham, 2008. 305–316.
- GÖLLER 1907 GÖLLER, Emil: *Die päpstliche Pönitentarie von ihrem Ursprung bis zur ihrer Umgestaltung unter Pius V*, vol. I., Rom, 1907.
- GRIESSER 1961 GRIESSER, Bruno: 'Konrad von Urach'. In: *LThK VI*. 474.
- GROSSO 1973 GROSSO, A. M. Lazzarino del: *Armut und Reichtum im Denken Gerhochs von Reichersberg*. München, 1973.
- GUILLEMAIN 1952 GUILLEMAIN, Bernard: Les chapelains d'honneur des papes d'Avignon. *Mélanges d'archéologie et d'histoire* 64. (1952:1), 217–238.
- GUILLEMAIN 1966 GUILLEMAIN, Bernard: *La cour pontificale d'Avignon (1309–1376). Étude d'une société*. Paris, 1966².

- GYÓRY 1948 GyÓRY János: *Gesta regum – gesta nobilium. Tanulmányok Anonymus krónikájáról*. Budapest, 1948. (Az Országos Széchenyi Könyvtár Kiadványai 29.)
- HAGENER 1963 HAGENER, Othmar: Das päpstliche Recht der Fürstenabsetzung: seine kanonistische Grundlegung. *AHP* 1. (1963), 53–95.
- HAGENER 1967 HAGENER, Othmar: *Die geistliche Gerichtsbarkeit in Ober- und Niederösterreich. Von den Anfängen bis zum Beginn des 15. Jahrhunderts*. Linz, 1967.
- HAGENER 2000 HAGENER, Othmar: Die Register Innozenz' III. In: *FRENZ 2000*. 91–102.
- HAIDER 1979 HAIDER, Siegfried: Zu den Anfängen der päpstlichen Kapelle. *Mitteilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung* 87. (1979), 38–70.
- HAYEZ 1983 HAYEZ, Anne-Marie: Boulogne, Gui de. In: *LMA II*. Stuttgart – Weimar, 1983, col. 499.
- HEFELE – LECLERCQ HEFELE, Charles Joseph – LECLERCQ, Henri: *Histoire des conciles d'après les documents originaux*. I–VIII/2. Paris, 1907–1921.
- HC *Hierarchia catholica medii aevii sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series*. I [1198–1431], II [1431–1503]. Ed. EUBEL, Conrad. Münster, 1913–1914; *Hierarchia catholica medii et recentioris aevii sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series*. III [1503–1600]. Ed. EUBEL, Conrad. Münster, 1923.
- HERBERS – JASPERT 2007 HERBERS, Klaus – JASPERT, Nikolas: Grenzräume und Grenzüberschreitungen im Vergleich. In: *Grenzräume und Grenzüberschreitungen im Vergleich: Der Osten und der Westen des mittelalterlichen Lateineuropa*. Ed. HERBERS, Klaus – JASPERT, Nikolas. Berlin, 2007. 9–18.
- HERBERS – JOHRENDT 2009 *Das Papsttum und das vielgestaltige Italien. Hundert Jahre Italia Pontificia*. Ed. HERBERS, Klaus – JOHRENDT, Jochen. Berlin–New York, 2009.
- HERDE 1970 HERDE, Peter: *Audientia litterarum contradictarum. Untersuchungen über die päpstlichen Justizbriefe und die päpstliche Delegationsgerichtsbarkeit vom 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts*. Band I. Tübingen, 1970.
- HERDE 2002 HERDE, Peter: Zur päpstlichen Delegationsgerichtsbarkeit im Mittelalter und in der frühen Neuzeit. *ZSRG KA* 119. (2002), 20–43.
- HERVAY 1984 HERVAY, Ferenc Levente: A pálos rend elterjedése a középkori Magyarországon. In: *Mályusz Elemér emlékkönyv*. Szerk.: H. BALÁZS Éva – FÜGEDI Erik – MAKSAY Ferenc. Budapest, 1984. 159–172.
- HERVAY 2007 HERVAY, Ferenc Levente: A pálos rend eredete. In: *Decus solitudinis Pálos évszázadok*. Szerk.: SARBAK Gábor. Budapest, 2007. 57–65.

- HÉNAFF 1993 HÉNAFF, Henri: Les conservateurs apostoliques et les papes dans la seconde moitié du XIIIe siècle. *Revue de droit canonique* 43. (1993:1), 1-42.
- HÉNAFF 1997 HÉNAFF, Henri: Les conservateurs apostoliques dans la seconde moitié du XIIIe siècle. Les modalités de leur nomination et de l'exercice de leur fonction. *Revue de droit canonique* 47. (1997:1), 71-88.
- HÉNAFF 2000 HÉNAFF, Henri: Les conservateurs apostoliques et la législation de Boniface VII (1294-1303). *Revue de droit canonique* 50. (2000:2), 283-308.
- HÉNAFF 2005 HÉNAFF, Henri: Les conservateurs apostoliques d'après le concile de Vienne. *Revue de droit canonique* 55. (2005:2), 341-353.
- HIESTAND 1972 HIESTAND, Rudolf: Legat, Kaiser und Basileus. Bischof Kuno von Praeneste und die Krise des Papsttums von 1111/1112. In: *Aus Reichsgeschichte und Nordischer Geschichte. Festschrift für Karl Jordan zum 65. Geburtstag*. Ed. FUHRMANN, Horst – MAYER, Hans Eberhard – WRIEDT, Klaus. Stuttgart, 1972. 141–152. (Kieler Historische Studien 16.)
- HOLTZMANN 1959 HOLTZMANN, Walther : XII. századi pápai levelek kánoni gyűjteményekből. *Századok* 93. (1959), 404–417.
- HUBER 1885 HUBER, Alfons: *Geschichte Österreichs*. II. Gotha, 1885.
- HÜLS 1977 HÜLS, Rudolf: *Kardinäle, Klerus und Kirchen Roms 1049–1130*. Tübingen, 1977. (Bibliothek des Deutschen Historischen Institut in Rom 48.)
- JASPERS 2007 JASPERS, Nikolas: Grenzen und Grenzräume im Mittelalter: Forschungen, Konzepte und Begriffe. In: *Grenzräume und Grenzüberschreitungen im Vergleich: Der Osten und der Westen des mittelalterlichen Lateineuropa*. Ed. HERBERS, Klaus – JASPERS, Nikolas. Berlin, 2007. 43–70.
- JOHRENDT 2012 JOHRENDT, Jochen: Die päpstliche Kapelle als Bindeglied zwischen Kurie und Kirche. In: *ALBERZONI – ZEY 2012*. 261–282.
- JOHRENDT 2014 JOHRENDT, Jochen: Der vierte Kreuzzug, das lateinische Kaiserreich und die päpstliche Kapelle unter Innocenz III. In: *ALBERZONI – MONTAUBIN 2014*. 51–114.
- JOHRENDT–MÜLLER 2008a *Römisches Zentrum und kirchliche Peripherie. Das universale Papsttum als Bezugspunkt der Kirchen von den Reformpäpsten bis zu Innozenz III*. Ed. JOHRENDT, Jochen – MÜLLER, Harald. Berlin – New York, 2008.
- JORDAN 1954 JORDAN, Karl: Die Stellung Wiberts von Ravenna in der Publizistik des Investiturstreits. In: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 62. (1954), 155–164.
- JUGIE 1986 JUGIE, Pierre: *Le cardinal Gui de boulogne (1316–1373) : biographie et études d'une familia cardinalice*. I–III. Paris, 1986. (Thèse de l'École des Chartes)

- JUGIE 1987 JUGIE, Pierre: *L'activité diplomatique du cardinal Gui de Boulogne en France au milieu du XIVe siècle*. Paris, 1987. (Bibliothèque de l'École des Chartes 145.)
- JUGIE 1989 JUGIE, Pierre: La légation en Hongrie et en Italie du cardinal Gui de Boulogne (1348–1350). *Il Santo. Rivista antoniana di storia, dottrina, arte* 29. (1989), 29–69.
- JUGIE 1991 JUGIE, Pierre: Le vicariat impérial du cardinal Gui de Boulogne à Lucques en 1369–1370. *Mélanges de l'École française de Rome – Moyen Age* 103. (1991), 261–357.
- JUGIE 1994 JUGIE, Pierre: Un discours inédit du cardinal Gui de Boulogne, légat en Espagne, prononcé devant le roi d'Aragon (24 janvier 1359). In: *Les prélats, l'église et la société, XIe–XVe siècles. Hommage à Bernard Guillemain*. Ed. BÉRIAC-LAINÉ, Françoise. Bordeaux, 1994. 219–227.
- KALOUS 2017 KALOUS, Antonín: *Late Medieval Papal Legation. Between the Councils and the Reformation*. Roma, 2017.
- KALTENBRUNNER 1889 KALTENBRUNNER, F.: *Aktenstücke zur Geschichte des deutschen Reiches: unter den Königen Rudolf I. und Albrecht I.* Wien, 1889. (Mitteilungen aus dem vaticansichen Archive 1.)
- KAMP 1975 KAMP, Norbert: *Kirche und Monarchie im staufischen Königreich Sizilien. I: Prosopographische Grundlegung: Bistümer und Bischöfe des Königreichs 1194–1266, Teil II, 509–514; Teil III. 1210–1215.* München, 1975. (Münstersche Mittelalter-Schriften, 10.I,2 und 10.I,3)
- KARTUSCH 1948 KARTUSCH, Elfriede: *Das Kardinalskollegium in der Zeit von 1181–1227. Ein Beitrag zur Geschichte des Kardinalates im Mittelalter.* Wien, 1948.
- KEGLEVICH 2012 KEGLEVICH Kristóf: *A garamszentbenedeki apátság története az Árpád- és az Anjou korban (1075–1403)*. Szeged, 2012. (Capitulum VIII.)
- KEHR 1924 KEHR, Paul Fridolin: Papst Gregor VIII als Ordensgründer. In: *Miscellanea Francesco Ehrle. Scritti di storia paleografia, pubblicati sotto gli auspici di S. S. Pio XI in occasione dell'ottantesimo natalizio dell'Emo Cardinale Francesco Ehrle*. II. Rom, 1924. 248–275. (Studi e Testi 38)
- KEHR 2005a KEHR, Paul, Fridolin: *Ausgewählte Schriften*. I–II. Ed. HIESTAND, Rudolf. Göttingen, 2005. (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-Historische Klasse, Dritte Folge 250.)
- KEHR 2005b KEHR, Paul Fridolin: Vier Kapitel aus der Geschichte Kaiser Heinrich III. In: *KEHR 2005a*. II. 1196–1255.
- KÉRY 1999 KÉRY, Lotte: *Canonical Collections of the Early Middle Ages (ca. 400–1140). A Bibliographical Guide to the Manuscripts and Literature*. Washington, 1999.

- KIESEWETTER 2006 KIESEWETTER, Andreas: L'intervento di Niccolò IV, Celestino V e Bonifacio VIII nella lotta per il trono ungherese (1290–1303). In: *BONINCONTRO* 2006. 139–198.
- KIRSCH 1903 KIRSCH, Johann Peter: *Die päpstlichen Annaten in Deutschland während des 14. Jahrhunderts. 1.: Von Johann XXII. bis Innozenz VI.* Paderborn, 1903.
- KISS 2000 KISS Gergely: „Teuzo sancte Romane Ecclesie legatus ... Teuzo cardinalis” Adalékok az I. László-kori pápai-magyar kapcsolatok történetéhez. In: *„Magyaroknak eleiről” Ünnepi tanulmányok a hatvan esztendő Makk Ferenc tiszteletére.* Szerk. PITI Ferenc, Szeged, 2000. 265–276.
- KISS 2008 KISS Gergely: A pápai legátusok és a magyar egyházjog az Anjou-kor elején (1298–1311). In: *Pécsi történeti katedra. Cathedra historica Universitatis Quinqueecclesiensis.* Szerk. CSABAI Zoltán – DÉVÉNYI Anna – FISCHER Ferenc – HAHNER Péter – KISS Gergely – VONYÓ József, Pécs, 2008. 271–285.
- KISS 2010a KISS Gergely: Pápai legátusok a XI–XIII. századi Magyarországon (diplomácia, egyházkormányzat és egyházjog). In: *Fons, skepsis, lex. Ünnepi tanulmányok a 70 esztendő Makk Ferenc tiszteletére.* Szerk. ALMÁSI Tibor – Révész Éva – SZABADOS György. Szeged, 2010. 195–201.
- KISS 2010b KISS, Gergely: Les légats pontificaux en Hongrie au temps des rois Angevins (1298–1311). In: *KORDÉ – PETROVICS* 2010. 101–116.
- KISS 2012 KISS Gergely: Mutatis mutandis? A magyar főpapok jogfelfogásának változásai a 12. század második és a 13. század első felében. In: *„Köztes-Európa” vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta 60. születésnapjára.* Szerk. BAGI Dániel – FEDELES Tamás – KISS Gergely. Pécs, 2012. 259–276.
- KISS 2013 KISS Gergely: *Királyi egyházak a középkori Magyarországon.* Pécs, 2013. (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 3.)
- KISS 2014 KISS Gergely: Meránia és Aquileia között. Berthold kalocsai érsek pályafutásának egyházkormányzati tanulságai. In: *Egy történelmi gyilkosság margójára. Merániai Gertrúd emlékezete, 1213–2013.* Szerk. MAJOROSSY Judit. Szentendre, 2014. (Ferenczy Múzeum kiadványai. A sorozat : Monográfiák 2.) 85–94.
- KISS 2015 KISS Gergely: *Dél-Magyarországtól – Itáliáig: Bánca nembeli István (1205 k. – 1270) váci püspök, esztergomi érsek, az első magyarországi bíboros életpályája.* Pécs, 2015.
- KISS 2017 KISS Gergely: Formation d'une identité politique et de gouvernement chez les officiers clerics de Charles Ier d'Anjou (royaume de Hongrie) ? In : *Actes du colloque international „Les officiers et la chose publique dans les territoires angevins (XIIIe–XVe siècle) : vers une culture politique ?, Saint-Étienne 17–19 novembre 2016”.* Sous la direction de Thierry Pécout, Mélanges de l'École française de Rome, Rome, 2017. (megjelenés alatt)

- KISS 2018a Kiss Gergely: *Pápai megbízottak Magyarországon 1294–1378*. Pécs, 2018 (kézirat).
- KISS 2018b Kiss Gergely: Kuno pápai legátus és Magyarország az elbeszélő források tükrében. In: *Hadi és más nevezetes történetek. Tanulmányok Veszprémy László tiszteletére*. Szerk. KINCSES Katalin Mária. Budapest, 2018. 253–262.
- KISS GÁBOR 2015 Kiss Gábor: A conservatores hivatala, mint a pápai küldöttbíráskodás sajátos megjelenése az érett középkorban. *Fons* 22. (2015), 91–102.
- KLANICZAY 1986 KLANICZAY Gábor: Az 1083. évi szenttéavatások. In: *Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk. FÜGEDI Erik. Budapest, 1986. 15–32
- KLANICZAY 2000 KLANICZAY Gábor: *Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek*. Budapest, 2000.
- KLANICZAY 2018 KLANICZAY, Gábor: Saint Margaret: Royal and Female Sanctity. In: *Legenda Vetus, Acta Processus Canonizationis et Miracula Sanctae Margaritae de Hungaria. The Oldest Legend, Acts of the Canonization Process, and Miracles of Saint Margaret of Hungary*. Ed. CSEPREGI, Ildikó – KLANICZAY, Gábor – PÉTERFI, Bence, transl. CSEPREGI, Ildikó – FLANIGAN, Clifford – PERRAUD, Louis. Budapest – New York, 2018. 3–30.
- KLEWITZ 1936 KLEWITZ, Hans-Walter: Die Entstehung des Kardinalkollegiums. *ZSRg KA* 25. (1936), 115–221.
- KOHL 1983 KOHL, Benjamin G.: Conti, Ildebrandino. *Dizionario Biografico degli Italiani* 28. (1983), online változat
- KOPECZNY 2013 KOPECZNY, Zsuzsanna: Resedinta regala medievala de la Timisoara. *Analele Banatului* 21. (2013), 211–231.
- KORDÉ – PETROVICS 2010 *La diplomatie des États Angevins aux XIIIe et XIVe siècles. Diplomacy in the Countries of the Angevin Dynasty in the Thirteenth – Fourteenth Centuries. Actes du colloque international de Szeged, Visegrád, Budapest 13–16 septembre 2007*. Ed. KORDÉ, Zoltán – PETROVICS, István. Rome – Szeged, 2010.
- KOSZTA 1991 Koszta László: A pozsegi társaskáptalan tagjai a XIV. század közepéig. *Aetas* 6. (1991:3–4), 40–58.
- KOSZTA 2007 KOSZTA László: Az 1306-os pécsi püspökválasztás. Megjegyzés a pécsi püspökség 14. század eleji archontológiájához. In: KOSZTA László: *Írásbeliség és egyházszervezet. Fejezetek a középkori magyar egyház történetéből*. Szeged, 2007. 59–71. (Capitulum III.)
- KOSZTOLNYIK 1990 KOSZTOLNYIK Zoltán: Rome and the Church in Hungary in 1279. The Synod of Buda. *Annuaire historiae conciliorum* 22. (1990), 68–85.
- KOVÁCS 2013a KOVÁCS Viktória: *Adalékok Niccolò Boccasini és Gentilis de Monteflorum pápai legátusok egyházi bíráskodási tevékenységéhez*. Pécs, 2013. (MA szakdolgozat, kézirat)

- KOVÁCS 2013b KOVÁCS, Viktória: Causae coram nobis ventilatae. Adalékok Gentilis de Monteflorum pápai legátus magyarországi egyházi bíráskodási tevékenységéhez In: *Kor-szak-határ. A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800)*. Szerk. FEDELES Tamás – FONT Márta – KISS Gergely. Pécs, 2013. 75–99.
- KROPF 1901 KROPF Lajos: A magyarországi pápai tizedszedők számadásai a 13. és 14. században. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 8. (1901), 196–211, 233–266
- KUBINYI 2007 KUBINYI András: Magyarország és a pálosok a XIV–XV. században. In: *Decus solitudinis Pálos évszázadok*. Szerk. SARBAK Gábor. Budapest, 2007. 40–56.
- KUMOROVITZ 1983 KUMOROVITZ, L. Bernát: I. Lajos királyunk 1375. évi havasalföldi (és török) háborúja. *Századok* 117. (1983), 930–974.
- KUTTNER 1937 KUTTNER, Stephan: *Repertorium der Kanonistik (1140–1234)*. Città del Vaticano, 1937. (Studi e testi 7)
- KUTTNER 1945 KUTTNER, Stephan: Cardinalis: The history of a canonical concept. *Traditio* 3 (1945), 129–214. (reed. in: KUTTNER, Stephan: *The History of Ideas and Doctrines of Canon Law in the Middle Ages*. London, 1980. 129–214.)
- KYER 1979 KYER Clifford Ian: *The Papal Legate and the "Solemn" Papal Nuncio 1243–1378: The Changing Pattern of Papal Representation*. Toronto, 1979. (PhD Dissertation)
- KYER 1980 KYER, Clifford Ian: The Legation of Cardinal Latinus and William Duranti's Speculum legatorum. *Bulletin of Medieval Canon Law* 10. (1980), 56–62.
- LE ROUX 2010a LE ROUX, Amandine: *Servire le pape, le recrutement des collecteurs pontificaux dans le Royaume de France et en Provence de la papauté d'Avignon à l'aube de la Renaissance (1316–1521)*. I–III. Nanterre, 2010 (thèse)
- LE ROUX 2010b LE ROUX, Amandine: Mise en place des collecteurs et des collectories dans le royaume de France et en Provence (1316–1378). *Lusitania Sacra* 22. (2010), 45–62.
- LÉONARD 1932–1936. LÉONARD, Émile-Guillaume: *Histoire de Jeanne Ire, reine de Naples, comtesse de Provence, 1343–1382*, I–III. Paris – Monaco, 1932–1936.
- LONGO 2000 LONGO, Carlo: '771. Jean de Pistoie'. In: *DHGE* 27. (2000), col. 450–451.
- LUNT 1934 LUNT, William Edward: *Papal Revenues in the Middle Ages I–II*. New York, 1934.
- LUNT 1939 LUNT, William Edward: *Financial relations of the papacy with England to 1327*. Cambridge (Mass.), 1939.
- MAJNARIĆ 2008 MAJNARIĆ, Ivan: Papinski kapelan Ivan od Casamarija i bilinopoljska abjuracija 1203. Papinski legat koji to u Bosni nije bio? *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 50. (2008), 1–13.

- MAKK 1978 MAKK Ferenc: Megjegyzések II. Géza történetéhez. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 62. (1978), 3–23.
- MAKK 1990 MAKK Ferenc: *Magyar külpolitika 896–1196*. I–II. Szeged, 1990. (Akadémiai doktori értekezés. Kézirat)
- MALECZEK 1984 MALECZEK, Werner: *Papst und Kardinalkolleg von 1191 bis 1216*. Wien, 1984.
- MALECZEK 2003 MALECZEK, Werner: Die päpstlichen Legaten im 14. und 15. Jahrhundert. In: *Gesandtschafts- und Botenwesen im spätmittelalterlichen Europa* Ed. SCHWINGES, Rainer C. – WRIEDT, Klaus. Konstanz, 2003. (Vorträge und Forschungen 60.) 33–86.
- MALECZEK 2011 MALECZEK, Werner: Die Kardinäle von 1143 bis 1216. Exklusive Papstwähler und erste Agenten der päpstlichen plenitudo potestatis. In: *Geschichte des Kardinalats im Mittelalter*. Hrsg. DENDORFER, Jürgen – LÜTZELSCHWAB, Ralf. Stuttgart, 2011. (Päpste und Papsttum 39) 95–154.
- MALÉTH 2015 MALÉTH Ágnes: Gui de Boulogne magyarországi itineráriuma. *Világtörténet* 5 (37). (2015), 29–42.
- MALÉTH 2019 MALÉTH Ágnes: *I. Károly és a pápaság kapcsolata (1301–1342)*. Pécs, 2019. (DeLegatOnline Könyvek 2.) (megjelenés alatt)
- MÁLYUSZ 2007 MÁLYUSZ Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest, 2007.
- MANTESE 1949 MANTESE, Giovanni: Un processo a Roma tra vescovo e commune di Vicenza. *Rivista di storia della Chiesa in Italia* 3. (1949), 236–263.
- MANTESE 1954 MANTESE, Giovanni: *Memorie storiche della chiesa Vicentina*. II. Vicenza, 1954.
- MARINKOVIĆ 2008 MARINKOVIĆ, Ana: Celestine III and Dalmatia. In: *Pope Celestine III (1191–1198), Diplomat and Pastor*. Ed. DORAN, John – SMITH, Damian J. Farnham, 2008. 179–188.
- MATHER 1964 MATHER, Richard: The Codicil of Cardinal Comes de Casate and the Libraries of Thirteenth Century Cardinals. *Traditio* 20 (1964), 319–350.
- MATTHEW 1992 MATTHEW, Donald: *The Norman Kingdom of Sicily*. Cambridge, 1992.
- MEZEY 1976 MEZEY László: Az esztergomi érsekség primáciává fejlődése. *Vigília* 41. (1976), 368–374.
- MEZEY 1980 MEZEY, László: Athleta patriae. In: *Athleta Patriae. Tanulmányok Szent László történetéhez*. Szerk. MEZEY László. Budapest, 1980. 19–55.
- MOLLAT 1912a MOLLAT, Guillaume: 'Albornoz (Gil-Alvarez-Carillo)'. In: *DHGE* 1. (1912), col. 1717–1725.
- MOLLAT 1912b MOLLAT, Guillaume: *Les papes d'Avignon (1305–1378)*. Paris, 1912.
- MOLLAT 1921 MOLLAT, Guillaume: *La collation des bénéfices ecclésiastiques sous les papes d'Avignon (1305–1378)*. Paris, 1921.

- MOLLAT 1934 MOLLAT, Guillaume: '56 Bertrand de Saint-Geniès'. In: *DHGE* 8. (1934), col. 1075–1078.
- MOLLAT 1938 MOLLAT, Guillaume: 'Boulogne (Gui de)' In: *DHGE* 10. (1938), col. 101–106.
- MOLNÁR 2004 MOLNÁR Péter: Császárság, pápaság és az itáliai nagypolitika. In: *Európa ezer éve. A Középkor. I–II.* Szerk. KLANICZAY Gábor Budapest, 2004. II. 62–89.
- MONTECCHI PALAZZI 1986 MONTECCHI PALAZZI, Thérèse : Formation et carrière d'un grand personnage de la Curie au XIIe siècle : le cardinal Albinus. *Mélanges de l'Ecole française de Rome. Moyen-Age, Temps modernes.* 98. (1986) 623–671.
- MOORE 2003 MOORE, John C.: *Innocent III (1160/61–1216). To Root Up and to Plant.* Leiden – Boston. 2003. (The Medieval Mediterranean Peoples, Economies and Cultures, 400–1500, 47)
- MOREAU 1909 MOREAU, Édouard de: *L'Abbaye Villers-en-Brabant aux XIIe et XIIIe siècles, étude d'histoire religieuse et économique.* Bruxelles, 1909.
- MORONI 1840–1861 MORONI, Gaetano: *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica da S. Pietro sino ai nostri giorni, specialmente intorno ai principali santi, beati, martiri, padri, ai sommi pontefici, cardinali e più celebri scrittori ecclesiastici, ai varii gradi della gerarchia della Chiesa cattolica, alle città patriarcali, arcivescovili e vescovili, agli scismi, alle eresie, ai concilii, alle feste più solenni, ai riti, alle ceremonie sacre, alle cappelle papali, cardinalizie e prelatizie, agli ordini religiosi, militari, equestri ed ospitalieri, non che alla corte romana ed alla famiglia pontificia.* I–CIII. Venezia, 1840–1861.
- MULDOON 1966 MULDOON, James: Extra Ecclesiam non est Imperium. The Canonists and the Legitimacy of Secular Power. *Studia Gratiana* 9. (1966), 553–580.
- MÜLLER 1950 MÜLLER, Heinrich: *Die Mitglieder des Kardinalskollegiums von 1181–1216.* Göttingen, 1950. (Dissertation)
- MÜLLER 2008a MÜLLER, Harald: Entscheidung auf Nachfrage. Die delegierten Richter als Verbindungsglieder zwischen Kurie und Region sowie als Gradmesser päpstlicher Autorität. In: *JOHRENDT – MÜLLER 2008a.* 108–131.
- MÜLLER 2008b MÜLLER, Harald: Gesandte mit beschränkter Handlungsvollmacht. Zur Struktur und Praxis päpstlich delegierter Gerichtsbarkeit. In: *Aus der Frühzeit europäischer Diplomatie. Zum geistlichen und weltlichen Gesandtschaftswesen vom 12. bis zum 15. Jahrhundert.* Ed. MÄRTL, Claudia – ZEY, Claudia. Zürich, 2008. 41–65.
- NORWICH 1970 NORWICH, *The Kingdom in the Sun 1130–1194.* London, 1970.
- NÜSKE 1974–1975 NÜSKE, Gerd Friedrich: Untersuchungen über das Personal der päpstlichen Kanzlei 1254–1303. *Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde* 20. (1974), 39–240, 21. (1975), 249–431.

- OBERMAYER-MARNACH 1948 OBERMAYER-MARNACH, Eva: *Das Kardinalkollegium in der Zeit von 1070 bis 1130. Ein Beitrag zur Geschichte des Kardinalates im Mittelalter*. Wien, 1948 (Dissertation)
- OHNSORGE 1928 OHNSORGE, Werner: *Die Legaten Alexanders III im ersten Jahrzehnt seines Pontifikats (1159–1169)*. Berlin, 1928. (Historische Studien 175.)
- OHNSORGE 1929 OHNSORGE, Werner: *Päpstliche und gegenpäpstliche Legaten in Deutschland und Skandinavien 1159–1181*. Berlin, 1929. (Historische Studien 188.)
- OSZVALD 1957 OSZVALD A./F.: Adatok a magyarországi premontreiek Árpádkori történetéhez. *Művészettörténeti Értesítő* VI. (1957), 231–254.
- PARAVICINI 1979 PARAVICINI BAGLIANI, Agostino: Il „registrum causarum” de Ottaviano Ubaldini et l’amministrazione della giustizia alla curia romane nel secolo XIII. In: *Römische Kurie. Kirchliche Finanzen. Vatikanisches Archiv. Studien zu Ehren von Hermann Hoberg*. I–II. Ed. GATZ, Erwin. Roma, 1979. II. 635–657. (Pontificia Universitas Gregoriana Miscellanea Historiae Pontificae 46.)
- PARAVICINI BAGLIANI 1980 PARAVICINI BAGLIANI, Agostino: *I testamenti dei cardinali del duecento*. Roma, 1980. (Miscellanea della Società Romana di Storia Patria 25.)
- PARAVICINI BAGLIANI 1995 PARAVICINI BAGLIANI, Agostino: *La cour des papes au XIIIe siècle*. Paris, 1995.
- PAULER 1899 PAULER Gyula: *A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt*. I–II. Budapest, 1899².
- PERRET 2018 PERRET, Noëlle-Laetitia: Le Speculum legatorum de Guillaume Durand (c. 1279). Expérience personnelle et réflexion théorique dans la construction d’un discours normatif. *ZSRg KA* 104. (2018), 410–423.
- PETROVICS 1991 PETROVICS István: Megjegyzések Telegdi Csanád egri püspökké szentelése kapcsán. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 92 (1991), 43–50.
- PÉTERFI 2017 Régi és új oklevelek Árpád-házi Margit szentté avatásának történetéhez (1272–1467). Közzé teszi PÉTERFI Bence. In: *Az első 300 év Magyarországon és Európában: A Domonkos-rend a középkorban*. Szerk. CSURGAI Horváth József. Székesfehérvár, 2017. 305–335.
- PIRHALLA 1899 PIRHALLA Márton: *A szepesi prépostság vázlatos története kezdetétől a püspökség felállításáig*. Lőcse, 1899.
- PÓR 1892 PÓR Antal: *Nagy Lajos, 1326–1382*. Budapest, 1892.
- PÓR 1900 PÓR Antal: *Nagy Lajos király viszonya az aquilėjai pátriárkához*. Budapest, 1900.
- PÓSÁN 1996 PÓSÁN László: *A Német Lovagrend története a 13. században*. Debrecen, 1996.
- PRETE 1967 PRETE, S.: ‘Fermo’. In: *DHGE* 16. (1967), col. 1084–1091.

- PRT *A Pannonhalmi Szent-Benedek-rend története.* Szerk. ERDÉLYI László – SÖRÖS Pongrác. I–XII/B. Budapest, 1902–1916.
- RÁCZ 1996 RÁCZ György: Az Anjou-ház és a Szentszék. In: ZOMBORI 1996. 55–81.
- RENNIE 2013 RENNIE, Kriston R.: *The Foundations of Medieval Papal Legation.* Basingstoke, 2013.
- RESS 2002 REES, Wilhelm: Pápstliche Legaten Berater und Diplomaten. In: *Leistungsstrukturen der katholischen Kirche. Kirchenrechtliche Grundlagen und Reformbedarf.* Ed. RIEDEL-SPANGENBERGER, Ilona. Freiburg im Breisgau – Basel – Wien, 2002. 145–178.
- RIECKENBERG 1980 RIECKENBERG, Hans Jürgen, 'Konrad von Urach'. *Neue Deutsche Biographie* 12. (1979), 551.
- RIEZLER 1882 RIEZLER, Sigmund von: 'Konrad von Urach'. *Allgemeine Deutsche Biographie* 16. (1882), 605–608.
- RIEZLER 1883 RIEZLER, Sigmund von: *Die Geschichte des Hauses Fürstenberg und seiner Ahnen bis zum Jahre 1509.* Tübingen, 1883.
- ROSS 2013 ROSS, Matthew Davis: *The Papal Chapel 1288–1304: A Study in Institutional and Cultural Change.* London, 2013. (PhD dissertation)
- RUESS 1912 RUESS, Karl: *Die rechtliche Stellung der päpstlichen Legaten bis Bonifaz VIII.* Paderborn 1912. (Görres-Gesellschaft zur Pflege der Wissenschaft im katholischen Deutschland. Sektion für Rechts- und Sozialwissenschaft 13. Heft)
- SALMINEN 1998 SALMINEN M. Tapio: In the Pope's Clothes: Legatine Representation and Apostolical Insignia in High Medieval Europe. In: *Roma, magistra mundi. Itineraria culturae medievalis: Mélanges offerts au Père L. E. Boyle à l'occasion de son 75e anniversaire.* Ed. J. HAMESSE – R. J. LONG – T. B. NOONE. Turnhout – Louvain-la-Neuve, 1998. 339–354.
- SALONEN 2016 SALONEN, Kirsi: *The Apostolic Penitentiary.* In: *A Companion to the Medieval Papacy: Growth of an Ideology and Institution.* Ed. Sisson Keith David – LARSSON, Atria A. Leiden, 2016. 259–275.
- SCHIEFFER 1935 SCHIEFFER, Theodor: *Die päpstlichen Legaten in Frankreich von 870 bis zum 1130.* Berlin, 1935. (Historische Studien 263.)
- SCHIMMELPFENNIG 1973 SCHIMMELPFENNIG, Bernhard: *Die Zeremonienbücher der römischen Kurie im Mittelalter.* Tübingen, 1973.
- SCHIMMELPFENNIG 1992 SCHIMMELPFENNIG, Bernhard: Die Bedeutung Roms im päpstlichem Zeremoniell. In: *Rom im hohen Mittelalter. Studien zu den Romvorstellungen und zur Rompolitik vom 10. bis zum 12. Jahrhundert. Reinhard Elze gewidmet zur Vollendung seines siebenzigsten Lebensjahres.* Ed. SCHIMMELPFENNIG, Bernhard – SCHMUGGE, Ludwig. Sigmaringen, 1992. 47–63.
- SCHIMMELPFENNIG 2005a SCHIMMELPFENNIG, Bernhard: *Papsttum und Heilige. Kirchenrecht und Zeremoniell. Ausgewählte Aufsätze.* Ed. KREUZER, Georg – WEISS, Stefan. Neuried, 2005.

- SCHIMMELPFENNIG 2005b SCHIMMELPFENNIG, Bernhard: Die Organisation der päpstlichen Kapelle in Avignon. In: *SCHIMMELPFENNIG 2005a*. 30–55
- SCHMIDT 1989 SCHMIDT, Tilmann: *Der Bonifaz-Prozess. Verfahren der Papstanklage in der Zeit Bonifaz' und Clemens' V.* Wien, 1989 (Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht, 19).
- SCHMIDT 1991 SCHMIDT, U.: 'Lucius III.' In: *LMA V* (1991), 1262–1263.
- SCHMUGGE 1987 SCHMUGGE, Ludwig: Die Dekretale Papst Leos IX. „Relatum est auribus nostris“. JL 4269 in der kanonistischen Tradition (1052–1234). *ZSRg KA* 104 (1987), 41–69.
- SCHMUTZ 1966 SCHMUTZ, Richard Antone: *The foundation of medieval papal representation*. Los Angeles, 1966 (Dissertation)
- SCHMUTZ 1972 SCHMUTZ, Richard Antone: Medieval papal representatives: legates, nuncios and judges-delegate. In: *Studia Gratiana post octava decreti saecularia collectanea historiae canonici XV*. Ed. STRAYER, Joseph R. – QUELLER, Donald E. Roma, 1972. 441–463.
- SCHÖNE 1857 SCHÖNE, Gustav: *Kardinallegat Kuno, Bischof von Praeneste*. Weimar, 1857.
- SCHRECKENSTEIN 1867 SCHRECKENSTEIN, Karl Heinrich Roth von: *Konrad von Urach, Bischof von Porto und S. Rufina als Cardinallegat in Deutschland 1224–1226*
- SCHRÖR 2009 SCHRÖR, Matthias: Metropolitangewalt und papstgeschichtliche Wende. Husum, 2009. (Historische Studien, Band 494.)
- SCHUCHARD 2000 SCHUCHARD, Christiane: *Die päpstlichen Kollektoren im späten Mittelalter*. Tübingen, 2000.
- SCHUMANN 1912 SCHUMANN, Otto: *Die päpstlichen Legaten in Deutschland zur Zeit Heinrichs IV. und Heinrichs V. (1056–1125)*. Marburg, 1912.
- SCHWARZMAIER 1991 SCHWARZMAIER, Hans-Martin: Konrad von Urach. Abt von Clairvaux und Cîteaux, Kardinalbischof von Porto um 1177–1227. In: *Lebensbilder aus Schwaben und Franken*. Ed. TADDEY, Gerhard. Stuttgart, 1991. 1–17.
- SELGE 1967 SELGE, Kurt-Victor: L'aile droite du mouvement vaudois et naissance des pauvres catholiques. *Cahiers de Fanjeaux* 2 (1967), 227–243.
- SIMON 1918 SIMON, André: *L'Ordre des Pénitentes de Ste Marie-Madeleine en Allemagne au XIIIe siècle*. Fribourg, 1918.
- SOLYMOSI 1996 SOLYMOSI László: Egyházi-politikai viszonyok a pápai hegemonia idején (13. század). In: *ZOMBORI 1996*. 47–54.
- SOLYMOSI 2017 SOLYMOSI László: Szent László király sírja, kultusza és szentté avatása. In: *Szent király, lovagkirály. A Szent László-herma és a koponyaereklye vizsgálatai*. Szerk. KRISTÓF Lilla Alida et al. Győr, 2017. 16–39.
- STUTZ – FEINE 1895 STUTZ, Ulrich – FEINE, Hans-Erich: *Geschichte des kirchlichen Benefizialswesen von seinen Anfängen bis auf die Zeit Alexanders III.* Berlin. 1895.

- SWEENEY 1989 SWEENEY, James Ross: Innocent III., Canon Law and Papal Judges Delegate in Hungary. In: *SWEENEY – CHODOROW 1989*. 26–51.
- SWEENEY 1993 SWEENEY, James Ross: III. Ince és az esztergomi érsekválasztási vita. „A Bone Memorie” II. dekretalia történeti háttére. *Aetas* 8 (1993:1), 147–169.
- SWEENEY 1999 SWEENEY, James Ross: Summa potestas post Deum – Papal Dilectio and Hungarian Devotio in the Reign of Innocent III. In: „...*The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways.*” *Festschrift in Honor of János M. Bak*. Ed. NAGY, Balázs – SEBŐK, Marcell. Budapest, 1999. 492–498.
- SWEENEY – CHODOROW 1989 *Popes, Teachers, and Canon Law in the Middle Ages*. Ed. SWEENEY, James Ross – CHODOROW, Stanley. Ithaca – New York. 1989.
- SZABADOS 1999 SZABADOS György: Imre és András. *Századok* 133. (1999), 85–111.
- SZABADOS 2000 SZABADOS, György: Egy elmaradt keresztes hadjáratról. Magyar-szentszéki kapcsolatok 1198–1204 között. In: „*Magyaroknak eleiről.*” *Ünnepi tanulmányok a hatvan esztendő Makk Ferenc tiszteletére*. Ed. PITI, Ferenc – SZABADOS, György. Szeged 2000. 473–492.
- SZABÓ-BECHSTEIN 1985 SZABÓ-BECHSTEIN, Brigitte: *Libertas ecclesiae. Ein Schlüsselbegriff des Investiturstreits und seine Vorgeschichte 4–11. Jahrhundert*. Róma, 1985. (Studi Gregoriani XII.)
- SZCZUR 2009 SZCZUR, Stanisław: Papal Collectors and State Power in Central Europe during the Fourteenth Century. In: *Central and Eastern Europe in the Middle Ages. A Cultural History*. Ed. GÓRECKI, Piotr – DEUSEN, Nancy van. London – New York, 2009. 125–146.
- SZOVÁK 1996 SZOVÁK Kornél: Pápai-magyar kapcsolatok a 12. században. In: *ZOMBORI 1996*. 21–46.
- SZUROMI 2002 SZUROMI, Szabolcs Anzelm: Zsinati fegyelem és a Szentszék és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolat a XII. században. *Vigília* 67. (2002), 512–515.
- SZŰCS 2002 SZŰCS, Jenő: *Az utolsó Árpádok*. Budapest, 2002.
- THOROCZKAY 2014 THOROCZKAY Gábor: A Szent Bölcsesség egyháza. A titeli társaskáptalan története a kezdetektől a XIV. század közepéig. *Fons* 21. (2014), 331–350.
- THOROCZKAY 2016 THOROCZKAY Gábor: László király szentté avatása. In: THOROCZKAY Gábor: *Ismeretlen Árpád-kor. Püspökök, legendák, krónikák*. Budapest, 2016. 119–128.
- TILLMANN 1975 TILLMANN, Helene: Ricerche sull’origine dei membri del Collegio cardinalizio nel XII secolo. II/2. *Rivista di storia della Chiesa in Italia* 29 (1975), 363–402.
- TÓTH 1934 TÓTH László: *Tanulmányok a szegénységi vita forrásainak történetéhez XXII. János pápa korából*. Budapest. 1934.
- TÖRÖK 2003 TÖRÖK József: *A tizenharmadik század magyar egyháztörténete*. Budapest, 2003.

- TURLEJ 2016 TURLEJ, Stanisław: *Justiniana Prima. An underestimated aspect Justinian's Church Policy*. Kraków, 2016.
- UDVARDY 1991 UDVARDY József: *A kalocsai érsekek életrajza (1000–1526)*. Köln, 1991. (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae XI.)
- UGHELLI 1717–1722 UGHELLI, Ferdinando: *Italia sacra*. I–IX. Ed, rev.: COLETI, Niccolò, Venezia, 1717–1722.
- VAJK 2003 VAJK, Ádám: Kanizsai III. János. In: *BEKE 2003*. 196–200.
- VAUCHEZ 1981 VAUCHEZ, André: *La sainteté en occident aux derniers siècles du Moyen Age. D'après les procès de canonisation et les documents hagiographiques*. Rome, 1981.
- WALDMÜLLER 1987 WALDMÜLLER, Lothar: *Die Synoden in Dalmatien, Kroatien und Ungarn: Von der Völkerwanderung bis zum Ende der Arpaden (1311)*. Paderborn – München – Wien – Zürich 1987. (Konziliengeschichte, Reihe A. Darstellungen)
- WALEY 1957 WALEY, Daniel: Papal Armies in the Thirteenth Century. *The English Historical Review* 72, nr. 282. (1957), 1–30.
- WALEY 1961 WALEY, Daniel: *The Papal State in the Thirteenth Century*. London – New York. 1961.
- WASNER 1958 WASNER, Franz: Fifteenth-Century Texts on the Ceremonial of the Papal 'Legatus a Latere'. *Traditio* 14. (1958), 295–358.
- WATTERICH *Pontificum romanorum qui fuerunt inde ab exeunte saeculo IX usque ad finem saeculi XIII vitae ab aequalibus conscriptae*. I–II. Ed. WATTERICH, Johann Baptist Mathias. Lipsiae, 1862.
- WEIGAND 1977 WEIGAND, Rudolf: Administrator. In: *LMA* I. col. 155.
- WEISS 1995 WEISS, Stefan: *Die Urkunden der päpstlichen Legaten von Leo IX. bis Coelestin III. 1049–1198*. Köln – Wien, 1995. (Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters 13.)
- WILLI 1911–1912 WILLI, Dominikus: *Cistercienser-Päpste, -Kardinäle und -Bischöfe*. Braganza, 1911–1912. (Cistercienser Chronik 23–24.)
- WILLIMAN 1977 WILLIMAN, Daniel: Letters of Etienne Cambarou, Camerarius Apostolicus (1347–1361). *AHP* 15. (1977), 195–215.
- WINKELMANN 1873–1878 WINKELMANN, Eduard August: *Philip von Schwaben und Otto von Braunschweig*. I–II, Leipzig, 1873–1878.
- WINZER 1988 WINZER, Ulrich: *S. Gilles. Studien zum Rechtsstatus und Beziehungsnetz einer Abtei im Spiegel ihrer Memorialüberlieferung*. München, 1988.
- ZÁVODSZKY 1904 ZÁVODSZKY, Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok. Független: A törvények szövege*. Budapest, 1904.
- ZENKER 1964 ZENKER, Barbara: *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums von 1130 bis 1159*. Würzburg, 1964.

- ZEY 2008 ZEY, Claudia: Die Augen des Papstes. Zu Eigenschaften und Vollmachten päpstlicher Legaten. In: *JOHRENDT – MÜLLER 2008a*. 77–108.
- ZEY 2012 ZEY, Claudia: Stand und Perspektiven der Erforschung des päpstlichen Legatenwesens im Hochmittelalter. In: *JOHRENDT – MÜLLER 2012a*. 157–166.
- ZIMMERMANN 2002 ZIMMERMANN, Harald: *A középkori pápaság. A középkori pápák története a historiográfia tükrében*. Ford. Bagi Dániel. [Pécs,] 2002.
- ZIMMERMANN 2011 ZIMMERMANN, Harald: *Der Deutsche Orden in Siebenbürgen. Eine diplomatische Untersuchung*. Köln – Weimar – Wien, 2011. (Studia Transylvanica 26.)
- ZOMBORI 1996 *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*. Szerk. ZOMBORI, István. Budapest, 1996.
- ZUTSCHI 1984 ZUTSCHI, Patrick: Proctors acting for English Petitioners in the Chancery of the Avignon Popes (1305–1378). *The Journal of Ecclesiastical History* 35. (1984), 15–29.
- ZUTSCHI 1990 ZUTSCHI, Patrick: The political and administrative correspondence of the Avignon popes, 1305–1378: a contribution to papal diplomatic. In: *AVIGNON 1990*. 371–384.
- ZSOLDOS 1997 ZSOLDOS Attila: Téténytől a Hód-tóig. Az 1279 és 1282 közötti évek politikaitörténetének vázlata. *Történeti Szemle* 39. (1997), 69–98.
- ZSOLDOS 2005 ZSOLDOS Attila: *Az Árpádok és asszonyaik. A királynéi intézmény az Árpádok korában*. Budapest, 2005.
- ZSOLDOS 2011 ZSOLDOS Attila: *Magyarország világi archontológiája 1000–1301*. Budapest, 2011.

SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ

A

- Abruzzo
(Olaszország) 94, 95
- Accountius
pápai káplán, pápai követ 68
- Acholius
püspök (Thesszaloniki), apostoli vikárius
14
- Adorján
püspök (Erdély) 88, 89
- Afrika 16, 17, 86
- Agapét
(I.), pápa 18
- Agaton
pápa 18
- Akakiosz
pátriárka (Konstantinápoly) 14, 18
- Alba Fucente
(Olaszország) 87, 95
- Albano
(Olaszország) 50, 54, 100
- Albericus
perjel (S. Lorenzo in Spello) 97
- Albert
(II.), osztrák herceg 197
püspök (Passau) 195, 196
püspök (Włocławek) 127
Szebeni 57
- Albertinus 108, 115
Morosini 169
- Albertus
de Morra, pápai legátus 62, 68, 75
- Albinus
szerpap- (S. Maria nova), áldozópap- (S.
Crucis in Jerusalem), püspök-bíboros
(Albano), pápai legátus 87, 94
- Albornoz
püspök-bíboros (Sabina), pápai nuntius
67
- Aldigreto
da Castelbarco, császári helytartó
(Vicenza) 172, 173
- Alexander
Albertinus Morosini unokaöccse 169
magister 108, 115
- Alexius
de Vodronio, kanonok (Xanten), az
apostoli kamara klerikusa, pápai
adószedő, nuntius 67
- Alland
(Ausztria) 195
- Alpar
kun főember 163
- Alpok
hegység 182
- Altegradus
de Cataneis de Lendenaria, esperes
(Padova), püspök (Vicenza), pápai
káplán, általános ügyhallgató 56, 146,
167, 168, 169, 170, 171, 172, 173
- Altenburg
(Németország) 196, 197
Szt. Lambert bencés apátság 196, 197
- Amalfi
(Olaszország) 94, 96
- Amatus
d'Oléron, pápai legátus 22, 25
- Anagni
(Olaszország) 110
- Anasztaziosz
püspök (Thesszaloniki), apostoli vikárius
(Illyricum) 14, 27, 28
- Anatóliusz
pápai apocrisarius 18
- Ancona
(Olaszország) 89, 96, 97
- András
Anjou, nápolyi és szicíliai király 66, 77,
175, 176, 178, 182, 198
herceg (Szlavónia), IV. Kun László
testvére 148
(II.), magyar király 65, 67, 71, 77, 81, 97,
98, 99, 104, 105, 110, 113, 133, 134,
152, 164
püspök (Eger) 137, 156
püspök (Győr), érsek (Kalocsa) 71
püspök (Prága) 84
- Angelus
Narnai, esperes (Nyitra) 137, 156

Anglia 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 86, 90, 108
Angoulême
(Franciaország) 95
káptalan 95
püspök 95
Anibaldo
Caetani di Ceccano, pápai legátus 183, 193
Anjou
dinasztia (Durazzo) 178
dinasztia (Magyarország) 61, 62, 63, 65, 175, 178, 179, 191, 192
dinasztia (Nápoly) 42, 178
dinasztia (Taranto) 178
Ansegis
érsek (Sens), apostoli vikárius (Germania) 16
Anselm
gróf 107
Antal
püspök (Csanád) 169
Antivari. Lásd Bar
Antonius
de Laudis, legátusi jegyző 146
de Mediolano, pápai nuntius 37
Antwerpen
(Belgium) 95
Miasszonyunk katedrális 95
Anzelm
érsek (Canterbury) 40, 41
Luccai 53
Anysius
püspök-vikárius (Illyricum) 14
Apulia
(Olaszország) 42, 84, 86, 204
Aquilaia
(Olaszország) 98, 109
patriarkátus 183
tartományi zsinat 172
Aragónia 42
Arles
(Franciaország) 15, 16
püspök 15
Arnald
Novelli, alkancellár, bíboros, pápai nuntius 38
Arnaud
d'Aux, kamarás, pápai nuntius 38

Arnoldus
dictus de Puteo, tabellionatus 170
Arsenius
pápai követ 14
Assisi
(Olaszország) 89, 97
Athanasziosz 11
Ausztria 73, 96, 161, 182, 185
Auxerre
apát (Szt. Péter kolostor) 101
(Franciaország) 101
Aversa
(Olaszország) 66, 77
Avignon
(Franciaország) 38, 39, 44, 46, 63, 64, 171, 176, 178, 182, 183
Notre-Dame-des-Domes 192
pápaság 38, 57, 63, 64, 179, 192
Azelin
püspök (Sutri) 52
Azo
püspök-bíboros (Ostia), bibliothecarius 71

Á

Ágnes
apátnő (Veszprémvölgy) 145
Élie Talleyrand de Perigord testvére 178
Árpád
dinasztia 7, 61, 62, 63, 64, 74, 93

B

Babenberg
dinasztia 65
Bajorország
(Németország) 185
Baldwin
érsek (Canterbury) 41
Balkán 68, 69, 103
Baltikum 134
Bánk
bán (horvát-szlavón) 113
Bar
érsekség 183
(Montenegró) 183
Barbarano
(Olaszország) 171
történetíró 172

- Barcaság
Țăra Bârsei (Románia) 133, 134, 147, 152
- Bartholomeus
de Bostario, általános ügyhallgató 182
- Bassano del Grappa
(Olaszország) 172
- Bécs
(Ausztria) 123, 128, 131, 133, 134, 152, 161, 164, 166, 182, 194, 195, 196
bencés apát 170
- Béla
(III.), magyar király 65, 81, 86, 88, 91, 92
(IV.), magyar király 65, 68, 75, 126, 128, 134, 143, 147, 158, 160, 161, 166
- Belgium 96
- Benedek
érsek (Esztergom) 140
prépost (Arad), választott érsek (Esztergom) 136, 140, 152
(XI.), pápa 61, 65, 72, 73, 146, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 176, 179, 180, 183, 185
(XII.), pápa 44, 45
- Benedetto
Gaetani, pápai ügyhallgató 172
- Benevento
konkordátum 87, 94
(Olaszország) 87, 96
- Benvenuto
Orvietói, püspök (Gubbio), pápai legátus 61, 65
- Beraldus
áldozópap (Salvatoris de Subora) 108, 115
- Berard
érsek (Messina) 101
- Bereg
egyezmény 70
- Bernard
Guillemain 176
- Bernardo
Nicelli, püspök (Vicenza) 172
- Bernardus
de Bonavella, pápai nuntius 67
Papiensis (Páviai Bernát), kánonjogász 26, 33
Parmensis (Pármai Bernát), kánonjogász 33
Rubeus Caraccioli, pápai legátus 65
- Bernát
áldozópap-bíboros (S. Petrus ad Vincula) 24
- Bertalan
püspök (Grosseto), pápai nuntius 43
püspök (Pécs) 72
- Berthold
érsek (Kalocsa) 71, 81, 104, 106, 112, 113
- Bertrand
apát (Montauban) 171
de Déaux, áldozópap-bíboros (S. Marcus), pápai legátus 176, 177, 181
de Pujet, pápai legátus 39
de Saint-Geniès, pátriárka (Aquileia), pápai nuntius 66
de Saint-Geniès, pátriárka (Aquileia), pápai nuntius 177, 184, 221
- Bertrandus de Sancto Genesio. Lásd Bertrand de Saint-Geniès
- Besançon
(Franciaország) 31
- Besztercebánya
Banskej Bystrici (Szlovákia) 161
- Bittinus
de Coneglano, pápa káplán, esperes (Nógrád) 169, 170
- Bizánc 25, 39, 67, 68, 94
- Bobo
szerpap-bíboros (S. Angelus) 85
- Boleszló
érsek (Esztergom) 47, 168
püspök (Vác) 113
- Bologna
esperes 171
(Olaszország) 90, 145, 167
püspökség 183
- Bonaiutus
de Casentino, pápai adószedő-nuntius 47, 73
- Bonaventura
érsek (Raguza), pápai legátus 172
- Bonifác
pápai apocrisarius 18
(Szent) 16
(VIII.), pápa 33, 43, 48, 49, 65, 168, 171
- Bonifatius
defensor (Szicília), szerpap, pápai apocrisarius 17

Bonizo
de Sutri 53

Bonjohannes
de Campello, püspök (Bosznia, Fermo),
pápai nuntius 67

Bootyz
comes, Márk comes fia 164

Bordeaux
(Franciaország) 170

Boroszló. Lásd Wrocław

Bosznia-Hercegovina 68, 69, 70, 117, 123,
157, 165, 183

B. Rainaldo
Concorreggi, püspök (Vicenza), érsek
(Ravenna) 169, 170, 172

Brandello
kastély 173

Brit-szigetek 38

Brúnó
püspök (Olomouc) 121

Buda 124
bíró 135
(Magyarország) 72, 123, 129, 130, 131,
135, 144, 152, 153, 154, 155, 156, 157,
158, 162, 163, 164, 165, 177, 182, 198
plébános 73
zsinat 72, 76, 121, 124, 126, 127, 128,
131, 135, 136, 163, 165

Bulgária 68

Burgundia
(Burgund Szabad Grófság, Franche-
Comté) 86

Buzita
Buzica (Szlovákia) 123
Szt. Márton-egyház 123, 154, 164

C

Calabria
(Olaszország) 42, 94

Cammin
(Németország) 84

Campagna-Marittima
(Olaszország) 97

Campania
(Olaszország) 16, 84, 94

Canterbury
(Anglia) 40, 41, 42
érsek 30, 46

Capua
(Olaszország) 94

Carahinus
prépost (Győr) 141, 153

Casparus
de Montefia, kanonok (Como), pápai
rector (Campania, Maritima), Gentile
pápai legátus káplánja, esperes
(Szatmár) 56

Catanei
család 167

Catania
(Olaszország) 101, 102

Ceccano
család 96

Celesztin
(I.), pápa 12
(III.), pápa 30, 32, 42, 82, 86, 87, 88, 89,
90, 91, 94, 95, 96, 108

Cencius
bíboros 90
Gregorius de Crescentio Caballi
Marmorei unokaöccse 94, 107, 114

Cencius Roizus
Gregorius de Crescentio Caballi
Marmorei testvére 83, 93, 114

Cenzi
család 93

Cesarius
püspök (Arles), apostoli vikárius (Gallia,
Hispania) 15

Châteaurenard
(Franciaország) 178

Cintius
áldozópap (S. Laurentius in Lucina) 108

Cirill
Alexandriai, pápai megbízott 12

Claudius
Ephebus, pápai megbízott 11

Comes
de Casate, esperes (Milánó), pápai káplán
122, 123, 139

Compiègne
(Franciaország) 52

Crescentius
család 81, 83, 85, 93
Gregorius de Crescentio Caballi
Marmorei testvére 94, 114
Gregorius de Crescentio Caballi
Marmorei unokaöccse 93, 107, 114

Crescenzi
család 93

Crescenzi-Ottaviani
család 93
Crosna
dei Catanei di Lendinaria, Altegradus
apja 167
Cumania 117, 121, 122, 123, 133, 183
Cyprianus
rector patrimonii (Szcília) 17

Cs

Csanád
érsek (Esztergom) 181, 198
(Magyarország) 72
püspök 72
Telegdi, érsek (Esztergom) 47
Csázma
Čazma (Horvátország) 56
éneklőkanonok 56
prépostság 144, 159, 165
Csehország 65, 83, 84, 96

D

Dalmácia
(Horvátország) 69, 75, 86, 88, 89, 103,
105, 113, 117, 122, 123, 183
Damasus
pápa 14
Dánia 83
Dániel
püspök (Rossi) 87
dánok 86
Danyiil
Romanovics, halicsi király 104
De la Corre
kanonok (Verona) 75
Demeter
érsek (Esztergom) 159
közjegyző 159
Dénesi
kápolna 168
Desiderius
de Montecassino, áldozópap-bíboros 53
Deusdedit 53
Dezső
püspök (Csanád) 113
Domokos
Szepesi 140

Dover
(Anglia) 41
Drogo
püspök (Metz), apostoli viákrius (Gallia)
16
Dubrovnik
érsekség 183
(Horvátország) 172

E

Edward
(I.), angol király 43, 44
(II.), angol király 44
Efezus
egyetemes zsinat (II.) 12
Efraim 111
Eger
káptalan 154, 155, 157, 164
(Magyarország) 154
püspökség 154
Egidius
de Astutavilla 171
de Boni, pápai nuntius 67
Egyed
pápai káplán, pápai követ 68, 69, 71
Eleonóra
Aquitániai, VII. Lajos francia király
felesége 42
Eneco
ferences szerzetes, pápai káplán, pápai
legátus 72
Enrico
(VII.) 172
Erdély 71, 73, 91, 92, 156
püspök 71, 156
Erzsébet
Kun, IV. László anyja 136, 141, 143, 144,
148, 158, 159, 160, 165
Łokietek, I. Lajos magyar király anyja
177, 181, 182, 195
Este
(Olaszország) 172
Esztergom
érsek 74, 91, 156, 168, 169, 198
érsekség 181, 199
káptalan 138, 155, 164

(Magyarország) 47, 72, 74, 125, 126, 130, 136, 137, 139, 140, 142, 145, 146, 147, 150, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 198
zsinat (III.) 76
Európa 63, 81, 83, 167, 176
Euszebiosz 11
Eutyches
archimandrita (Konstantinápoly) 12
Exaquio
apát 171

É

Élie
Talleyrand de Périgord, áldozópap- (S. Petrus ad Vincula), püspök-bíboros (Albano), pápai legátus 46
Talleyrand de Périgord, áldozópap- (S. Petrus ad Vincula), püspök-bíboros (Albano), pápai legátus 176, 178

F

Fábián
ferences inkvizítor 69
Fabianus
pápa 51
Fantinus
defensor (Szcília) 17
Félix
(III.), pápa 18
Ferdinánd
éneklőkanonok (Szepes) 142, 153, 154
Ferenc
Assisi, Szent 108
püspök (Triest), pápai nuntius 177, 180, 184
Fermo
(Olaszország) 89, 117, 121, 122
püspök 89
Ferrara
(Olaszország) 95
püspök 95
püspökség 183
Ferreto
de' Ferreti, történetíró 172
Flandria
(Belgium) 44

flandriaiak 86
Fortunatus
pápai megbízott 11
Fossanova
(Olaszország) 96
Franciaország 14, 15, 22, 31, 39, 40, 42, 43, 45, 65, 86, 96, 108
Franciscus
de Amelia, pápai nuntius 66
Francucci
Crescentinus; Gregorius, Cencius Roizus és Crescentius apja 114
Frascati
(Olaszország) 54
Fridericus
de Lotaringia, áldozópap-bíboros 53
Friesach
(Ausztria) 199
Frigyes
érsek (Mainz) 16
(I.) Barbarossa, német-római császár 65, 86, 107
(II.), német-római császár és szicíliai király 43, 82, 84, 90, 102
frízek 86
Fülöp
érsek (Esztergom) 75
érsek (Milánó) 95
(II., Ágost) francia király 86, 96
(III.), francia király 42
(IV.), francia király 43, 44
püspök (Fermo), pápai legátus 33, 49, 61, 62, 70, 72, 75, 76, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165
püspök (Vác) 75
Türje nembeli, érsek (Esztergom) 136
(V.), francia király 44

G

Gabii
(Olaszország) 50
Gaeta
(Olaszország) 87, 94

- Galhardus
de Carceribus, pápai adószedő-nuntius
47, 73
- Galícia. Lásd Halics
- Gallia
régió 15, 16
- Garamszentbenedek
apátság 106
Hronský Beňadik (Szlovákia) 105, 109,
113
- Garics
Garić (Horvátország) 126, 158, 165
- Gaucelme
de Jean, bíboros 37
- Gdańsk
(Lengyelország) 127
- Gellért
kanonok (Székesfehérvár), prépost
(Óbuda) 138
(Szent), püspök (Csanád) 75
- Genf
(Svájc) 15
- Genova
érsekség 183
(Olaszország) 96, 181
- Gentile
de Montefiori, áldozópap-bíboros (S.
Martinus in montibus), pápai legátus
56, 61, 65, 72, 73, 146, 176, 179, 180,
183, 185
- Geraldus
de Ostia, pápai legátus 20
- Gerardus
Odonis, ferences rendfőnök 70
- Gergely
(I.), pápa 15, 16, 17, 18, 29
(II.), pápa 19
(III.), pápa 15, 19
(VII.), pápa 20, 21, 22, 23, 25, 26, 34, 75,
118, 136
(VIII.), pápa 107
(IX.), pápa 30, 31, 32, 34, 54, 67, 69, 70,
89, 92, 102, 134, 152, 164
(X.), pápa 54, 121, 122, 136
(XI.), pápa 39, 66, 176
prépost (Csázma), püspök (Csanád) 66
püspök (Csanád) 138, 162
- Gertrúd
(Merániai), II. András felesége 81, 104
- Gerzence
Garešnica (Horvátország) 156, 165
- Géza
(I.), magyar király 75
(II.), magyar király 86, 88, 92
- Giacomo
Marcabruno da Vivaro törvénytelen fia
173
- Giffredus 108, 115
- Gilles
Albornoz, pápai legátus 39
- Gilles d'Estouteville. Lásd Egidius de
Astutavilla
- Gleink
apátság 197
(Ausztria) 197
- Gniezno
káptalan 128
(Lengyelország) 128, 145
- Goffredus
kánonjogász 33
- Gorica
esperes 199
- Gölnicbánya
Gelnica (Szlovákia) 157, 165
- Görgey
család 153
- Grado
érsekség 183
- Gratianus
kánonjogász 16, 24, 27, 28, 29, 30
- Gravina
konkordátum 87, 94
- Gregorius
de Crescentio Caballi Marmorei, szerpap-
(S. Maria in Aquiro), áldozópap-
bíboros (S. Vitalis), pápai legátus 65,
71, 81, 83, 85, 86, 88, 93, 94, 95, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105,
106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114
de Crescentio, szerpap-bíboros (S.
Teodorus), pápai legátus, Gregorius
de Crescentio Caballi Marmorei
unokaöccse 81, 82, 83, 84, 85, 93, 107
de Gualgano, szerpap- (S. Teodorus),
áldozópap-bíboros (S. Anastasia),
pápai legátus 81, 82, 83, 84, 85
de Monte Carello, szerpap-bíboros (S.
Georgius ad velum aureum) 83, 85,
86

de Sancto Apostolo, szerpap-bíboros (S. Maria in Porticu), pápai legátus 71, 75, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92
szerpap-bíboros (S. Angelus) 83, 85, 86
Grenoble
(Franciaország) 15
Grimerius
Visconti, kanonok (Párizs) 169
Guala
pápai legátus 42
Gubbio
(Olaszország) 89
Gui
de Boulogne, áldozópap-bíboros (S. Caecilia), pápai legátus 61, 66, 73, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199
Guido
püspök (Ferrara) 171
Guillaume
de Gascogne, pápai nuntius 67
de la Jugie, szerpap- (S. Maria in Cosmedin), áldozópap-bíboros (S. Caecilia) 198
de Nogaret 171
Durand, kánonjogász 35, 36, 119
Mollat 176
Guillelmus
de Brixia, pápai subdiaconus, kanonok (Konstanz), szerpap-bíboros (S. Nicolaus in carcere Tulliano) 171
de Brixia, pápai subdiaconus, kanonok (Konstanz), szerpap-bíboros (S. Nicolaus in carcere Tulliano) 170, 171
Guy
érsek (Vienne), pápai legátus 40
Foulques. Lásd IV. Kelemen pápa

Gy

Győr
(Magyarország) 85, 161
prépost 194
püspök 85, 181, 198
György
pápai apocrisarius 19
pap, pápai követ 18
Rác 175

Gyula
(I.), pápa 11
ispán (Bodrog) 113
Gyulafehérvár
Alba Iulia (Románia) 125
Szt. Mihály-székesegyház 125

H

Hadrián
(II.), pápa 13
(IV.), pápa 94
Haidershofen
(Ausztria) 197
Szt. Szeverin plébániatemplom 197
Hainburg
(Ausztria) 128, 130, 161, 166
Hájszentlőrinc
(Magyarország) 72
prépostság 72
Halics 103, 104, 113, 117, 122, 123, 183
Halics-Volhínia 104
Harpenus
éneklőkanonok (Szepes) 141
Hartvik
püspök (Győr) 75
Havasalföld
(Románia) 133
Hédervári
nemzetség 136
Heiligenkreuz
apátság 195
(Ausztria) 195
Helebrun (Hellbrunn)
plébános 170
Henricus
Boydini, pápai nuntius 37
Henrik
Brémai, érsek (Gniezno) 128
(I.), angol király 41
(II.), angol király 96
(III.), angol király 42, 43
Kőszegi, Héder nembeli, bán (horvát-szlavón) 123, 131, 136, 154, 164
(Máltai) 102
prépost 196
püspök (Veszprém) 47
(VI.), német-római császár 87, 89, 94, 101, 102, 107

(VII.), német-római császár 44
 Henrykóv
 (Lengyelország) 129, 131
 Hérakleiosz
 bizánci császár 18
 Hermann
 apát (Pannonhalma) 168
 Hilarius
 püspök (Arles), apostoli vikárius (Gallia)
 15
 Hispánia
 régió 15
 Hód-tó
 (Magyarország) 133
 Honorátusz
 pápai apocrisiarius 18
 Honorius
 (III.), pápa 67, 83, 85, 108, 133, 134, 152,
 164
 (IV.), pápa 42, 172
 Hormisdasz
 pápa 15
 Horvátország 113, 117, 122, 123, 156, 157,
 158, 183
 Hostiensis
 kánonjogász 33, 35, 119
 Hube
 Romualdus 127
 Hubert
 Walter, érsek (Canterbury) 41
 Hugo
 Candidus, pápai legátus 20
 Hugó
 áldozópap-bíboros (SS. Silvestrus et
 Martinus) 95
 Huguccio
 kánonjogász 28
 Hugues
 de Die, pápai legátus 22, 25, 34
 de Remiremont, áldozópap-bíboros 53
 Humbert
 (II.), dauphin (Vienne) 70
 Humbertus
 bíboros (Silva Candida) 52
 Moyenmoutier, bíboros (Silva Candida)
 52

I

Ibériai-félsziget 16, 17, 181
 Ildebrandino
 Conti, püspök (Padova), pápai nuntius,
 Gui de Boulogne pápai legátus
 helyettese 181, 182, 194, 198
 Illyricum
 régió 14, 16
 Imre
 herceg, (Szent), István fia 75
 magyar király 65, 68, 81, 97, 98, 99, 110
 Mykud bán testvére 162, 166
 püspök (Várad) 168
 Ince
 (II.), pápa 118
 (III.), pápa 24, 27, 28, 30, 31, 32, 39, 55,
 56, 62, 65, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89,
 90, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109,
 110, 111, 112, 114
 (IV.), pápa 33, 35, 48, 104, 150, 189
 (V.), pápa 137
 (VI.), pápa 66
 Isakios
 Angelos, (II.), bizánci császár 86
 Isnard
 püspök (Théba) 171
 István
 Bánca nb., püspök (Vác) 68, 69
 (I.), (Szent), magyar király 75, 159, 160,
 195
 (III.), magyar király 76
 (III.), pápa 50, 52
 Kotromanić, bán (Bosznia) 69
 (V.), magyar király 65, 75, 154
 Itália 35, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 66, 82, 93,
 96, 97, 101, 117, 125, 169, 171, 176, 177,
 178, 183
 hadjárat 175, 177
 Ivo
 apát (Garamszentbenedek) 105, 107,
 113
 Chartres-i 27, 28
 püspök (Krakkó) 84

- Í**
- Írország 37
- J**
- Jacobinus
Manuelis de Cataneis Lendenaria,
klerikus (Zadar), Altegradus
unokaöccse 167
püspök (Modena) 171
- Jacobus
Berengarii, pápai adószedő 47, 73
de Normannis, pápai nuntius 43
- Jacques
Duèse, püspök (Avignon) 171
- Jakab
olvasókanonok (Szepes) 141
pápai káplán, kánonjogi doktor, prépost
(Csázma) 144, 157, 159, 165
pápai subcollector 57
Pecorari, püspök-bíboros (Preneste),
pápai legátus 62, 68, 69, 70, 71, 75,
134, 148, 152
- János 154, 164
bíboros-pap (S. Prisca), püspök-bíboros
(Sabina) 108, 114
Domonkos fia, olvasókanonok (Eger)
198
érsek (Kalocsa) 113
esperes (Zágráb) 141, 153
gróf (Gravina) 178
(I.), Földnélküli, angol király 96, 108
írnok 108, 114
Kanizsai, érsek (Esztergom) 62
káplán (Padova) 182
magister 198
őrkanonok (Szepes) 141
pápai írnok 115
prépost (Óbuda), érsek (Kalocsa) 137,
138, 139, 155, 162, 164
püspök-bíboros (Tusculum), pápai
legátus 43
püspök (Dax), pápai nuntius 66, 67
püspök (Nyitra) 169
püspök (Prága) 47
püspök (Trogir) 88
szerpap, pápai követ 18
- (VIII.), pápa 13, 15, 118
Viterbói, püspök-bíboros (S. Clemens)
89
(XXI.), pápa 136, 137
(XXII.), pápa 39, 44, 45, 69, 180, 196
- Januarius
de Benevento, pápai megbízott 11
- Jászó
Jasov (Szlovákia) 141
konvent 141
- Jean
Cholet, pápai legátus 42
Gualbert 89
le Moine, pápai nuntius 44
- Jeruzsálem 111, 179
pátriárka 31
Szt. Sír-templom 179, 192
- Jeszenák
család 163
- Jób
püspök (Pécs) 72
- Johanna
(I.), Anjou András felesége 178, 181
- Johannes
bíboros (SS. Marcellus et Petrus) 171
Ciamini, szerzetes (Lucano) 168
de Amelio, pápai legátus 163
de Anagni, pápai legátus 41
de Aretio, kanonok (Osimo), általános
ügyhallgató 56, 146
de Casamaris, pápai káplán, pápai követ
68
de Civitella, pápai legátus 72
de Crema, pápai legátus 41
de Illici, apostoli vikárius (Tarragona) 15
de Philadelphia, apostoli vikárius
(Palesztina) 15
de Pistoia, pápai nuntius 66
de Plaza, kanonok (Arras) 169
Diaconus 51
Lombardus, áldozópap- (S. Clementis),
püspök-bíboros (Albano) 100, 101
Pollicus 196
püspök-bíboros (Porto, S. Rufina) 170
Teutonicus, kánonjogász 28, 29
Ugoccione, pápai legátus 65

Waldeshausen, domonkos szerzetes,
püspök (Bosznia) 68

Johannes Mancinus
Gregorius de Crescentio Caballi
Marmorei unokaöccse 94, 107, 114

Jordanus
áldozópap-bíboros (S. Pudentiana) 95,
96, 97

Júda 111

Judit
apátnő (Veszprémvölgy) 145

Julianus
pápai apocrisarius 17, 18

Julius
kardinalis, pápai legátus 61, 62, 64, 65,
76

Jusztinianosz
(I.), bizánci császár 14

K

Kachyna 154, 164

Kalán
püspök (Pécs) 113

Kalderbach. Lásd Kolbach

Kalenda
püspök (Veszprém) 113

Kálmán
herceg, II. András magyar király fia 104
magyar király 160

Kalocsa
érsek 74, 103
érsekség 181
káptalan 104
(Magyarország) 74, 109, 112, 113, 137,
145

Kamin (Wollin)
püspökség 84

Kán
nemzetség 136

Karoling
birodalom 19
dinasztia 13

Károly
Durazzói 178
(I.) Anjou, magyar király 61, 63, 65, 69,
72, 73, 77, 176
(I.) Anjou, nápolyi és szicíliai király 42,
125
(IV.), német-római császár 44

Martell, Anjou András fia 181
örkanonok (Szepes) 140

Kasztília 39, 40

Katapán
püspök (Eger) 113

Kázmér
(III.), lengyel király 47
Szepesi, Szepesi Domokos fia 140

Kelemen
(III.), pápa 32, 82, 83, 85, 86, 87, 91, 94,
96, 107
(IV.), pápa 43, 54, 72
püspök (Róma) 11
(V.), pápa 44, 65, 170, 171, 173, 179
(VI.), pápa 45, 70, 175, 177, 178, 179,
180, 181, 182, 183, 184, 198

Kelet-Mediterráneum 39

Khalkédon
egyetemes zsinat 12, 17, 18

Kijevi Rusz 103

Klosterneuburg
(Ausztria) 195, 196

Kolbach
Studenec (Szlovákia) 141, 142, 143, 153,
164

Konrad
Eubel 82, 83, 84
von Urach, püspök (Porto), pápai legátus
71, 134

Konrád
érsek (Mainz) 98
püspök (Würzburg) 95
remete (Ágoston rend) 143, 160

Konstancia
(Aragóniai), II. Frigyes német-római
császár felesége 102
II. Roger szicíliai király utószülött lánya
82, 90, 94, 101, 102

Konstantin
(IV.), bizánci császár 18
(V.), bizánci császár 19

Konstantinápoly
egyetemes zsinat (I.) 14
egyetemes zsinat (III.) 18
patriarchátus 14
pátriárka 14, 18
(Törökország) 12, 14, 17, 18, 19, 43, 96
zsinat 12, 18

- Konstantius
pápai követ 18
- Konstanz
egyházmegye 171
(Németország) 170
- Korinthosz
(Görögország) 11
- Korzika
(Franciaország) 16
- Köln
érsek 43
(Németország) 96
- Körös
folyó 132
- Krakkó
(Lengyelország) 84, 126
Szentháromság templom 84
- Kruszwica
(Lengyelország) 126
- Kuno
püspök-bíboros (Preneste), pápai legátus
64

L

- Lajos
Anjou, János durazzói herceg fia 178
(I.) Anjou, magyar király 62, 66, 70, 159,
175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182,
186, 188
(IV.) Bajor, német-római császár 44, 185,
189, 190
(VII.), francia király 42
(IX.), francia király 42
kanonok (Laon) 182, 198
- Lambert
kanonok (Antwerpen) 95
- Lando
bíró 114
- Lanfranc
érsek (Canterbury) 40
- Lanfrancus
kanonok (Bologna) 90
- Laon
püspök 198
- László
(I.), (Szent), magyar király 71, 75, 81, 86,
88
- (IV.), (Kun), magyar király 70, 77, 118,
120, 121, 123, 124, 125, 126, 128, 131,
132, 135, 136, 139, 141, 148, 154, 156,
157, 158, 162, 163, 164, 165
prépost (Esztergom) 155
püspök (Pécs) 47
Szepesi, Szepesi Domokos fia 140
- Laterán
egyetemes zsinat (III.) 54, 107, 187
egyetemes zsinat (IV.) 24, 25, 85, 179
Szt. Megváltó egyház 50, 51
(Vatikán) 24, 25, 50, 51, 54, 92, 109, 110,
192, 193
- Latino
Malabacra, püspök-bíboros (Ostia,
Velletri), pápai legátus 35
- Latium
(Olaszország) 84
- Lebus
(Lengyelország) 84
püspökség 84
- Lengyelország 47, 83, 96, 117, 122, 123, 126,
127, 129, 147, 183, 198
- Leo
Brancaleonis, ádozópap-bíboros, pápai
legátus 68
de Monumento 107, 114
Gregorius de Crescentio Caballi
Marmorei unokaöccse 93, 107, 114
- Leó
(III.), bizánci császár 14, 19
(II.), pápa 18
(I.), pápa 12, 14, 15, 18, 27, 118
(IX.), pápa 52
(VI.), bizánci császár 19
- Leonicus
egyház 171
- Leopold
von Ledebur 127
- Lephardus
dékán (Włocławek) 127
- Limoges
(Franciaország) 198
- Linz
(Ausztria) 196, 197
- Lipót
(VI.), osztrák herceg 98, 99
- Lipowa
(Lengyelország) 129, 131

Lippa
 Šuplja Lipa (Horvátország) 143, 144,
 157, 158, 159, 165

Lodi
 (Olaszország) 90

Lodomér
 püspök (Várad), érsek (Esztergom) 72,
 75, 137, 138, 139, 145, 146, 156, 159,
 160, 161, 162, 165

Lodoméria 113, 117, 122, 123, 183

Lombardia
 (Olaszország) 65, 89, 90, 100, 187, 189,
 190, 191

London
 (Anglia) 41
 konkordátum 41

Loránd
 ispán (Szepes) 140

Lőcse
 Levoča (Szlovákia) 152, 153, 158

Lőrinc 154, 164

Luca
 Fieschi, szerpap-bíboros (S. Maria in via
 Lata) 37, 180

Lucius
 (III.), pápa 68, 87, 96

Ludovicus
 apát (Melk) 196, 197

Lukács
 érsek (Esztergom) 71
 prépost (Esztergom), királynéi kancellár
 143, 158

Lund
 érsekség 84
 (Svédország) 84

Lübeck
 (Németország) 84
 püspökség 84

Ly

Lyon
 egyetemes zsinat (I.) 33, 35, 41
 egyetemes zsinat (II.) 54, 138, 150
 (Franciaország) 31, 33, 35, 41, 54

M

Magyarország 7, 8, 39, 40, 47, 49, 57, 61, 62,
 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74,
 75, 76, 77, 81, 82, 84, 86, 88, 89, 91, 92, 93,
 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105,
 106, 109, 110, 111, 113, 117, 118, 119, 120,
 121, 122, 123, 124, 128, 133, 134, 135, 137,
 139, 144, 146, 147, 148, 152, 156, 164, 165,
 167, 168, 169, 175, 176, 177, 178, 179, 180,
 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 190,
 191, 194, 198

Manasses
 érsek (Reims) 21, 22

Manfréd
 Lavagnai, pápai legátus 62, 64, 65, 71, 76

Manfredo
 Dalesmanini, podestà (Padova) 172

Mantova
 (Olaszország) 122

Marcabruno
 da Vivaro 173

Marche
 (Olaszország) 94

Margit
 IV. Béla lánya 75

Márk
 comes 164
 előjáró (Kolbach) 141, 142, 153, 154,
 164

Markward
 Anweileri 96, 102, 107, 108

Maros
 folyó 132

Martino
 ispán (Keve) 113

Martinus
 (Márton) pauper 88

Márton
 érsek (Gniezno) 128
 (I.), pápa 15, 18
 ispán (Bács) 113
 (IV.), pápa 42, 128, 137, 138, 139, 162

Mátéfalva/Mateóc
 Matejovce (Szlovákia) 154

Mathaeus
 Parisiensi, bencés szerzetes, krónikaíró
 41

Matteo
 Ribaldi, püspök (Verona), pápai nuntius
 177, 180

- Rosso Orsini, római szenátor 54
- Mátyás
magyar király 156, 158
plébános (Torna) 154, 164
prépost (Szepes) 140, 152
Zágrábi 69
- Mauretánia
(Afrika) 86
- Maximianus
de Syracus, püspök (Syracusa), apostoli
vikárius (Szicília) 15, 16, 17
- Meissen
(Németország) 84
püspökség 84
- Melk
(Ausztria) 197
- Merclinus
éneklőkkanonok (Szepes) 141, 142, 143,
153, 154, 164
- Meskó
püspök (Veszprém) 145
- Messina
(Olaszország) 87
- Mihály
pápai apocrisarius 18
püspök (Faro) 90
püspök (Veszprém) 159
vajda (Erdély) 113
- Miklós 154, 164
(I.), pápa 13, 14, 118
(II.), pápa 52, 53
(III.), pápa 43, 117, 122, 123, 125, 133,
135, 136, 137, 138, 148, 155, 156, 160,
164
Interamnei Raynerius fia, közjegyző 169
- Kán nembeli, prépost (Erdély), választott
érsek (Esztergom) 123, 136, 137, 155,
164
- László bán fia, pap 155
- Loránd szepesi ispán officialisa 141
prépost (Szerém) 141, 153
püspök (Győr) 47
püspök (Tusculanum) 108, 114
remete (Ágoston rend) 182, 198
szerpap (Sancta Agatha in Monasterio
(dei Goti) egyház) 102, 108, 115
- Mikulin
püspök (Győr) 71
- Milánó
érsek 87, 95
érsekség 183
esperes 169
(Olaszország) 24, 87, 89, 122, 182
- Milicz
(Lengyelország) 129, 130
- Milkó
Milcovul (Románia) 133
püspökség 133, 147
- Milo
mester 108, 114
- Milutin
(II.), szerb király 69
- Miser
Szt. Márton-egyház 168
- Moch
ispán (Pozsony) 113
- Modena
püspökség 126, 183
- Monticelli
család 93
- Moyenmoutier
(Franciaország) 52
- Moys
ispán (Szepes), királynéi tárnokmester
154
ispán (Vasvár) 113
- Muthmer
prépost (Szepes) 140, 141, 142, 143,
153, 154
- Mykud
bán 162, 166

N

- Nagyszombat
Trnava (Szlovákia) 181, 195
- Nagytétény
generalis congregatio 131
(Magyarország) 131
- Nagyvárad
káptalan 138
Oradea (Románia) 72, 81, 88, 91, 166
püspök 156
püspökség 137, 139

- Napoleone
Orsini, pápai ügyhallgató 172
- Nápoly
(Olaszország) 61, 62, 65, 66, 69, 70, 94,
175, 176, 177, 178, 181, 186
- Narbonne
(Franciaország) 15
sekrestyés 171
- Narnia
kanonok 87
(Olaszország) 87
- Nehemiás
érsek (Esztergom) 75
- Német Lovagrend 47, 71, 133, 134, 147, 152,
161, 164, 166
- Német-római Császárság 39, 40, 52, 53, 82,
83, 101
- Nernardo
püspök-bíboros (Porto), pápai legátus
172
- Niccolò
Boccasini, pápai legátus. Lásd XI.
Benedek pápa
- Nicolaus
Capoccis, bíboros-nuntius 46
de Guarcino, legátusi jegyző 146, 155
- Nigropontis
föld 198
- Nomentum
(Olaszország) 50
- Normandia
(Franciaország) 96
- Normann-szicíliai Királyság 41
- Nyitra
Nitra (Szlovákia) 134
- O**
- Ochuz
ispán (Sopron) 113
- Octavian
püspök-bíboros (Ostia) 96, 107, 108
- Octobonus
de Ferraria, legátusi jegyző 146
- Oddo
Johannes fia, bíró 114
- Odilo
apát (Saint Gilles), pápai apocrisarius,
pápai legátus 64
- Odo
de Anagnia, kanonok (Konstanz) 171
- püspök-bíboros (Tusculum), pápai
legátus 42
- Olaf
(III.), dán király 22
- Olmütz. Lásd Olomouc
- Olomouc
(Csehország) 84
püspökség 84
- Omiš
(Horvátország) 69
- Orbán
(II.), pápa 40, 52, 53, 64
(III.), pápa 87, 96
(IV.), pápa 65, 72
(V.), pápa 66
- Orléans
dékán 101
(Franciaország) 101
- Osius
pápai megbízott 11
- Ostia
(Olaszország) 35, 50, 54, 107
- Otto
apát (Zwettl) 196, 197
pápai legátus 42
- Ottó
(I.), burgund gróf 86
- Ottobuono
Fieschi szerpap-bíboros (S. Adrianus),
V. Adorján pápa, pápai legátus 38, 42,
43, 137
- Ottokár
(I.), cseh király 84
krónikás 121, 124
- Ó**
- Óbuda
káptalan 138
(Magyarország) 137, 138
prépostság 137
- Ófalu
(Magyarország) 199

P

- Padova
 apát (Szt. Jusztina apátság) 169
 (Olaszország) 167, 168, 169, 172, 173, 181, 182
 podestà 172
 püspök 169
 Szt. Jusztina apátság 169
- Paglierini
 történetíró 172
- Pál 154, 164
 prépost (Kalocsa) 168
 prépost (Veszprém) 136
 püspök (Pécs) 168, 169
 püspök (Veszprém) 145, 159, 162
- Palermo
 (Olaszország) 87
- Palestrina. Lásd Preneste
- Palesztina 15
- Pandulphus
 de Sabello, prépost (Chableyarum) 171
- Pannonhalma
 apát 185, 194
 apátság 71, 74, 85, 168, 185, 194, 195
- Párizs 96
 apát (Sainte-Geneviève monostor) 100
 (Franciaország) 83
 püspök 100
- Parma
 (Olaszország) 90, 96, 169
 püspökség 183
- Pascasius
 prépost (Pozsony) 125, 157
- Paschalis
 (II.), pápa 53, 118
- Paschaniusz
 pápai megbízott 12
- Paskaz
 prépost (Pozsony) 165
- Passau
 egyházmegye 195
 káptalan 196
 (Németország) 196
 püspök 180, 194, 195
 püspökség 185
- Patroklosz
 püspök (Arles), apostoli vikárius (Gallia) 15
- Pavia
 püspökség 183
- Pécs
 (Magyarország) 71, 73
- Pelágusz
 szerpap, pápai apocrisarius, (I.), pápa 18
- Peregrinus
 pátriárka (Aquileia) 99, 101
- Perugia
 (Olaszország) 89
- Péter 154, 164
 áldozópap-bíboros (S. Laurentius in Damaso) 87
 áldozópap-bíboros (S. Petrus in Vincoli) 96
 alszerpap (Róma), rector patrimonii (Szicília) 16, 17, 29
 érsek (Split) 88, 90
 ispán (Pozsony, Moson), királyi asztalnokmester 157
 Kőszegi, püspök (Veszprém), választott érsek (Esztergom) 136, 137, 145, 159, 162, 165
 Mizói, kardinális, pápai legátus 61, 64, 65, 68, 76
 püspök (Erdély) 162
 püspök (Győr) 113
 püspök (Viterbo), pápai nuntius 177, 180
 Szt., apostol 111, 112
- Petrus
 Capuanus, szerpap-bíboros (S. Maria in Via Lata), bíboros (S. Marcellus) 82, 90, 96, 97
 Damiani, bíboros (Ostia), pápai legátus 20, 25, 52
 de Begonis, pápai nuntius 66, 198
 de Bonzanne 170
 érsek (Patt), pápai nuntius 67
 Gervasii, pápai adószedő-nuntius 73, 180
 Lombardus 180
 Veroli, executor 56
- Petrus Pauli Cencius
 Gregorius de Crescentio Caballi Marmorei unokaöccse 93
- Philippus
 de Sardinia, kanonok (Arbore), általános ügyhallgató 56, 146

- Piacenza
(Olaszország) 82, 90, 96
püspökség 183
- Pierre
Bertrand, áldozópap-bíboros (Szt. Kelemen bazilika), pápai legátus 177, 178
de Calesio, prépost (Oesa), pápai nuntius 67
- Piers
Gaveston, II. Edward angol király bizalmasa 44
- Pietro
di Ugolino, pápai ügyhallgató 172
Saraceno, püspök (Vicenza) 172
- Pisa
(Olaszország) 87, 96
- Pistoia
(Olaszország) 96
- Poitiers
(Franciaország) 28
Szt. Hilarius egyház 28
- Pok
nádor, ispán (Moson) 113
- Póka
püspök (Szerém) 138, 162
- Poppo
prépost (Aquileia) 98
- Porto
(Olaszország) 50, 54
- Pósa
püspök (Bosznia), pápai legátus 68, 69
- Pozsony
prépost 168
(Szlovákia) 72, 124, 157, 168, 169, 181, 182, 194, 195
Szt. Megváltó prépostság 157, 168
zsinat 72
- Pöhlde
(Németország) 25
zsinat 25
- Prága
püspökség 84
Szt. Ferenc-ispotály 47
- Preneste
(Olaszország) 50, 54
- Proculus
S. (Szt.), apát 90
- Provence
(Franciaország) 178
- Puglia
(Olaszország) 94

R

- Radolphus
de Grosparmi, pápai legátus 42
- Raguza. Lásd Dubrovnik
- Raimbald
pápai legátus 20
- Raimundus
de Bonofato, pápai adószedő 47, 73
- Rainerio
de Vichio, pápai ügyhallgató 172
- Raitenhaslach
(Németország) 194
- Rákos
gyűlés 120
(Magyarország) 120
- Rama 117
- Ráma 113, 122, 123
- Ratzeburg
(Németország) 84
püspökség 84
- Ravenna
érsek 19
Exarchátus 19
(Olaszország) 96, 168
- Reggio Emilia
(Olaszország) 183
- Rhenaldus
prépost (Esztergom) 141, 153, 155
- Richard
érsek (Canterbury) 41
püspök (Orvieto), Albinus közeli rokona 87
- Richárd
(I.), Oroszlánszívű, angol király 86, 90, 96
- Ried im Innkreis
(Ausztria) 195
- Rigaud
d'Asserio, kanonok (Orléans), pápai ügyhallgató, pápai nuntius 37
- Rimini
(Olaszország) 89
- Robert
Grosseteste, teológus 41

- Róbert
Durazzói, János durazzói herceg fia 178
érsek (Esztergom), pápai legátus 69, 70
püspök (Veszprém) 145, 159, 162
- Robertus
bíró 108, 115
- Roger
Aubert 86, 103
(I.), szicíliai király 41, 42
(II.), szicíliai király 94
- Roland
ispán (Szepes) 141
- Róma
(Olaszország) 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18,
19, 20, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33,
36, 39, 44, 50, 51, 52, 54, 57, 66, 87,
89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 101, 102,
103, 104, 105, 107, 111, 112, 113, 114,
118, 123, 136, 137, 155, 156, 171, 177,
180, 182, 183, 193, 199
S. Laurentius in Lucina egyház 87
S. Maria Maggiore bazilika 51
Szt. Lőrinc bazilika 51
Szt. Pál bazilika 51
Szt. Péter bazilika 51, 192, 193
zsinat 52
- Román
esperes (Hont) 137, 156
- Romanus
de Bonaventura, pápai legátus 42
defensor (Szicília) 17
- Rostagnus
érsek (Arles), apostoli vikárius 15
- Rostardus
általános ügyhallgató (Apostoli Kúria)
146, 160
- Rouen
érsek 96
(Franciaország) 96
püspök 118
- Röhrnbach
Ausztria 196
- Rudolf
(I.), Habsburg, német király 43, 134, 148
pápai legátus 20
- Rufinus
pápai adószedő 57, 180
- Ruszkínóc
Ruskovce (Szlovákia) 141
- Ruténia 103, 106, 111
- S**
- Sabina
(Olaszország) 50, 54, 93, 108
- Salamon
magyar király 75
- Salerno
(Olaszország) 108
- Salvi
püspök (Perugia), pápai követ 68, 69
- Salzburg
(Ausztria) 180, 181, 187
érsek 180, 194
érsekség 180, 181, 183, 189, 191, 193
káptalan 180
- Sancta Agatha dei Goti
(Olaszország) 102
- Sancto Apostolo
család 86
- Sándor
(II.), pápa 20, 53
(III.), pápa 27, 30, 32, 54, 56, 61, 62, 64,
81, 91, 93, 118
(IV.), pápa 48
pápai apocrisarius 18
- San Salvatore
(Olaszország) 182
- Sáros
Šariš (Szlovákia) 124
- Sátoraljaújhely
(Magyarország) 161, 166
- Scaligeri
család 172
- Schleswig
(Németország) 84
- Schwerin
(Németország) 84
püspökség 84
- Sergius
defensor (Szicília) 17
- Sesto Calende
apát (S. Donato di Scozola in Sesto-
Calende) 95
(Olaszország) 95
S. Donato di Scozola in Sesto-Calende
apátság 95

- Silva Candida
(Olaszország) 50, 54
- Similis
apát (Pannonhalma) 71
- Simon
de Brion. Lásd IV. Márton pápa
püspök (Várad) 113
- Simplicius
pápa 50
- Siriacus
pápa 14
- Sixtus
(III.), pápa 27
- Skandinávia 84
- Skócia 37, 41
- Soffredus
szerpap (S. Maria in Via Lata),
áldozópap-bíboros (S. Praxedis) 96,
97
- Somogy
apát (Szt. Egyed monostor) 194
(Magyarország) 85, 146, 160, 166, 185,
194
- Spalato. Lásd Split
- Spello
(Olaszország) 97
S. Lorenzo in Spello monostor 97
- Split
érsekség 183
(Horvátország) 67, 89, 109
kanonokok 105
káptalan 98, 109
- Spoletinus 108, 115
- Spoletto
(Olaszország) 89, 97
- Stephanus
áldozópap-bíboros (S. Chrysogonus) 53
de Dor, apostoli vikárius (Palesztina) 15
- Strögen
(Ausztria) 196, 197
- St. Rufina. Lásd Silva Candida
- Svédország 83
- Symmachus
pápa 15, 16, 29
- Symon
Alamanni de Bononia, kanonok (Vicenza)
170
- Sz**
- Szabiánusz
pápai apocrisarius 18
- Szabolcs
zsinat 75
- Szaladin
szultán (Egyiptom) 86
- Szalók
Slavkovce (Szlovákia) 154
- Szamaria 111
- szaracénok 86
- Szászváros
ferences gvárdián 156
Orăștie (Románia) 156, 165
- Szeben
prépost 47, 74, 88, 89, 92
prépostság 71, 88, 90, 91
Sibiu (Románia) 47, 71, 88, 91
- Székesfehérvár
(Magyarország) 72, 195
prépostság 72, 75, 184, 195
- Szentföld 39, 67, 68, 69, 96, 162, 166, 179,
192
- Szentmárton. Lásd Pannonhalma
- Szentmiklós
birtok 162
- Szentpétervár
(Oroszország) 127
- Szepes
karthauzi kolostor 199
prépost 169
prépostság 75, 123, 140, 141, 142, 143,
152, 153, 154, 158, 164, 165
(Szlovákia) 72, 141, 142, 143, 153, 154,
157, 158, 160, 165
- Szepeshely
Spišská Kapitula (Szlovákia). Lásd
Szepes (prépostság)
- Szepesség. Lásd Szepes
- Szepesváralja
Spišské Podhradie (Szlovákia) 143
Szűz Mária-egyház 143, 153
- Szerafin
prépost (Pozsony) 168, 169
- Szerbia 68, 113, 117, 122, 123, 183
király 148
nagyzsupán 103
- Szerdika
(Bulgária) 11, 12, 27, 29

zsinat 11, 27, 29, 118
Szerém
 püspökség 68, 71
 régio 71
Szergiusz
 (I.), pápa 18
Szeverinusz
 pápa 18
Szcília 86
 (Olaszország) 16, 17, 29, 41, 42, 82, 84,
 87, 90, 94, 96, 98, 101, 102
Szilézia
 régio 84, 122, 126, 128, 129
Szimcs
 adománybirtok 165
Szimpliciusz
 pápa 15
Szíria 98
Szlovákia 152, 153, 158, 161
Szolgagyőr
 Posádka (Szlovákia) 134
Szt. Florián
 kolostor 195

T

Tamás
 ferences szerzetes, pápai nuntius 67
 prépost (Vasvár), püspök (Várad) 137,
 138, 139, 162, 166
 püspök (Vác) 138, 139
 püspök (Wrocław) 124, 145
 Spalatói 86, 88
 Szepesi 140
Tankréd
 Szcíliai (Leccei), szicíliai király 42, 87,
 94, 95, 101
Tarantaise
 (Franciaország) 15
Tatamér
 prépost (Székesfehérvár) 47, 73
Tatwin
 érsek (Canterbury) 15
Temes
 folyó 132
Teobald
 püspök-bíboros (Ostia, Velletri), pápai
 legátus 71
Teodor
 pap, pápai követ 18

Terracina
 (Olaszország) 52, 95
Teuzo
 bíboros, pápai legátus 64
Theobald
 érsek (Canterbury) 41
Theobaldus
 Frederici de Archo, scholaris (Trento),
 Altegradus unokaöccse 167
Theodoricus
 de Bonavilla, pápai és birodalmi
 közjegyző 182
Theodórosz
 (I.), pápa 15, 18
Theodosziosz
 (III.), bizánci császár 19
Thesszaloniki
 (Görögország) 14, 15, 16, 17
 vikárius 14, 18
Thomas
 érsek (Canterbury) 41
Timót
 püspök (Zágráb) 126, 143, 144, 156, 157,
 158, 159, 165
Tisza
 folyó 132
Tolon
 kun elöljáró 131, 162
Toplica
 apát 56
 Varaždinske Toplice (Horvátország) 56
Toporc
 Toporec (Szlovákia) 153
Torna
 Turňa nad Bodvou (Szlovákia) 124
Toscana Romana
 (Olaszország) 97
Tournai
 (Belgium) 95
 főesperes 95
 kancellár 95
 kántor 95
Tours
 érsek 25
 (Franciaország) 171
 Szt. Márton-egyház 171
Trana
 (Olaszország) 30

Trau. Lásd Trogir
 Treviso
 (Olaszország) 167, 168, 173, 182
 Trier
 (Németország) 15, 96
 Trogir
 (Horvátország) 71, 88, 91
 káptalan 71
 püspök 71, 88
 Troia
 (Olaszország) 101
 Turóc
 prépostság 126, 147, 160, 161, 166
 Turiec (Szlovákia) 126, 161
 Tuscia
 (Olaszország) 89
 Tusculanum
 (Olaszország) 50, 54
 Tvrtko
 (I.), boszniai király 70

U

Ubaldu
 Allucingoli. Lásd III. Lucius pápa
 Ugolinus
 de Segni. Lásd IX. Gergely pápa
 Ugone
 di Buglione, pápai ügyhallgató 172
 Ugrin
 Csák nembeli, királyi tárnokmester 155,
 164
 érsek (Kalocsa) 68
 Umberto
 Banchi, pápai káplán, kanonok
 (Piacenza) 75
 Uppsala
 érsekség 84
 (Svédország) 84
 Usuk
 kun elöljáró 131, 162
 Uzur
 kun főember 163

V

Valence
 (Franciaország) 15
 Valerius
 Bito, pápai megbízott 11

Valter
 ferences szerzetes, pápai káplán, pápai
 legátus 72
 Vanizeno
 dei Lanfranchi da Pisa, császári helytartó
 (Vicenza) 172, 173
 Várad. Lásd Nagyvárad
 Varasd
 Varaždin (Horvátország) 99
 Vasvár
 (Magyarország) 138
 prépostság 138
 Vatikán
 Róma 163
 Velasco
 pápai legátus 65
 Velence
 (Olaszország) 67, 86, 96, 102, 107, 182
 Velletri
 (Olaszország) 35, 50, 54
 Verona
 (Olaszország) 87, 177
 püspök 95
 zsinat 89
 Verőce
 ferences gvárdián 158, 165
 ferences gvárdián) 144
 Virovitica (Horvátország) 143, 144, 157,
 158, 159, 165
 Veszprém
 káptalan 145, 146, 160, 162, 166
 (Magyarország) 88, 91, 92
 püspök 71, 181, 198
 Veszprémvölgy
 (Magyarország) 145, 159, 160, 162, 165,
 166
 Szűz Mária-apáca kolostor 145, 159, 160,
 162
 Vézelay
 apát (Szt. Péter kolostor) 101
 (Franciaország) 101
 Vicenza
 egyház 171
 (Olaszország) 167, 168, 169, 170, 171,
 172, 173
 Szt. Péter bencés monostor 171
 Vienne
 érsek 15
 (Franciaország) 15, 31, 48

zsinat 48, 189
Viktor
 (II.), pápa 53
 (IV.), ellenpápa 54, 93
Vilmos
 de Judicis. Lásd Guillaume de la Jugie
 (I.) Hódító, angol király 40
 (II.), angol király 40
 (I.), Rossz, szicíliai király 42, 94
 (II.), Jó, szicíliai király 86, 87, 94
Vince
 pépost (Lucano) 168
Vincentius
 de Capua, pápai megbízott 11
Visegrád
 (Magyarország) 70
Vitaliános
 pápa 18
Vitalus
 du Four, ferences szerzetes 171
Viterbo
 (Olaszország) 96, 100, 109, 110, 111,
 112, 177
Vivian
 pápai legátus 41
Vratislav
 cseh fejedelem 20

W

Wąchock
 ciszterci monostor 126
 (Lengyelország) 126
Waldhausen
 (Ausztria) 196
 konvent 196, 197
 St. Georgen am Walde plébániatemplom
 196, 197
Waldkirchen
 (Németország) 195
Wales 37
Walter
 (III.), Brienne-i 102
 (Paleáriai), püspök (Troia, Catania) 101,
 102
 püspök (Albano), pápai legátus 40
Werner
 Maleczek 99, 100, 103, 176

Wieluń
 (Lengyelország) 129, 130, 131
William
 érsek (Canterbury) 41
Willigis
 érsek (Mainz) 16
Wittelsbach
 dinasztia 185
Włocławek
 (Lengyelország) 126, 127
 püspökség 127, 128
 zsinat 126
Wlostibor
 választott érsek (Gniezno) 128
Wrocław
 apát (Szt. Vince-kolostor) 145
 (Lengyelország) 84, 129, 130, 131, 198
Wulcerus
 dict. Schober de Hanburt, pap (passauai
 egyházmegye) 170
Würzburg
 (Németország) 43
 zsinat 43

Y

York
 (Anglia) 41

Z

Zadar
 érsek 74
 érsekség 183
 (Horvátország) 74, 123, 125, 177
Zágráb
 apát (OCist.) 199
 commendator (Szűz Mária német
 lovagrendi rendház) 199
 (Horvátország) 72, 156, 157, 158
 perjel (Szent Miklós konvent) 199
 püspök 85, 199
 püspökség 85, 143, 199
 székeskáptalan 199
Zakariás
 pápa 19

Zára. Lásd Zadar

Zenon

de Hispalis, püspök (Sevilla), apostoli
vikárius (Hispania) 15

Zirc

apát 75

(Magyarország) 75

Znojmo

(Csehország) 196, 197

Zobor

apát 161

Zobor, Szlovákia 161

Zozimosz

pápa 15

Żukowo

(Lengyelország) 127

Zwentendorf

(Ausztria) 196

Szt. István egyház 196

Zwettl

(Ausztria) 196